

politicke
ZATVORENIK

Godina XXV. - srpanj/kolovoz/rujan 2016.

BROJ **268**

**U ZRINU
UNIŠTENOM I SPALJENOM
1943. GODINE**

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Mr. sc. Marko Grubišić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Josip Ljubomir Brdar, Ivan Gabelica,
Andelko Mijatović, Alfred Obranić,
Andrija Vučemil

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA

10000 Zagreb
Masarykova 22/IV
tel: 01/ 487 2433
e-mail: hdpz.podruzница.zagreb@zg.ht.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

Godišnja pretplata za Hrvatsku 140 kn
za inozemstvo: Europa 300 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 500 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

IBAN HR0525030071100009317 kod
SBERBANK d.d.Zagreb, a za devizne
uplate isti IBAN i BIC VBCRHR22
također kod SBERBANK d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/ 48 72 433
srijedom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:

posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

KOLIKO SMO DUŽNI SINIŠI PAVLOVIĆU

Očekivanom presudom za ubojstvo političkog emigranta Stjepana Đurekovića, na doživotnu su robiju, kao što je poznato, 30. kolovoza ove godine osuđeni Josip Perković i Zdravko Mustać. Nakon izrečene presude, sudac Visokoga zemaljskog suda u Münchenu Manfred Dauster upitao je Mustaća, ima li kakvih prigovora? Mustać je potpuno smiren – možda suglasivši se s presudom! – odgovorio da nema što prigovoriti i da je postupak vođen korektno.

Pozorno sam pratio suđenje, gledajući ga iz perspektive nekoga tko je imao iskustvo biti pred istražiteljima, javnim tužiteljima, sudcem i porotom te dvoranom punom publike, pa mi je bilo lako shvatiti i zaključiti kako je i sam osuđeni Mustać presudu doživio kao logičan i pravedan kraj jedne priče koju je dugo imao u glavi i znao da jednog dana mora odgovarati za ono što je činio! Ne bih davao psihološku ocjenu onoga što je onomu drugom, Josipu Perkoviću, bilo u glavi kad je čuo presudu na doživotnu robiju, ali me ne bi čudilo ako je on sam sam sebe uvjerio da je njegova dužnost bila ubijati u ime Jugoslavije!

No, treba ići i korak dalje. Očekivao sam da će ova presuda izazvati niz reakcija i komentara s raznih strana, pa se ne mogu nikako načuditi kako je sve brzo utihnulo! Nije nam pošlo za rukom ovu presudu kapitalizirati kao političku i pravnu podlogu za pokretanje lustracije, ali i za postupak protiv svih onih koji su Hrvatskoj i Hrvatima nanijeli štetu time što su zloupotrijebili državne institucije da se zaštite ubojice! Uz to, nikomu nije palo na pamet uočiti da su Perković i Mustać osuđeni tek 2016., a ne 1983. godine, kad je djelo počinjeno, pa slijedom toga ne će – kao hrvatski politički uzniči – dobar dio ili većinu svoje mladosti provesti unutar zatvorskih zidina!

Zato nije samo sudac Dauster onaj koji se čudi državi koja je desetljećima nagradivila ubojice onih koji su je stvarali. Jer, nužno se nameće pitanje, je li ubojstvo Stjepana Đurekovića prvo i jedino ubojstvo u kojem je ovaj dvojac sudjelovalo? Ima li takvih ubojstava još, kako onih iz doba Jugoslavije, tako i onih iz doba velikosrpske agresije na Hrvatsku?

A nemojmo zaboraviti ni to, da se nitko iz institucija hrvatske države nije zahvalio ni odvjetniku Siniši Pavloviću, koji je tako elokventno, strpljivo i uvjerljivo zastupao gospodu Gizelu Đureković, te takvim reprezentativnim nastupom predstavlja visoku razinu stručnosti i profesionalnosti hrvatskog odvjetništva, na što bi mu i struka mogla biti zahvalna! To treba cijeniti osobito u svjetlu činjenice da je branitelj okrivljenika – a obojicu je faktično branio Perkovićev branitelj Anto Nobilo – ne samo podlegao u toj borbi s njemačkim državnim odvjetništvom (bi li tako bilo da je postupak vođen u Hrvatskoj?), nego je na ime troškova te obrane od hrvatske države zatražio pet milijuna kuna. Koliko bi onda trebalo platiti Siniši Pavloviću i njegovu uredu, koji je i Münchenu bio bitku ne samo za svoju klijenticu, nego i za Hrvatsku!?

Sva ta pitanja se nameću danas, dok pišem ove redke, kad još nije u cijelosti definirana ni saborska većina, pa samim time ni sastav nove vlade. Imamo li pravo nadati se, da će o nova vlada napokon ozbiljno shvatiti problem raščišćavanja s prošlošću, jer tek nakon što se to obavi, možemo se doista okrenuti budućnosti. A dok toga ne bude, mi, hrvatski politički uzniči, neodstupno ćemo inzistirati na donošenju i provođenju zakona o lustraciji!

**Mr. sc. Marko GRUBIŠIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika**

MOŽE SE I DUBLJE...

Kad smo u prosincu 2015. godine, nakon prošlojesenskih izbora na ovim stranicama primijetili kako je *organizirano pravaštvo* doživjelo katastrofu i kako bi zbog mnoštva razloga valjalo izbjegći situaciju u kojoj će novi izbori za Sabor postati neizbjegni, jer je u tom slučaju, između ostaloga, „posve očito da bi pravaške grupacije potonule još dublje (ako se dublje uopće može pasti), a više nego upitno je koja bi struja u Hrvatskoj demokratskoj zajednici uspjela nametnuti svoje kandidate“, površnu se je promatraču moglo činiti da se radi o ispraznu naklapanju ili o nepoznavanju elementarnog računa: Karamarkov se je HDZ činio *monolitnim* (a na stranačkom je skupu Andrej Plenković ismijan kao bijela vrana!), dok je jedna stranka s pravaškim nazivom stekla ne samo zastupnike u Saboru, nego joj je čak pošlo za rukom dobiti jedno podpredsjedničko mjesto, formalno najvišu poziciju koju je *organizirano pravaštvo* imalo od obnove do danas.

Površnu i samodopadnu simpatizeru toga *organiziranoga pravaštva* (dakle: pravašta koje tako nastupa u formi neke od političkih stranaka koja nosi neku varijaciju pravaškog imena) zasigurno se je učinilo da će u izobilju biti prostora i vremena za „luk i janjetinu“ – kako je stranačku strategiju i dalekosežne njezine ciljeve formulirao jedan od dubokoumnih naizgled pravaških prvaka katapultiranih u Sabor iz stražnjeg džepa Karamarkovih traperica. No, politička, ideološka i etička praznina koja već dugi niz godina zjapi iza svega toga, nije bila vidljiva samo onima koji je ne žele vidjeti. Zato su se zatvarale oči pred činjenicama; zato se je bježalo od suočenja s tom *crnom rupom*.

Zato su na čelu pravaških stranaka bili i ljudi koji nikoga nisu klevetali s takvom strašcu kao što su klevetali Hrvatsku. Zato se je iz pravaških redova trijebilo sve one koji su pravaštvo birali svojom voljom, a ne zato što bi ih nogiralo iz drugih stranaka čijim su se jaslama pokušali primaknuti. Zato se je veličalo tobože sjajno pravaško doba, kad su središnju pravašku stranku predstavljali ljudi koji s pravaštvom imaju veze koliko i s dinastijom Ming, pa su svoje ideološke izbore i preferencije najprije godinama tražili i nalazili u Hrvatskoj socijalno-liberalnoj ili Hrvatskoj seljačkoj stranci, dakle – skupinama koje se ideološki nalaze na polu suprotnom od pravaštva. Zato se je slavilo doba u kojem je pravaštvo u Saboru predstavljao potonji član Bandićeva dobro plaćenog i visokoetičnog omnibusa.

Zato je bilo moguće da pravaške glasove pokupi i onda pravaštvo predvodi gospođa koja, kad je o trošku pravaštva zasjela na dobro plaćenu sinekuru (o, kako čovjeka grješnika ovdje provocira želja da se posluži augmentativom!), odmah potom učeno zaključi da je pravaštvo zapravo zastarjela, potrošena ideologija, pa će ona osnovati konzervativnu stranku, dakle – stranku koja je već po nazivu negacija pravaške misli. Zato su prvacima pravaških stranaka birani ljudi koji imaju posla sa zakonom na elementarnoj razini, na razini seoskih kokošara i onoga što se u lupeškom žargonu naziva *šraficerom*. Zato je prvak matične pravaške stranke uoči posljednjih izbora poručio da nema većega zla od ujedinjenja pravaštva. Zato su na čelo jedne od pravaških stranaka dolazili ljudi koji, osim strasnog uživanja u kapuli i janjetini, jedva čekaju kad će se pokušati dodvoriti tobože mudroj i velikoj politici, pa će, gladni publiciteta i pozornosti, kokodakati besmislice o tzv. antifašizmu i umišljati da su time postali mudri, važni i tako dalje.

A što je najgore, to i takvo *organizirano pravaštvo* može pasti još dublje, jer je ponajviše vlastitom krivicom, koja se pokušava prikriti stalnim optuživanjem drugih, doveđeno u položaj da ne odlučuje ni o čemu, pa ni o sebi. Jer, ako u Hrvatskoj demokratskoj zajednici bude pameti i državničkog osjećaja, pa se dopusti ono što je u zapadnim demokracijama poznato pod nazivom *frakcija*, onda bi jedna takva, u supstancialnome smislu pravaška frakcija unutar te stranke, bez ikakvih teškoća pomela i ove ostatke ostataka *organiziranog pravaštva*, za kojim – da stvar bude još tragičnija – nitko ne će ni suze pustiti. Tako bi Hrvatska demokratska zajednica *organizirano pravaštvo* napokon progutala, umjesto da u nacionalnom interesu potiče njegovo organiziranje i jačanje s ciljem stvaranja jedne trajne koalicije, najprirodnije od svih koje su se pojavile na hrvatskome političkom nebnu. No, da bi takvo što bilo moguće, potrebno je da pravaštvo ne bude ničiji ideološki prirepak: ona mora voditi svoju, a ne tuđu politiku. Nikad ne smije doći u poziciju da o njegovu opstanku odlučuje netko drugi.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

PLENKOVIC: "BRISELSKI ČATO" ILI DRŽAVNIK?.....	2
Alfred OBRANIĆ	
ODLAZE.....	5
Josip Ljubomir BRDAR	
NAŠ NUTARNJI SVIJET (30.)	10
Maja RUNJE, prof.	
SAVJET LIJEČNIKA.....	10
Dr. med. Drina BLAŽEKOVIĆ SOJČIĆ	
PRILOG RAZGOVORU O NAŠEM KRŠĆANSTVU DANAS I SUTRA (II.)	12
Dr. Vjeko Božo JARAK	
BITKA ZA NADLEŽNOST TUMAČENJA POVIJESNIH DOGAĐAJA.....	23
Tihomir NUIĆ	
SUĐENJE „SPLITSKOJ SEDMORICI“ 1985. GODINE	26
Dr. sc. Nikica BARIĆ	
MIRO EUGEN MARUŠIĆ (1926.-1943.) ILI: KAKO SU SUSTAVNO LIKVIDIRANI HRVATSKI RODOLJUBI.....	37
Vid MIHOTIĆ & Stipe MARUŠIĆ	
USPOMENE MIJE GLAVINE (II.)	40
Dr. sc. Trpimir GLAVINA	
IN DIESER AUSGABE	47
IN THIS ISSUE	48

PLENKOVIC: "BRISELSKI ĆATO" ILI DRŽAVNIK?

Kao i sve vlade ovoga svijeta, tako je i hrvatska vlada dužna rješavati životna pitanja građana svoje zemlje. Služiti narodu i upravljati državom u cilju što većeg blagostanja svih građana. To među inim podrazumijeva neprekidno povećavati životni standard stanovništva, osiguravati sve bolje uvjete zdravstvene zaštite i školovanja za mlade, dostojan život za građane u mirovini i sigurnost na cijelovitom prostoru Republike Hrvatske.

No, uz nabrojene elementarne zadaće svake vlade, od nove hrvatske vlade očekuje se rješavanje zaostalih pitanja koja opterećuju državu i narod već četvrt stoljeća. Radi se o naslijedenim problemima iz nedavne jugoslavenske, komunističke prošlosti i neprekidnom uz nemiravanju našega istočnog susjeda, uz asistenciju domaćih jugofila, orjunaša i četnički nastrojenih pripadnika srpske manjine. Takvim pitanjima ne bavi se ni jedna austrijska, portugalska, norveška niti bilo koja druga europska vlada, ali hrvatska vlada – mora. Sve dosadašnje vlade nisu htjele ili nisu mogle rješavati ta pitanja koja opterećuju naciju i sprječavaju razvitak gospodarstva i cjelokupnog života hrvatskoga naroda, kako bismo mogli napredovati kao i ostali europski narodi. To je razlog da danas po stupnju razvijenosti „gledamo u leđa“ svim bivšim komunističkim zemljama članicama Europske unije.

Zato od nove vlade koja se upravo ustavlja očekujemo da nas za sva vremena oslobođi srpskih mitova, komunističkih krivotvorina, prije svega jugoslavenstva u najširem smislu te riječi. Kako to provesti, **Plenković** to mora znati! Svima je poznato, da je za uspješno vođenje države potrebna stabilna vlast, znači što brojnija potpora u Hrvatskome saboru, ali isto tako stoji da za hrabre odluke u interesu hrvatskoga naroda treba vjerodostojna vlada sa stavom, na čelu s vjerodostojnim premijerom koji je u stanju i prevrnuti stol za kojim sjede europski činovnici.

Dok ovo pišem, u tijeku su pregovori budućeg mandatara s potencijalnim partnerima i opet absurdna situacija da manjine odlučuju o stabilnosti Vlade. Petero manjinaca ušlo je u Hrvatski sabor osvojivši zajedno manje od 10.000 glasova, dok je za jedno zastupničko mjesto trebalo skupiti u prosjeku 17.000 glasova. Podaci o udjelu manjina u europskim parlamentima (vidi poseban prilog u ovom broju našega lista na str. 4.) govore da skoro i

Piše:

Alfred OBRANIĆ

nema europske zemlje koja bi uopće imala rezervirana mjesta za manjine u parlamentima, dok mala Hrvatska osigurava osam mjesta za manjine. Takav povlašteni položaj nacionalnih manjina posljedica je danas važećih ustavnih i zakonskih odredaba, koje treba odmah po okupljanju dvotrećinske većine zastupnika uskladiti s europskim standardima, budući da se je aktualno rješenje pokazalo štetnim kako

prema rezultatima rada izdvojilo se nekoliko ministara koji bi trebali nastaviti kontinuirano raditi. Neki novi ministri u tim resorima bili bi samo gubitak vremena za novu Vladu. Osim dr. Zlatka Hasanbegovića izdvajam još dvojicu: ministra finančija **dr. sc. Zdravka Marića** i ministra branitelja **Tomislava Medveda**. To je ministarski trojac koji se dokazao, makar nisu imali uopće uvjete za normalni rad u vlasti koja je šest mjeseci posrtala, dok nije ušla u mirne vode kao tehnička vlada, pa kao takva još vegetira koji tjedan.

Jasno da je ministar Hasanbegović ka-

Andrej Plenković

za manjine (jer potiče međuetničku netrpeljivost), tako i za svaku vlast čiju izabranu većinu prilikom formiranja vlade manjine nedopustivo ucjenjuju.

Posebnu drskost doživljavamo po neznam koji put od strane srpske nacionalne manjine na čelu s notornim **Miloradom Pupovcem** i, što je nedopustivo, **Vojislavom Stanimirovićem** koji bi ostatak života trebao provesti u „mišoj rupi“ kad već nije u zatvoru. Dokazani provoditelji velikosrpske politike u vrijeme agresije na Republiku Hrvatsku, od koje se nisu nikada ogradiili, nastoje provoditi ekstremnu srpsku politiku još i danas. Srpski trojac uvjetuje potporu Vladi brisanjem **dr. sc. Zlatka Hasanbegovića** s liste ministara. Da sam Plenković, istog bih trena rekao: Hvala, ne! I s njima ne bih dalje pregovarao.

No, da i nije ucjene od strane Milorada Pupovca, u kratkome životu sad već skoro posve bivše, zasad još tehničke vlade,

men spoticanja, jer je odmah na početku mandata rekao veliku istinu da je hrvatski antifašizam floskula, počeo provoditi reforme i dao do znanja da priprema zakon o otvaranju arhiva Saveza komunista Hrvatske i komunističkoga represivnog aparata, što se nije usudila ni jedna hrvatska vlada od 1991.; uskratio je bianco financiranje tzv. nevladinih udruga koje su kao nevladine primale od vlade obilate donacije i to dobrim dijelom za obnavljanje tzv. jugoslavenske kulture. Protiv dr. Hasanbegovića pokrenuta je kampanja europskih razmjera. Nema dana da nam u dnevnom tisku netko ne soli pamet, kako bi za Hrvatsku bilo štetno ako bi on bio ponovno ministar kulture.

Kao preplatnika *Večernjega lista*, dok pišem ovaj tekst svojim me je uradkom počastio stanoviti **Tomislav Krasnec** u članku koji je objavljen pod naslovom „Vlada koja će voditi EU, bez Hasanbegovića“.

Milorad Pupovac

Dakle, "krasni" Tomica u svom tekstu tvrdi da, ako nam je stalo do ugleda Hrvatske, među ministrima ne bi smio biti Zlatko Hasanbegović. Zašto? Zato što ima i novootkriveni grijeh Zlatka Hasanbegovića: da čovjek koji je 1998. imao potrebu sudjelovati u kontraprosvjedu protiv onih koji su tražili povratak imena zagrebačkoga Trga žrtava fašizma, nema dovoljan moralni i politički integritet da 2020. dođe u poziciju predsjedati Vijećem za kulturu EU.

Na spomenutome sam skupu i sam sudjelovao, skupa s još pedesetak članova Hrvatskoga društva političkih zatvorenika. Zahtjevali smo da se taj trg nazove Trgom žrtava fašizma i komunizma, jer za to postoje više nego opravdani razlozi. Naime, u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske na tom su trgu bile prostorije Ustaške nadzorne službe (UNS), a od svibnja 1945. tamo je stolovala OZN. Iz prostorija tih službi protivnici oba totalitarnih režima odvođeni su na likvidacije, s tom razlikom da je OZN-a u prvih mjesec dana višestruko nadmašila zločine Ustaške nadzorne službe. O gospodinu Krasnecu ne znam ništa pobliže, ali kao komentator najtiražnijih hrvatskih novina trebao je zaviriti u arhiv SKH (kao bivšem članu, a i za nagradu što piše dopadljivo i bez idejnih skretanja, zasigurno bi mu Igor Dragovan to dopustio). Tamo bi mogao doznati što se je to događalo na Trgu žrtava i nakon tzv. „oslobodenja“.

Umjesto toga pokazao se je neznalicom ili površnim piskaralom. Druga površnost njegova članka jest u tome što nije ponudio rješenje problema, jer: ako je

dr. Zlatko Hasanbegović nepodoban prema kriteriju klateži koja je potpisivala prestavke i cinkarila aktualnog ministra, onda zasigurno ima nekoliko vrsnih alternativnih kandidata. Gledajući fotografiju Tomislava Krasneca i čitajući njegov za-

što je emocionalna inkontinencija, jezik države koju bi predstavljali i suzdržanost u hedonističkom smislu.

Medijska mainstream mašinerija svaki dan gradi i nadograđuje „problem Hasanbegović“, izmišljajući i prežvakavajući već raskrinkane konstrukcije o „ustaši“ Hasanbegoviću.

A ministar argumentirano odbacuje sve potvore, znajući da je baš on, na temelju rezova koje je u kratkom roku napravio, a i prema onome što je pripremio i najavio, garantija reformskoga karaktera nove vlade. To je pokazao i njegov izborni rezultat, što isključuje bilo čije subjektivne prosudbe.

Na potezu je mandatar Andrej Plenković, a test njegove najavljenе vjerodostojnosti i velikog ugleda koji uživa u EU, jest odabir dr. Zlatka Hasanbegovića za ministra kulture. Ako uživa iznimno veliki ugled u Bruxellesu, onda će bez velike muke obraniti Hasanbegovićevu poziciju služeći se samo istinom, a na domaćem terenu, ako bi netko bio protiv, ima dva neoboriva argumenta u rukama: rezultati rada Ministarstva kulture u proteklih

Zlatko Hasanbegović

brinuti tekst, pada mi na pamet nekoliko osoba koje bi on mogao predložiti, a koje bi 2020. predsjedale Vijećem za kulturu Europske unije proslavljajući Hrvatsku. Dakle mislim da bi Krasnecovi kandidati bili **Urša Raukar, Saša Leković, Elizabet Gojan** ili **Zdenko Duka**, uz uvjet da do 2020. nastoje ispraviti neke sitnice kao

šest mjeseci i fantastičan izborni rezultat u izborima za Hrvatski sabor. U slučaju pogrešnog odabira, potvrdit će se Milanovićeve riječi da je Plenković „briselski čato“. U slučaju da dr. Zlatko Hasanbegović i u novoj vladu bude ministar kulture, Plenković će pokazati kako ima pretpostavke da postane državnik.

MANIPULIRANJE HRVATSKIM NARODOM U HRVATSKOME SABORU

Podatci o udjelu manjina u europskim parlamentima

- Austrija (8,9% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Belgija (58% Flamanci + 31% Valonci + 11% pripadnika manjina, 1 rezervirano mjesto u parlamentu)
- Bugarska (23,1% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Hrvatska (9,6% pripadnika manjina, 8 rezerviranih mjesta u parlamentu)**
- Italija (6% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Latvija (38,9% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Litva (15,9% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Luksemburg (36,9% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Malta (4,8% pripadnika manjina, ne-

Hrvatska sluganska politika prema manjinama bitno odstupa od europskog standarda. Ponajviše zbog posljedica velikosrpske ekspanzionističke politike, dugogodišnjega stigmatiziranja Hrvata kao genocidnog naroda, naslijeda jugoslavenske komunističke ideologije *bratstva i jedinstva* koje podgrijava i živim održava Socijaldemokratska partija (SDP) sa svojim satelitima, kao platforma za veliki broj vlastitih glasača te uz ogromnu cijenu osiguravajući vlastiti politički opstanak utemeljen na „etničkoj ravnopravnosti“, a u stvari na diskriminaciji većinskoga, hrvatskog naroda.

Članak 15. Ustava propisuje da se „zakonom može, pored općega biračkog prava, pripadnicima nacionalnih manjina osigurati posebno pravo da biraju svoje zastupnike u Hrvatski sabor“, pa slijedom toga članak 19. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i članak 17. Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor stvaraju nered na hrvatskoj političkoj sceni.

Zbog tih propisa imamo *manjince po profesiji*, koji navodnom borbot za prava vlastite etničke skupine, a u stvari često iz vlastitih interesa, potiču međuetničku netrpeljivost i sustavno ucjenjuju aktualnu političku vlast koju izabire većina (hrvatski narod). Na ovo je moguće samo jedan odgovor: izmijeniti Ustav i Ustavni zakoni te uskladiti prava hrvatskih manjina s europskim standardima. (Guido HORNIK)

- Cipar (77% Grci + 18% Turci + 5% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu, osim podjele između Grka i Turaka u omjeru 70:30)
- Češka Republika (37,5% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Danska (10,4% pripadnika manjina, 4 rezervirana mjesta u parlamentu)
- Estonija (31,3% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Finska (6,6% pripadnika manjina, 1 rezervirano mjesto u parlamentu)
- Mađarska (7,7% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)

- maju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Nizozemska (19,3% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Poljska (3,1% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Rumunjska (16,6% pripadnika manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Slovačka (19,3% manjina, nemaju rezervirana mjesta u parlamentu)
- Slovenija (16,9% pripadnika manjina, 2 rezervirana mjesta u parlamentu)

(Podatke o udjelu manjina službeno je objavio ECMI /European Centre for Minority Issues/).

ODLAZE...

Na dan parlamentarnih izbora (nedjelja, 11. rujna 2016.) uputio sam se ujutro na svetu misu. Putem sretnem prijatelje (bračni par), razmijenimo nekoliko riječi i pri tome me upitaju, kamo sam se uputio? Odgovorih da idem na misu i nakon mise, šalim se, idem glasovati za **Milanovića**, želeći ironizirati činjenicu da živim u gradu koji se s pravom naziva utvrdom hrvatske ljevice. Prijatelj, poznavajući me dobro, osvrne se u odlasku i reče: Nije ti

Naime, nigdje u Hrvatskoj pučanstvo nije toliko etnički i vjerski čisto kao na ovom prostoru, pa se stoga nameće pitanje kakav je to političko-društveni defekt, da birači favoriziraju anacionalne stranke proizašle uglavnom iz bivše komunističke partije. Bilo bi to donekle shvatljivo, da

Furio Radin: njegovi su izborni plakati obično pisani samo na talijanskom jeziku

dobar redoslijed. Otiđi najprije glasovati za Milanovića, a onda otidi u crkvu i zamoli Boga za oprost.

Ishod izbora smo znali već u ponoć. Obuzelo me zadovoljstvo, tj. potaknuta mi je nuda da ne ću sljedeće četiri godine gledati i slušati Milanovića, **Stazića, Jovanovića, Marasa, Ostojića** itd. u glavnim ulogama. Napisah: odlaze, misleći na ove spomenute kao i ostale njima pripadajuće. Radije bih da sam tekst mogao nasloviti – Otišli su. To bi bilo prošlo svršeno vrijeme. Ali, nažalost, to nije tako. Oni traju. Poglavitno u mome životnom prostoru, u mome gradu i u mojoj trećoj izbornoj jedinici. Ne mogu racionalno dokučiti zašto crveni, tj. ljevica u mome Varaždinu odnosno u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske ostvaruju dvostruko više mandata nego domoljubna opcija. Ne mogu to rastumačiti s obzirom na povjesni, etnografski i etnološki kontekst.

stranke koje birači ovoga kraja favoriziraju, ostvaruju gospodarske i socijalne projekte koji zadovoljavaju ljude i nude im perspektivu razvoja. Ne! Baš suprotno, naš kraj je uvjerljivo gospodarski ispod

hrvatskog prosjeka. E, da ne bih upao u labirint istraživanja ovoga zaista čudnog fenomena, nameće mi se prepostavka da se za eventualna društvena skretanja ne može apriori optužiti ljudi. Treba istražiti koliko su dobri društveni mehanizmi koji upravljaju ljudima. Odnosno, izravno upitati, je li ovakav izborni sustav objektivan odnosno dobar?

Ako zavirimo u povijest mlade hrvatske demokracije, vidjet ćemo da smo upoznali u tom razdoblju vrhunske ljude koji su zaslужni za naše oblikovanje države i društva, ali smo također upoznali plejadu mediokriteta koji su također bili naš izbor, a Hrvatskoj nisu doprinijeli baš ništa. Demokracija i njezin instrument, demokratski izbori, postali su prostor u koji je mogao ući svatko. Zar nismo svjedoci stotina i stotina stranaka i tisuća kandidata koji su se nudili narodu? U toj poplavi ponuda, uz časne iznimke na površinu izlazi jedan nekompetentni sloj ljudi koji su jedino zadovoljili osobnu ambiciju zbrinjavanja samo sebe. Tko se više sjeća imena stranaka i njihovih lidera? Sjeća li se još netko stonovite Dalmatinske akcije i njene liderice **Mire Lörger** ili npr. nekog **Bebića** zvanog Bombarder s Kvarnera, ili u novije vrijeme **Mirele Holy** ili **Nensi Tireli**?

Oni i još njih nemali broj nisu ukras, kako se to obično tepa, nego su defekt demokracije. Zaokruživanjem nekog broja na nekoj listi ne znate u stvari koga ste izabrali. Ne znate, krije li se iza vašeg „izbora“ vaš favorit ili Željko Jovanović ili **Igor Dragovan**? Pokusni model preferencijalnog glasovanja je kvalitetan

Nensi Tirelli: do jučer Milanovićev kamikaza

Mira Ljubić Lorger – kad ne ide horoskop, neka ide politika

iskorak poboljšanja postojećega izbornog modela. Postojeći model otvorio je širom vrata lovcima u mutnom, kao što su npr. Živi zid, Orah, Stranka Pamečno i stotine drugih. Da postoji kvalitetan model, takve stranke ne bi postojale. Naime, nevjerljivo je, ali istinito, da za jedno radno mjesto noćnog čuvara čovjek mora na testiranje, a za lidera neke stranke s izbornom mogućnošću da njezin prvak postane premijer, možete biti bilo što.

Da izborni zakon vapi za promjenom, znaju i laici. Ljudi se s razlogom pitaju, mogu li zaista **Furio Radin** i **Milorad Pupovac** doživotno uživati povlasticu zastupnika u Hrvatskome saboru, odnosno, još konkretnije: je li normalno da Hrvatska s osam zastupnika nacionalnih manjina bude relikt u Europi, pa i u svijetu. Zbog svega toga ljudi apstiniraju od izbo-

ra. „Ne želim svojim glasom zbrinjavati sumnjive i nesposobne ljude“, kaže mi poznanik koji ne izlazi na izbole. Čovjek je u zabludi ako misli da je svojom apstinenicom zaustavio nečiju političku ambiciju.

Političke karijere nude se puku pretežito u paketu čiji je sadržaj problematičan. Političkim smicalicama s lakoćom se iz paketa iznjedre osobe političkoga i moralnog dosega tipa **Vesne Pusić** ili **Stipe Mesića**. Primjera radi spominjem Vesnu Pusić i Stipu Mesića koji su političkom filtracijom i silnom medijskom potporom postale hrvatske političke zvijezde, a u biti su samo pravili štetu Hrvatskoj. Vesna je Pusić svoju beznačajnost potvrdila zadnjim mjestom u konkurenciji za mjesto glavnog tajnika/ce UN-a. A Mesić kao bivši „voljeni“ predsjednik države nije prošao na listi za Sabor preferencijalnim

glasovanjem u minulim izborima. (**Josipović** je bio dovoljno pametan da zna da kako ne može ući u Sabor, pa to nije ni pokušao!)

Žalosna je što se stvarna vrijednost ljudi spozna s velikim zakašnjenjem. Razotkrivanje političkih blefera traje i trajat će još jako dugo, zahvaljujući još uvijek moćnoj komunističkoj nomenklaturi, njihovim ideoškim sljedbenicima i njima pripadajućoj medijskoj falanzi. Valja se nadati da će ovi izbori odnosno njihovi rezultati biti početak erozije aktualne hrvatske ljevice odnosno partije koja je do sada sputavala sve društvene vrijednosti koje proizlaze iz domoljublja i hrvatske povijesne tradicije. Za nadati se je da će nova vlast etablirati nacionalni ponos i svijest o vlastitoj vrijednosti i sposobnosti te se oslobođiti nametnutog straha od prigovora tzv. moćnih i velikih prijatelja. Isto tako, novoformirana vlada mora temeljito raščistiti sa sindromom jugoslavenstva koji još uvijek latentno živi. I ne samo latentno. Iz tog jugopolitičkog korpusa biti će još udara i napada. Dok ovo pišem, evo crvena falanga upravo diže ustanak na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Crkva je permanentno na udaru. Sotoniziraju se ljudi koji se ističu znanjem, naobrazbom i domoljubljem. Jugopartizanstina, doduše, gubi tlo pod nogama; to je činjenica, ali je još uvijek jaka. No, vrijeme čini svoje. Narod je konačno počeo uočavati razliku između prijevare i – istine. Nadam se da smo krenuli pravi putem?

PRESUDA KOJU SE ŽELI ZABORAVITI...

U vrijeme kad je zaključen prethodni broj *Političkog zatvorenika* (pred kraj lipnja 2016.) tek se je naslućivala presuda Višega zemaljskog suda u Münchenu u postupku protiv **Zdravka Mustaća** i **Josipa Perkovića**, visokih dužnosnika jugoslavenske tajne službe. Danas kad zaključujemo ovaj broj, od te je presude proteklo više od mjesec i pol dana. Mjesec i pol dana znademo da su Mustać i Perković osuđeni na doživotnu tamnicu, pa se čini da danas više i nema smisla podsjećati na tu temu koja je u novinarskom smislu prezvakana.

U novinarskome možda, u nacionalno-političkome ni izbliza! I bit će da baš u tome počiva razloga da se o toj presudi sve manje govori. Ona je jedva spomenuta i u nedavnoj predizbornoj kampanji: tamo

se je **Milanoviću** i družini (s pravom) predbacivao *lex Perković*, odnosno pokušaj da se i po cijenu sukoba s Europskom komisijom sprječi izručenje optuženika Njemačkoj (na što je on, ne pretjerujući

previše, podsjećao kako su ti optuženici od 1990. naovamo, baš kao i neki drugi koje se je moglo progoniti i za teže zločine, i u doba kad SDP nije bio na vlasti

Nastavak na str. 46

DOISTA JE LJUDSKA GLUPOST BEZGRANIČNA...

Kako je *Politički zatvorenik* u prošlome broju primijetio da je razmetljivost puljskoga gradačelnika **Borisa Milićevića**, njegova riječkoga kolege **Vojka Obersnela** i predsjednice Republike **Kolinde Grabar Kitarović** upravo razmjerna njihovu neznanju, istim kantarom treba vagati i gospičkoga ginekologa **Darka Milinovića**, nekadašnjeg **Sanaderova** miljenika i člana predsjedništva Hrvatske demokratske zajednice. U opširnome razgovoru za *Jutarnji list* od 3. srpnja 2016. on je izjavio, između ostaloga, da je **Ante Pavelić** „prodao Zadar“.

Poput Milićevića, Obersnela i Kolinde, ni član predsjedništva HDZ-a, dakle, ne zna da je Zadar pripao Kraljevinu Italiji Rapaljskim ugovorom iz 1920.

Dr. Darko Milinović

godine koji je u ime Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca potpisao **dr. Ante Trumbić**. Taj se je grad s okolicom od tada

neprekinito nalazio u sastavu Italije sve do njezina sloma u rujnu 1943. godine, pa je to – kako bi trebao znati pristojan osmoškolac – još desetljećima kasnije imalo stanovitih posljedica i na pravni položaj Zadarske nadbiskupije.

Sve to je, dakle, još jedna potvrda da bi Milinoviću bilo pametnije baviti se ženskim spolovilom, o kojemu (možda) nešto znade. Hrvatsku politiku baš nije usrećio, a o hrvatskoj povijesti, kako vidimo, ne zna ništa. No, to je – naravno – dovoljno da bude ministar i član predsjedništva Hrvatske demokratske zajednice. Usput je to i

jedan od razloga da smo kao narod ovde gdje jesmo. U provaliji.

C. V., Zagreb

JOŠ O ZLOUPORABI PSIHIJATRIJE U POLITIČKE SVRHE

Nisam čitatelj *Političkog zatvorenika*, pa mi je sa zakašnjenjem u ruke pao br. 265 vašega lista (listopad – studeni – prosinac 2015.). U njemu se, između ostaloga vrijednoga grada, nalazi i članak **prof. dr. Vlade Jukića** o zloupotrebi psihijatrije u političke svrhe u doba komunističke Jugoslavije. Objavljeni su podatci više nego zanimljivi, a ispravna je i autorova napomena da bolničke pi-smohrane ne otkrivaju činjenice u cijelosti. Navodim jedan dokaz u prilog tome.

Stjepan Gabrijel Meštrović, unuk kipara **Ivana Meštrovića**, u psihološko-sociološko-autobiografskoj raspravi o svome djedu i obitelji Meštrović (*Srce od kamena. Moj đed: Ivan Meštrović*, Zagreb, 2007.) zabilježio je na str. 36. da su se njegovi roditelji **Tvrko i Terezija (Tea)** upo-

ZLOUPOTREBA PSIHIJATRIJE U POLITIČKE SVRHE U DOBA KOMUNISTIČKE JUGOSLAVIJE

Unazad nekoliko godina psihiyatrica je u hrvatskoj izbožena pritisak određenih knjiga koja tvrde da se ona i druga zloupotrebjava u političke svrhe. Tvrdje, nadeći neprverljive i neutvrđene dokaze, da se u psihijatrijskim установama hospitaliziraju (zatvaraju) zdrave osobe, a da ih tamo hospitalizacija stopejito močnici koji na taj način „nepodobno“ eliminiraju iz društva, odnosno da određeni močnici koji uklanjaju one koji im smetaju. S punom moralnom i materijalnom odgovornosti, a mislim da imam dobar vid u zbiranju u hrvatskoj psihijatriji, tvrdim da toga u svremenoj hrvatskoj psihijatriji, u slobodnoj Hrvatskoj nema! Nema čak (osim, čini mi se, jedne) ni eventualnih pogrešaka kakve se mogu dogoditi u bilo kojoj struci i postu.

Mnogi aktivisti u komunističkim ili drugim totalitarnim režimima tvrde da u zemljama gdje vladaju ti režimi još uvijek imaju zloupotrebe psihijatrije u političke svrhe. Postoj niz dokaza da je toga u Hrvatskoj bilo, i to ne samo „tamo nekih zemalja“, nego i u Hrvatskoj dok je ona bila u sastavu komunističke Jugoslavije.

Praški „zolotoranja“ politički nepodobnih osoba provodila se za vrijeme komunizma i u zagradbenoj bolnici „Vrapče“.

O toj sam praksi slušao od starijih kolega, no osobno, iako sam u psihijatriji i u bivšoj Jugoslaviji radio neprimljivih 14 godina, to nisam dozvola. Jedino sam u svima u jednom slatkoj koji su diskutirali o političkoj pravilnosti tadašnjeg režima, nazablost, krije kada dokaz zloupotrebe psihijatrije u političke svrhe. Radio je ona o bolničkom oboljenju od shizofrenije, čija je psihopatologija korisnoprilaška s određenim disidentskim, odnosno antikomunističkim i prosvjetnim idejama. Njega se predstav-

Sjećanja i svjedočenja

ZLOUPOTREBA PSIHIJATRIJE U POLITIČKE SVRHE U DOBA KOMUNISTIČKE JUGOSLAVIJE

Piše:
prof. dr. sc. Vlado JUKIĆ

Ijalo kao ţrtvu političkog sustava. U

dašnjoj jugoslaviji *Mladini* pokušao sam

ukazati na pogrešne i neuvinkovite, a time

i promasen način borbe protiv tadašnjeg

sustava, i to preko leđa teškoga dijeveljog

bolnišnika. A zanimljivo je da nisam tada

u najliberalnijim novinama (*Mladina, Polet...*) mogao prečitati ni slova o istin-

itaciji. Nakon nekoliko dana otpušten

je po dijagnozu „izolacija“. Ne trebam

ni spominjati da takve dijagnoze u psihijat-

rijskim klasifikacijama – nemam!

Nakon toga angažirao sam skupinu

mlađih kolega, specijaliziranih za politi-

čku, koji su, u skupini koja sam tada

doznao, organizirali cjelokupnu bolničku

dokumentaciju koja se odnosi na hrvatski

tijekove pacijente te su iz nje izdvojili one

koji su zaprimili i ih otpušteni pod dija-

gnozom „izolacija“.

Skupina koju sam organizirala je

zauzela prostor u bolničkoj zgradi

„Vrapče“ i u njoj je organizirana

konferencija na kojoj su predstavljani

politički zatvorenici i zatvarani

KOMEMORACIJA ZRINSKE TRAGEDIJE

(12. rujna 1943. – 12. rujna 2016.)

U Zrinu je 13. rujna 2016. obilježena 73. obljetnica pokolja koji su nad hrvatskim življem i braniteljima mesta izvršili jugoslavenski partizani: pobijeno je više od stotinu ljudi, a Zrin je sravnjen sa zemljom. Njegove su preživjele žitelje raselili, a „osloboditelji“ su im zabranili povrata, pa se do dana današnjega nisu ni vratili na svoja ognjišta. Misno su slavlje predvodili mjesni biskup **Vlado Košić** i krčki biskup **Ivica Petanjak**, podrijetlom Zrinjanin. Propovijed biskupa Petanjka objavljujemo u cijelosti.

*

„Draga braćo i sestre!

Nakon što je proglašio Blaženstva, Isus se obratio svojim slušateljima i dao im puke za život koje su u skladu s tim Blaženstvima, odnosno s *Božjom vizijom svijeta*.

Ključna rečenica te vizije i cijelog evanđelja glasi: „Budite milosrdni kao što je milosrdan Otac vaš nebeski.“ (Lk 6,36). To je, kao što znadete, misao vodilja cijele ove svete *Godine milosrđa*.

Isus nas poziva da budemo milosrdni kao što je milosrdan Otac nebeski. Da budemo kao Bog.

To nas vraća na same početke povijesti spasenja i iskonski grijeh kad Neprijatelj Božji kaže čovjeku: „Uzmi ono što ti ne pripada i bit ćeš kao Bog“.

Biti kao Bog ili postati kao Bog je vjekovna težnja, ali i potreba čovjekova, jer je čovjek stvoren na Sliku Božju i po svojoj naravi teži da bude što sličniji Onome čiju Sliku nosi.

Sotona kaže čovjeku bit ćeš kao Bog i Isus Krist, Sin Božji, nas poziva da budemo kao Bog. U čemu je razlika između đavolske tvrdnje i Isusova poziva?

Zašto je đavolsko nagovaranje unijelo u svijet grijeh i nered i okrenulo čovjeka protiv Boga, a onda i protiv čovjeka, a Isusov poziv vodi svetosti i savršenstvu?

U čemu je problem? U shvaćanju Boga!

Nije zlo željeti *biti kao Bog*, nego kakav je Bog u našem shvaćanju. Kakvu mi predodžbu Boga imamo?

Ako se želimo izraziti slikovitim biblijskim govorom onda je zmija prvim ljudima dala lažnu sliku o Bogu. Adam i Eva su poželjeli *biti kao Bog* na temelju slike koju im je o Bogu dao Sotona.

Kakav je Bog uistinu spoznali smo po Isusu Kristu. On je objavio pravog Boga,

svojim životom, djelima i riječima i pozvao nas sada ponovno da *budemo kao Bog*, ali ne na temelju đavolske nego kriestovske slike Boga. Zato je Isusov poziv: „Budite milosrdni kao što je milosrdan Otac“ vrhunac Božje objave.

Mi se nalazimo danas u gotovo netaknutoj prirodi, jer su zelenilo i raslinje prekrili i pokrili zgarišta, ruševine i grobove nekoć živoga mjesta. Hodamo sa strahopštovanjem po tuđim kućama, dvorištima i mrtvima, jer su se ovdje prije više od 70 godina sukobile dvije vizije svijeta, dva načina shvaćanja života, pa sukladno tome i dva načina shvaćanja Boga.

U istoj zemlji, na istom području, u isto vrijeme žive ljudi koji ne misle isto. Jedni grade život, drugi ga uništavaju.

Jedna vizija svijeta, Božja vizija, bila je život mještana ovog grada koji su živjeli na svojoj zemlji, obrađivali je i živjeli od rada svojih ruku. Živjeli svoji na svome.

A onda je došla druga vizija, bezbožnička, koja je rekla: tuđe treba osvojiti, opljačkati, ubiti i zapaliti, i zvat ćeš se oslobođiteljem i bit ćeš ubrojen među heroje i zvat će te naprednim, jer se napredni svijet gradi uništavajući tuđe i takve tekovine trebalo bi, prema njihovoj viziji, ugraditi i u suvremeno društvo i u novu hrvatsku državu, nek' se zna da su joj temelji krvavi.

Zrinjanim je to jako dobro poznato, a sada i objavljeno u novoj knjizi gospodina Borovčaka *Svjedoci komunističkog zločina*, jer donosi izvorni dokument

iz *Zbornika dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda* u izdanju *Vojnog istorijskog instituta JNA*, Beograd 1957., tom V., knjiga 17, u kojem je objavljena *Zapovijest za napad na Zrin, dana 8. septembra 1943.*, kao i *Izvještaj štaba o napadu na Zrin 12. septembra 1943.*

Nakon što su Zrin zauzele tzv. narodnooslobodilačke jedinice i „oslobodile“ Zrin od Zrinjana i izbrisale ga s lica zemlje, izvještava se Štab da je:

„Poslije potpunog likvidiranja Zrinja izvršena evakuacija plijena, tj. cijelokupne imovine stanovništa Zrinja. Također sva stoka koja se nalazila u selu zaplijenjena je i predata Komandi područja radi daljnje nadležnosti. I pored preduzimanja svih mjera da se evakuacija plijena što urednije izvrši, kao i da se zabrani pristup civilnom stanovništvu, ipak nije se to moglo u potpunosti spriječiti...“.

Tri dana nakon što je uništeno mjesto Zrin, „osloboditelji“ izvješćuju Štab da je Zrinj potpuno likvidiran, da je opljačkan sa strane partizana i okolnoga srpskog živљa i navodi da su partizani u Zrinu zaplijenili 142 goveda, 13 konja, 52 svinje, 21 ovcu, te više seljačke odjeće. To je ono što su opljačkali partizani, a oni drugi koje se nije moglo spriječiti?

Uz to se kaže da je u Zrinu za vrijeme zauzimanja mesta ubijeno 83., a „drugi dan kod čišćenja terena oko Zrinja, našu su jedinice naišle na nekoliko bandita i tom prilikom pobili oko 20“.

Krčki biskup Ivica Petanjak

Dakle, 9. i 10. rujna 1943. ovdje je ubijeno malo više od sto ljudi, a svi ostali: jedni su pobijeni prije ovog datuma, a više od stotinu je ubijeno nakon rata, većinom bez ikakva suda i presude.

Nakon ovih službenih podataka i nakon iskustva Domovinskog rata, normalan čovjek se mora pitati, može li se suvremena Hrvatska država graditi na tekvinama tzv. Narodnoslobodilačke borbe? Ako je odgovor da, onda su u pravu svi oni koji su napustili ovu zemlju. Jer posljedice onoga što nam se preko 70 godina servira dovele su do toga da ni danas, kad imamo svoju državu, nitko ne vjeruje u državu kao instituciju, jer smo svih ovih godina živjeli kao podvojene osobe koje svoju zemlju nisu doživljavale kao domovinu

majku koju treba voljeti, nego kao mačešu koju se mora podnositi.

Kao što je nekoć zmija u raju zemaljskom prvom čovjeku dala lažnu sliku o Bogu, tako je i nama komunistička ideologija dala lažnu sliku o domovini.

Nismo bili kao djeca koja vjeruju i povjeravaju se svojoj majci, nego kao siročad koja bježi od mačehe i trpi je zato što nam je nametnuta. Jer ako su u istoj državi jedni uživali sve moguće povlastice, a drugi su bili građani drugog reda, kako se može voljeti takva zemlja? Ako u svojoj zemlji ne smiješ reći tko si, kako ćeš je voljeti?

Zato je još uvijek u svijesti našeg čovjeka da državi ne treba vjerovati, da joj ne treba poreze plaćati, da je treba gdje god je moguće iskoristiti. Naš čovjek ne doživjava svoju državu kao majku koja se brine za njega i za opće dobro društva, nego kao mačešu koja ima dvostruka mjerila: svojoj djeci daje sve, a drugu djecu drži kao sluge.

To su još uvijek posljedice komunističke izgradnje svijeta, čiji danak još uvijek plaćamo i čijeg se naslijeda prošlosti još nismo oslobođili.

To potvrđuje i ovo mjesto na kojem danas stojimo. I 73 godine nakon ozakonjenog zločina još uvijek Zrinjanin u Zrinu stoji na svojoj zemlji, a ona nije njegova jer mu je oteta. Zrinjanin je tuđinac u svoje mjestu. Gost u svojoj kući. Prognanik u svome dvorištu.

Zašto? Zato što se jedna ideologija i vizija svijeta, inspirirana Zmijom, uspjela nametnuti kao jedina prava, proglašivši sebe bogom. Svi narodi koji su potpali pod komunističkim sustavom, i mnogi od onih koji su promicali njegove ideje, a kasnije

postali i sami žrtve tog sustava, osjetili su se kao Adam i Eva u raju zemaljskom nakon grijeha, spoznali su da su goli.

Sustav koji se gradi na rušenju i uništanju drugih i drugoga, na kraju se uruši sam od sebe. To je ono što Isus kaže na kraju današnjeg evanđelja: onaj koji gradi na pijesku, unaprijed je osuđen na neuспех i sva njegova građevina na kraju će postati razvalina golema.

A prije toga, na samom početku današnjeg evanđelja, Isus promatra prirodu oko sebe i iz te prirode donosi životne zaključke. Polazi od prirode koja ga okružuje, i od stabla prelazi na čovjeka. Svako se stablo po njegovu plodu prepoznaće i svaki se čovjek prepoznaće po svojoj riječi i po svome djelu koje od njega proizlazi.

Ne može misliti i činiti dobro netko tko je po naravi zao. Ne može donositi mir tko u srcu nosi mržnju. Ne može udijeliti milosrdje netko tko je po naravi egoist.

Ali znademo da i onaj tko čini zlo može početi činiti dobro, i onaj tko donosi nemir može donijeti mir, i da sebičnjak može biti milosrdan... sve pod jednim uvjetim: da se obrati, da se promjeni, da uvidi zlo, pokaje se i počne činiti dobro.

Mi još nismo doživjeli da su zločinci iz prošlog sustava rekli: „Pogriješili smo“. I ne samo da nisu osuđeni nego su za svoj zločin nagrađeni. To je ono što još uvijek stvara podjele u ovom društvu i zbog čega još uvijek mnogi ne doživljavaju ovu zemlju kao majku nego kao mačešu.

Ne može se izgraditi čovjek bez Boga, jer je čovjek stvoren na sliku Božju. Ići stvarati svijet i čovjeka bez Boga znači graditi bez temelja, u zraku, u vakuumu. Bog je naše ogledalo. Gledamo u njega i vidimo što nam još treba, što nam fali, što treba dopuniti, popraviti, dotjerati, usavršiti.

Mi se svi: kao civilizacija, društvo i pojedinac, moramo vratiti Božjoj viziji svijeta. Nitko od nas nije do kraja oslobođen i imun na onu sliku Boga i čovjeka koju je davno Sotona uvukao u ovaj svijet i po kojoj i danas mnogi u svijetu oblikuju svoj život i djelovanje.

Ako želimo imati budućnost, moramo usvojiti Isusovo načelo: „Budite milosrdni kao što je milosrdan Otac vaš nebeski“. Budite kao Bog! na Isusov način. Budite kao Bog, kao što je to bio Isus kao čovjek.

Biti milosrdan kao Bog ne znači zaboraviti i negirati prošlost i povijest, nego se izdignuti iznad svega onoga što je tu povijest degradiralo i urediti ovu zemlju i civilizaciju prema iskonskoj Božjoj viziji svijeta. Amen.“

NAŠ NUTARNJI SVIJET (30.)

SMISAO ŽIVOTA, ŽIVOT ISPUNJEN SMISLOM

Ljudi sebi češće postavljaju pitanje o smislu života, osobito kad se nađu u krizi i nove događaje tek pokušavaju integrirati u dotadašnji egzistencijski tijek. Odgovor redovito ne uspiju obliskovati, osjete da razmišljanje nadilazi njihove sposobnosti. Stoljećima su na pitanje nastojali odgovoriti filozofi, napisali su puno lijepih stranica. Uspjeli su i definirati što misle pod „smisalom“ a što pod „životim“, ali zaokruženi odgovor nisu ni oni našli.

Po svemu, možda i nije najpametnije ustrajavati na pitanju o samome smislu života, već je bolje pitati o „životu ispunjenome smisлом“. Nutarnju ispunjenost smisalom naime možemo prepoznati i ocijeniti, iako ni nju nije potpuno lako opisati riječima. Naravno, imamo slobodu: životu bismo mogli oduzeti svaki smisao pa se i ne bismo morali truditi tražiti teške odgovore. Ali, mogućnost je, vjerujemo, lošija od vjere u „dobr̄ život“, od nasto-

Piše:

Maja RUNJE, prof.

janja da životu damo smisao, na način da ga ispunimo smisalom.

Ali, koji putovi vode prema životu ispunjenome smisalom? Za početak je moguće reći da ispunjenost smisalom nije isto što i sreća. U slučaju smisla prednost imaju ispravni i vrijedni postupci, a manje pozitivni i ugodni doživljaji. Postizanje ispunjenosti smisalom upravo zahtijeva da češće odustanemo od ugodnoga i slijedimo teže ciljeve. Koncepcija je naporanija, ali je dugoročno produktivnija, pa i na području emotivnoga. Čovjek koji je orijentiran prema postizanju smisla imat će na raspolaganju bogatije resurse, više nutarnje snage, vrjednije osobne odnose.

Objavljeno je više novih istraživanja o samim supstancijama koje doprinose ispunjenosti smisalom, a uglavnom govore

o pojedinostima koje bismo i sami mogli dokučiti. Najbolji je sastojak za više smisla sigurno vertikalna trancendentnost, vjera u povezanost vlastite sudbine s božanskim, i to na prvome mjestu osobni odnos s Bogom. Na drugome mjestu je, nije li prvo moguće, duhovnost u smislu načelne okrenutosti stvarnostima onkraj crte.

Za postizanje ispunjenosti smisalom daje je važna spremnost na davanje, nastojanje da stvorimo nešto trajno na dobro drugih, pa i uz vlastitu žrtvu. Nastojanje se prvenstveno odnosi na ustrajnu brigu za obitelj, za djecu i unuke, ali i na zauzimanje za druge ljude. Važna je i povezanost s prirodom, i s brigom za prirodu, te zauzetost za važne društvene teme na opće dobro. Ljudi koji volontiraju redovito svjedoče da ih njihov rad ispunja osjećajem smisla.

No, popis supstancija ide dalje, dug je. Potrebno je biti spremni za novo, za pro-

SAVJET LIJEČNIKA

AKUTNI BOLOVI U DONJEM DIJELU LEĐA

Piše:

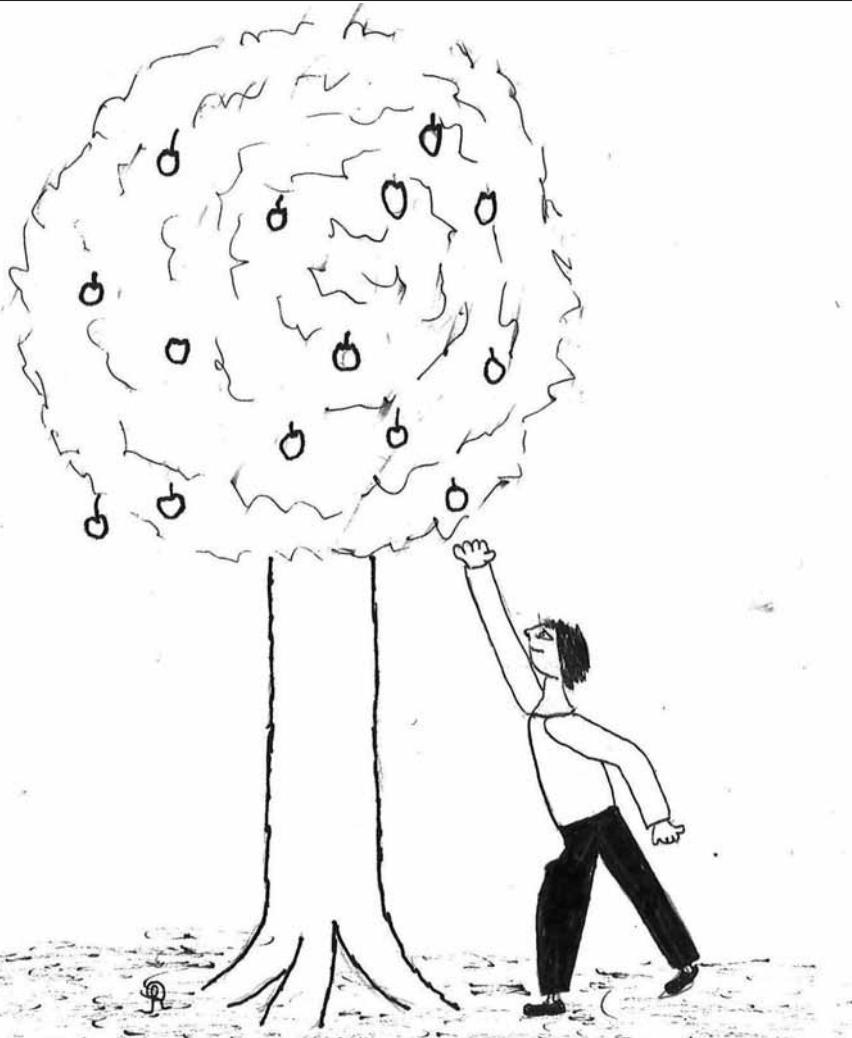
**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIC SOJČIĆ**

toma, a i učiniti detaljni klinički pregled leđa, mišića, držanja, hoda, pokretljivosti i smetnji živaca. Subjektivni doživljaj боли moguće je prikazati na skali od 1 do 10, od stanja bez boli do neizdržive boli. Liječnik treba imati na umu da bolove mogu izazvati i trbušni organi, organi zdjelice, bubrezi, kukovi ili aneurizma aorte.

Kad se bolest pojavi, za bolesnika su najvažniji ublažavanje bolova i kontrola simptoma. Korisno je mirovanje, ali tek na kratko, a potrebna su nesteroidna sredstva protiv bolova, primjerice ona na bazi supstancija ibuprofena, diklofenaka ili naproksena. Ne koriste li, liječnik iznimno može propisati i slabije opijate na bazi tramadola ili tilidina, uz kontrolu, i na kraće vrijeme. Lijekovi u obliku čepića su često učinkovitiji od tableta.

Dalje je svakako potrebno utvrditi postoje li specifični uzroci, oni povezani s kralježnicom. To je primjerice lom kosti nastao nakon teže traume kao što su prometna nesreća, pad s visine ili športska ozljeda. Kod starijih osoba, kod onih s osteoporozom ili onih koji se dugotrajno liječe kortizonom, uzrok mogu biti i sitne traume nastale dizanjem težih tereta, pa i samo kašljanjem ili kihanjem. Uzrok može biti povezan s tumorom kralježnice, osobito kod bolova koji su jači po noći i kod ležanja na leđima te ako se javlja noćno znojenje i veliki gubitak težine, a bolesnik se već liječio od tumorske bolesti. U ponekim je slučajevima riječ i o infekcijama, nakon bakterijskih infekcija drugih dijelova tijela, nakon injekcija ili infiltracija u predjel kralježnice, kod oslabljenoga imuniteta ili kod zlorabe droga. Uzroci infekcija mogu biti bakterije zlatnog stafilokoka, streptokoka ili enterokoka, ali kod današnjih je povećanih migracija moguća i tuberkoloza.

Bolove u donjem dijelu leđa dijelimo na specifične i nespecifične. Specifični su oni kod kojih je moguće utvrditi uzrok, a takvih je jedva 15 posto. Nespecifični su oni kod kojih nema sigurnog odnosa slične bolova te kliničkog nalaza, rendgenske dijagnostike i dijagnostike magnetskom rezonancijom. Najveći dio bolova u leđima su dakle funkcionalne smetnje, a ne posljedice bolesti ili ozljeda. Potrebno je stoga utvrditi povijest bolesti, vrstu sim-

Crtac: Stipan Runje

mjene, pa i za rizik. Potrebno je jačati vlastitu individualnost i koristiti vlastite potencijale. Potrebno je stremiti postignuću

Jedan od specifičnih uzroka je prolaps diska, što znači prođor jastučića između kralježaka. Bolest može proteći bez smetnje, ali može uzrokovati i jake bolove, pa i smetnje osjeta i poremećaj motorike u području pritisnutoga živca. Bolovi najčešće spontano prestaju ili se znatno smanje unutar šest tjedana. Ne dođe li do poboljšanja ili nastupi li motorna kljenut mišića, mora se misliti na operaciju. Operacija je svakako nužna dođe li do smetnji pražnjenja stolice i mokraće, neosjetljivosti unutarnjih strana bedara i međice ili do blage kljenuti nogu. Kod znakova specifičnih promjena na kralježnici nužno je provoditi ublažavanje bolova te izvršiti detaljne dijagnostičke pregledе. Važna je rendgenska slika kralježnice, a nije li ona dovoljna, i tomografija uz pomoć magnetske rezonancije, koja je preciznija od obične kompjuterske tomografije, a sa sobom ne nosi opterećenje zračenjem.

i uspjehu, borbi i dominantnosti, znanju i informiranosti, slobodi i suverenosti, kreativnom i maštovitom. Nužna je i sposob-

Ostaju nespecifični bolovi u ledima, koji čine, kako smo rekli, većinu svih slučajeva. Često je riječ o disfunkcijama ili tako zvanim „blokadama“, a koje nastaju zbog promjena statike kralježnice. Uzroci mogu biti visoke potpetice, trudnoća, napetost mišića ili nastanak čvorova kao posljedice promjena u vezivnom tkivu. Neke od disfunkcija, kao primjerice spondiloartroza, posljedica su starenja i može ih se smatrati normalnim. Postoji još i suženje kralježničkog kanala, koji često postoji i bez simptoma.

Danas se ni u kojem slučaju ne preporučuje dugo mirovanje u krevetu, jer ležanje dodatno slabiti mišića. Čuda ponekad postiže čvrsti jastučić pod ledima, a može pomoći i ležanje na strani, s ispruženom donjom i skvrčenom gornjom nogom, zabačenim gornjim ramenom i rukom koja podupire zdjelicu. U akutnom se razdo-

nost za bliskost i prijateljstvo, za ljubav i intimnost, za veselje i humor, za uravnoteženost i mir, za svjesno promatranje ljudi i svijeta. Potrebna je i orientiranost na nacionalne vrijednosti i tradiciju, na moral i opće vrijednosti, na racionalno i uravnoteženo, pa i na praktično i moguće. A sve što činimo mora biti koherentno i uskladeno s našim temeljnim vrijednostima i ciljevima.

Poznato je da postoje ljudi koji su ravnodušni prema pitanju ispunjenosti smislim, ali istraživanja pokazuju da zbog toga nisu nužno izloženi jačim strahovima i depresiji. U skupinu nikako automatski ne pripadaju ateisti. Ateisti u usporedbi s vjernicima iskazuju manju ispunjenost smislim, ali nemaju veću izloženost krizama vezanima uz pitanja o smislu vlastita života. Orijentiranost na vrijednosti je na mnogim mjestima ista, pa i veća, primjerice na području želje za znanjem ili želje za slobodom.

Potraga za životom ispunjenim smislim naš je cijeloživotan posao. Mnogi će reći da nas tjeraju naša krhkost i smrtnost, ali promislimo li bolje, vidimo da bi nas tjerala i sama besmrtnost. Autentičan motiv je zapravo volja da postignemo najbolje moguće. Znamo da posao ne ćemo nikada do kraja obaviti, ali želimo dati sve od sebe, pa u potrazi biti i bolji od samoga Fausta i hrabriji od Odiseja.

blju ne preporučuje gimnastika, ali je, čim je moguće, potrebno vratiti se redovitim aktivnostima. U slučaju da se smetnje često ponavljaju, može se razmislati i o psihoterapiji, antidepresivima i mišićnim relaksatorim. Važno je da bolesnik zna da su smetnje bezopasne, i da je na njih moguće djelovati. Pomoći će: povećanje kretanja, eventualno smanjenje tjelesne težine, udobne cipele s potpeticama koje nisu više od 2,5 cm, usvajanje pravilne tehnike dizanja težih tereta i vježbe svješnog opuštanja mišića. U razdobljima bez bolova vrlo je dobro svakodnevno razgibanje kralježnice u svim smjerovima, naročito izvijanje – noge na jednu, a ruke na drugu stranu. Dobri su i topla odjeća na slabinama, primjerom stolac i udoban i dobar madrac. Bit će bolje!

PRILOG RAZGOVORU O NAŠEM KRŠĆANSTVU DANAS I SUTRA (II.)

Proučavatelji kršćanstva i njegova razvoja u povijesnome tijeku zaustavljaju se kod nekoliko prekretnica što su odigrale stanovitu ulogu u doživljaju jezgre kršćanske poruke kao i u pronalasku prikladna načina kako bi tu jezgru učinili prihvatljivom ljudima drukčijega ozračja i različite uljudbe.

Kršćanstvo je poniklo u onodobnoj židovskoj sredini na području Palestine. Njegovo naviještanje bijaše obilježeno židovskom religijom (u najširem značenju toga pojma!), posebice židovskim prorocima. Nu ono se ubrzo širilo izvan Palestine na području prostrana Rimskoga carstva u kojem je vladala helenistička, tj. grčko-rimska kultura. Budući su diljem Rimskoga carstva, u njegovim glavnim središtima, živjele brojne židovske zajednice, navjestiteljima, koji bijahu Židovi, bijaše olakšan pristup drugim narodima – Grcima i Rimljanim posebice.

Takve pogodnosti nije bilo u doba velikih seoba brojnih naroda što su se, pojednostavljeno rečeno, sa sjevernih predjela spuštali prema jugu. Ti narodi bijahu priprosti i neuki, ali nerijetko veoma ratoborni. Pristup njima bijaše otežan – zahtijevao je mnogo napora i dugo je trajao.

Slično je moguće ustvrditi o donekle manjem, ali značajnom dolasku arapskih pisaca, znanstvenika i filozofa što su od 9. stoljeća stizali u Europu i zajedno s islamom širili svoju kulturu i grčku filozofiju što na Zapadu bijaše dobrim dijelom pala u zaborav. Malo je tko, primjerice, u to doba na Zapadu poznavao grčki jezik, pa sljedbeno tome, malo je tko poznavao Platonovu i Aristotelovu filozofiju.

U sučeljavanju s tim pojavama kršćanski su navjestitelji bili spremni ulagati povećane napore kako bi se rečenim narodima, posebice neukim tražiteljima nove postojbine, približili, s njima razgovarali i otvarali im puteve do istinske uljudbe i do pristupa u kršćansku zajednicu.

Ti su se napori pokazali obostrano korisnima.

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

Kad su pak unutar samoga kršćanstva nastupile napetosti i trzavice, najprije onoga na Istoku, a zatim i u onome na Zapadu, između Rima i Carigrada (u 11. stoljeću), te između Rima i Luther-a u Njemačkoj, izostao je poželjan strpljiv trud oko uzajamnih razgovora i zdogovora, pa je napetost prerasla u nesporazum, a nesporazum u neopravdan i pogibeljan raskid razgovora, što je urodilo jednostranim prosudbama i nekršćanskim osudbama.

Papa sv. Grgur VII.

Prisjetimo li se sad mišljenja proučavatelja kršćanstva i njihove procjene kako su se zbivanja 20. i 21. stoljeća očitovala i jasno pokazala kako je u punome jeku velika prekretnica, možda najveća u povijesti kršćanstva, što će biti sudbonosnom za njegovu budućnost, onda zbivanjima našega doba valja posvetiti punu pozornost, ne štedeći pritom ni truda ni napora. Najmanje pak smijemo štedjeti svoju umišljenost kako smo kršćanstvom „ovladali“ i postali njegovim gospodarima što mogu, posve izravno, odlučivati o njegovu smjeru i javnome svjedočenju. A mi to činimo

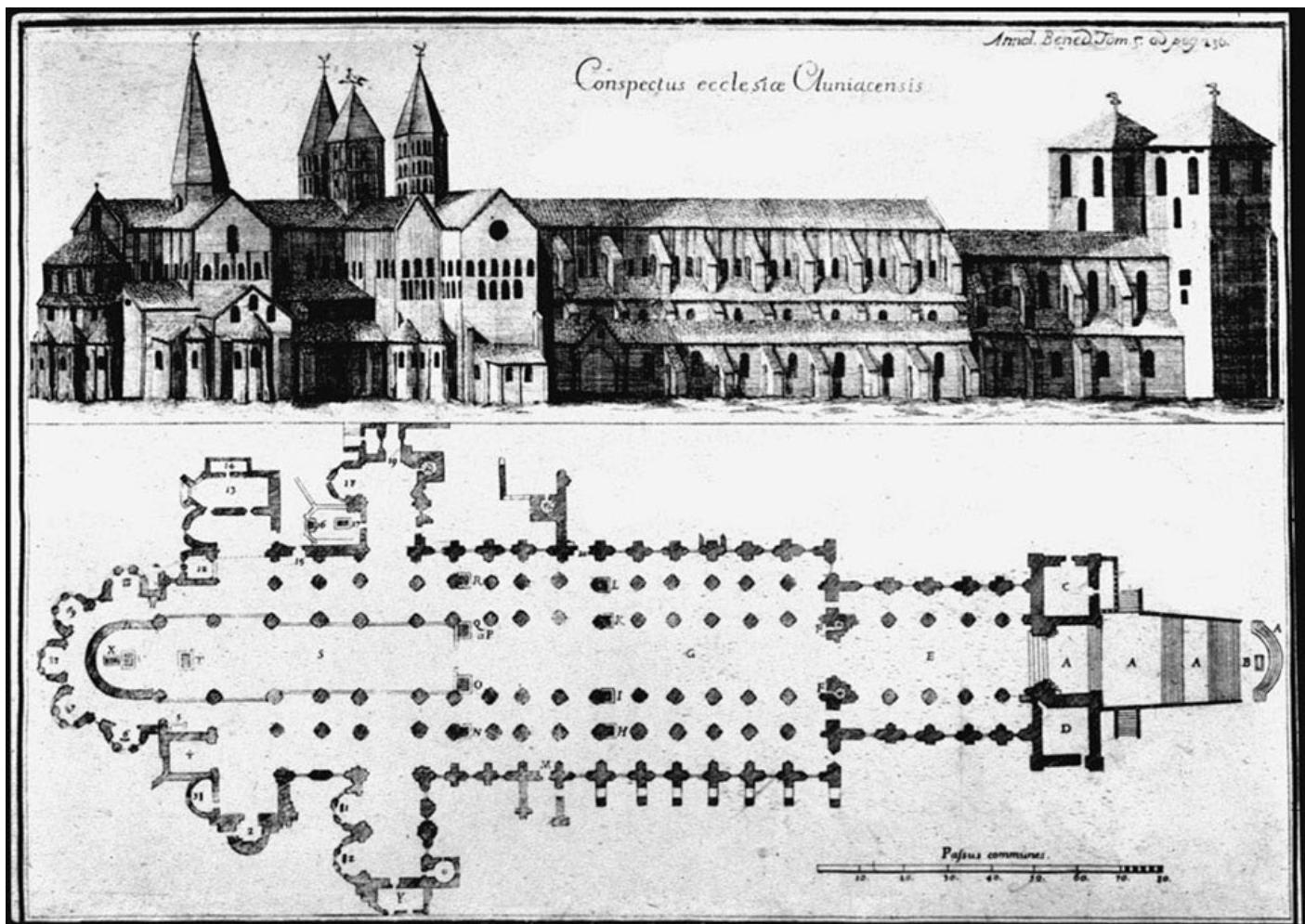
i pritom dajemo do znanja kako nikad nismo čuli za Isusovo pitanje: „Ali kad Sin Čovječi dođe, hoće li naći vjere na zemlji“ (Lk 18, 8)?

Kako naše razmišljanje u prvi plan želi staviti **Franju Asiškog** (1181/82.-1226.), poželjno je još malo se zadržati kod prikaza zbivanja u Crkvi prije Franjine pojave.

Nakon smrti **Karla Velikoga** (+814.), njegovo se silno carstvo razdijelilo, a njegovi nasljednici ne bijahu sposobni ni njime upravljati niti se neprijateljima, što ga nastojahu srušiti, oduprijeti. Najprije su se pojavili izvanjski protivnici, željni osvajanja i grabeži. Među prvima bijahu Osmanlije što su izvršili prodor u Španjolsku i zaprijetili stanovnicima središnje Europe. Tu su zatim Madari i Slaveni, pa Normani (Vikingi) sa sjevera što bijahu odlučni osvojiti najbolje predjele južne Italije. Ti su 1030. osvojili Napulj, 1091. Sardiniju i 1130. cijelu južnu Italiju. Mamac za njih i njihova osvajanja bijaše prošireno mišljenje kako sve društvene ustanove u Europi posjeduju silno bogatstvo, a ono im je sada na dohvat ruke.

Pučanstvo Rima i Italije, a donekle i cijele srednje Europe, bijaše u veliku previranju. U tim zemljama bijahu nastupile velike promjene. Izdvajao se sloj utjecajnih ljudi i zauzimao ključna mesta u društvu: bogataši i vlastodršci te međusobno povezane veoma bogate obitelji. Svima bijaše zajednička težnja, nezasitna i bezobzirna, povećavati svoje bogatstvo, i to pod svaku cijenu – koristeći vlast, visok društveni položaj, lukavstvo i prijevaru, pljačku i ubojstvo. Jedan izuzetan način bijaše „klopka“ što je treba lukavno podmetnuti bogatašu i tako se domoći njegova bogatstva; dakako, mito i podmićivanje bijaše pritom vrlo upotrebljivo sredstvo.

Takvo raspoloženje i, sljedbeno tome, postupanje, bijaše prošireno. Obuhvačalo je i prožimalo najviše društvene slojeve i crkvene ustanove, posebice pape i biskupe. Riječju: teško da je postojalo utjecajno mjesto u društvu i u Crkvi što ga nije bilo moguće kupiti za novac ili ga se domoći

Samostan u Cluniju

neprikrivenim nasiljem. Od 896. do 904. nestalo je 8 papa: ubijeni su ili utamničeni! Tomu treba nadodati kako su od 9. do 11. stoljeća u Rimu ključnu ulogu imale utjecajne obitelji što su se svojim utjecajem bezobzirno služile. Posebice je velika napetost vladala između državno-društvenih i crkvenih ustanova (kojima treba pribrojiti i opate – poglavare opatija!).

Tijekom 11. stoljeća u Crkvi se osjećalo nastojanje oko slobode: slobodne uprave Crkvom i crkvenim ustanovama bez pritiska društvenih ustanova i državne vlasti. Tako papa **Nikola II.** (1058.-1061.) na saboru biskupa 1059. donosi odluku da papu mogu birati samo kardinali, a car izbor potvrđuje. Papa **Aleksandar II.** (1061.-1073.) osuđuje svako kupovanje crkvenih službi. Nakon njih dolazi **Grgur VII.** (1073.-1085.) koji ide mnogo dalje: u svoje doba car Karlo Veliki nastojao je prisvojiti svu vlast – državnu i crkvenu. Sad Grgur VII. prisvaja sebi jedno i drugo. U papinim je rukama crkvena vlast, car pak vlast dobiva od Boga, ali preko Crkve, to će reći preko pape – tvrdio je

Grgur VII. Car ne smije imenovati biskupe, a papa može razvlastiti cara.

Uslijedila je protimba i otpor njemačkog cara **Henrika IV.** On je 1076. sazvao sabor biskupa u Wormsu na kojemu je razvlastio papu. Papa je odgovorio isključenjem (izopćenjem) cara iz Crkve i uz to sve knezove oslobođio obvezе posluha caru. To je imalo odjeka u narodu i car je gubio podršku. Ubrzo je postalo jasnim: ne izmiri li se s papom, car se neće održati na prijestolju. Zato je odlučio poći papi i zamoliti oprost. Susret se zbio u planinskom mjestu Canossi. Bila je zima. Papa je pustio cara tri dana čekati pred dvorcem, a tek ga je onda primio i njegovu ispriku prihvatio. To je caru pomoglo učvrstiti svoj položaj u carstvu, nakon čega je s vojskom krenuo na Rim. Papa ga je iznovece izopćio iz Crkve, ali nije mogao obraniti grad. Pobjegao je iz Rima na jug u Salerno, gdje je 1085. preminuo.

Taj događaj zorno pokazuje kako te napetosti i zapetljaji bijahu nepoželjni i kako

su i jednoj i drugoj strani – pučanstvu, narodu u cjelini štetili. Na površinu su izbijali mnogi loši učinci, a najgora zaciјelo bijaše neprikrivena težnja za vlašću što se razvijala od vrha do dna ili rasla od dna do vrha, te bila uzročnikom niza drugih vrlo nepovoljnih pojava kao što su gramžljivost i stvaranje nepovjerenja među žiteljstvom.

U tome dugom razdoblju bijaše, dakako, i lijepih primjera zauzetosti za opće dobro. Tako je, primjerice, car **Oton III.** (996.-1002.) bio zaslužan za dolazak na papinsko prijestolje **Silvestra II.** (999.-1003.) s kojim je radio na obnovi kršćanstva. Zajedno su željeli stvoriti veliko carstvo-kraljevstvo Germana, Romana i Slavena. Rim bi bio prijestolnicom, a njih bi dvojica, car i papa, zajedno upravljali. Međutim, oni nisu računali koliko su jaki rimski velikaši. Bili su prejaki – protjerali su iz Rima i cara i papu.

Nu car Oton i papa Silvestar II. Ne biju jedini svjesni ukorijenjenoga lošeg stanja i raspoloženja među vrhunskim

slojevima onodobnoga društva. Za poboljšanje općega stanja bijahu posebice zauzeti i neki benediktinski redovnici kao i pojedini visoki uglednici u društvu. Njima treba zahvaliti nastanak novoga samostana u malome mjestu Clunyju u Francuskoj. Utemeljio ga je 909. vojvoda **Vilim** iz Burgundije i stavio ga pod izravan papin nadzor želeći ga tako zaštititi od utjecaja moćnih svjetovnjaka kao i od upletanja okolnih biskupa. Niz prvih poglavara (opata) bijahu istinski redovnici istaknutih sposobnosti i ujedno veoma odani svome kršćanskome pozivu. To je blagotvorno djelovalo i u velikoj mjeri pridonijelo silnu procватu samostana kao i njegovu ugledu u Francuskoj i daleko izvan nje. Ubrzo su se počeli javljati i drugi benediktinski samostani – povezivali su se s Clunjem i po njegovu uzoru oplemenjivali svoj ustroj i svoju djelatnost. Računa se kako je na izmaku prvoga tisućljeća s Clunjem bilo povezano oko tisuću benediktinskih samostana što su Cluny držali svojim uzorom.

Za te je samostane, dakako, i nadalje vrijedilo staro pravilo sv. Benedikta: *moli i radi*, ali u obnovljenu i posebice naglašenu obliku:

- Najprije molitva odnosno cjelokupno bogoslužje u samostanu. Bogoslužju je posvećivana posebna pozornost i njemu je poklanjano najviše vremena. Procjenjuje se kako su redovnici u Clunju oko 7 sati dnevno provodili u crkvi, a izuzetno i mnogo više – nerijetko 15 do 18 sati. Istaknuto obilježje toga bogoslužja bijaše korsko pjevanje biblijskih tekstova. U knjizi Otkrivenja navodi se kako se na zemlji mogla čuti pjesma nebeskih zborova – pjesma nebu. Ovdje se sada isticalo kako je svečano nebesko bogoslužje sišlo na zemlju i očigledno se odvija usred istinskih Božjih štovatelja. To je tvorilo jezgru zauzetosti i brige samostanske zajednice što je u svome punom procватu brojila oko 250 članova.

- To se uvjerenje željelo potvrditi i gradnjom novih i lijepih crkava. I one su trebale biti znaci kako se na zemlji odvi-

Sv. Franjo Asiški

ja nebeski život ljepotu kojega svjedoče i objavljuju i te crkve. U Clunju je najprije bila sagrađena mala drvena crkva, zatim velika i mramorna, kako bi na posljetku bila izgrađena veličanstvena crkva kakve u kršćanstvu do tada nije bilo!

Gradnja te crkve odvijala se pod vodstvom opata **Huga** (1024.-1109.). Crkva bijaše duga 187 i visoka 50 metara. Imala je pet uzdužnih i dvije poprečne lađe, dvanaest apsida – polukružnih prostora za sporedne oltare, te sedam zvonika. Ponovimo li kako se u njoj odvijalo veličanstveno bogoslužje, ne će biti teško zaključiti kakav je dojam na mnoge hodočasnike ta crkva ostavljala!

Procjenjuje se kako je samostan u Clunju zauzimao hvale vrijedno mjesto u cjelokupnoj povijesti kršćanskih ustanova u srednjoj Europi. I to je dugo trajalo, više od 200 godina. Nažalost, njegov ukupni učinak nije bio u skladu s očekivanjima kakva vjerni procjenitelji zbilje unutar kršćanstva i stvarne potrebe njegove temeljite obnove bijahu gajili. Teško je ukratko izraziti zašto se to dogodilo.

Najprije treba reći kako je **sv. Benedikt** svoje samostane dao graditi pretežito izvan naseljâ kako bi njegovi redovnici imali više mira i sabranosti za posao što su ga obavljali, posebice pak za pripremu njegovih misionara među novim narodima.

S druge pak strane, glavna je skrb bila posvećena bogoslužju u crkvi, a ono uglavnom bijaše zajedničko, „skupno“. To će reći: pozornost bijaše usmjerena na javni nastup zajednice, skupa u cijelini. Na taj je način i nehotice ostajalo otvorenim osobno raspoloženje i stav pojedinaca. Nedvojbeno je kako je priprava za svečan nastup u crkvi, posebice imamo li u vidu pjevanje, što je trajalo satima, mogla dobro i blagotvorno djelovati na sve sudionike. Nu pojedinac je pritom, sa svojim *osobnim svojstvima i mogućnostima*, mogao ostati, i nerijetko ostajao, nedodirnut ili premalo osobno prožet onim što je iz dana u dan satima radio.

Susret s vjernicima u crkvi mogao je biti veoma dobar, ali je u svojoj jezgri bio uopćen i kratkotrajan, pa je većinom brzo zaboravljan i ostajao je bez dubinskih zdravih promjena svakoga pojedinca.

Samostan u Clunju u velikoj je mjeri pomagao siromašnim i ojađenim ljudima. Posebice bijaše istaknut dan Svih Svetih kad se veoma raskošno naglašavala uzajamna povezanost živih i preminulih vjernika, a u toj prigodi kao rijetko kad i zajedništvo siromašnih i jadnih ljudi. Tad je priređivana sveopća gozba što je tijekom vremena prerastala svoje okvire i svoju svrhu: postajala je prigodom za neumjerenost u trošenju, pa je rađala golemlim nevoljama za normalan život u samostanu

tijekom godine, a siromasi nisu postajali boljima niti se njihovo stanje mijenjalo.

Kao očita suprotnost takvu stanju, redovnicima je neodmjereno isticana potreba posta i molitve, žrtve i trapljenja, što za zdravlje mnogih nije bilo dobro, pa su oboljevali i od iscrpljenosti umirali.

Dakle: rastrošnost spram jednih nije rada njihovim poboljšanjem, a post i pokora nametani drugima donosili su bolest i preranu smrt.

Stanje u Clunyju s posebnim je zanimanjem promatrao sv. **Bernard**, opat iz Clairvauxa (1090./1.-1153.), duhovni vođa cijele Europe, prijatelj i poštovatelj opata Petra u Clunyju. Bernard nije bio zadovoljan onim što je u toj zajednici, nekoć zajednici velike nade, vidio, pa je svoje žaljenje izražavao s gorčinom, govoreći kako je ono što je trebalo biti sol zemlje oblјutavilo.

Nade ipak nije nestalo. Gotovo neočekivano javila se nova u pojavi takozvanih „prosačkih redova“.

U kratku razmaku niknula su i rascvjetala se četiri pokreta poznata pod zajedničkim nazivom *prosački redovi: dominikanci, franjevcii, karmelićani i augustinci kanonici*.

Ovdje će posebna pozornost biti posvećena Franji i franjevcima. Osim onoga što je već rečeno, ovdje treba istaknuti kako je Franjo u svojoj 24. godini doživio duboku i svestranu, sveobuhvatnu promjenu u svome životu. Nakon kratka nesnalaženja prožela ga je temeljna spoznaja što ju je moguće izraziti dvjema riječima: *sloboda i radost*. Osjetio se posve slobodnim čovjekom, sposobnim promatrati svijet onakvim kakav on uistinu jest, i to u svoj njegovoj cjelini. Svijet je za nj bio izuzetno lijep, ali ipak nedovršen i nesavršen. Prije svega, očigledne mu bijahu pogibeljne prirodne pojave: potresi, poplave, požari...

Ništa manje nisu bile očite i druge nevolje: bolest, starost, smrt! Jednako tako iskusio je i one ugroze što ih ljudi jedni drugima stvaraju: sebično isticanje sebe i svojih prohtjeva, zanemarivanje drugoga i pri njegovoj očiglednoj ugroženosti siromaštvom, odbačenošću od društva, vlastitim nemarom i neradom. Sve je to Franji bilo jasno. Iznad svega mu bijaše jasno: sve su to razlozi zbog kojih razuman čovjek svoj život mora ozbiljno shvatiti,

trajno u sebi buditi zdrave snage i na sve te nevolje otvoreno gledati i hrabro se s njima nositi. Nije trebalo dugo čekati i Franjo je u sebi osjetio poziv: ovaj je svjet Božji, Božja kuća što ju treba popravljati! Franjo je to počeo s radošću činiti.

U mnoštu očigledno velikih podjela, nesporazuma i sukoba u društvu, Franjo je shvatio kako su to za čovjeka izazovi, ali put do ozdravljenja ne vodi kroz njih. Put nije u sukobu s njima, nego u neprekinitu naporu kako upoznavati sebe i svoje mogućnosti, kako ih buditi i rasplamsavati te kako se radovati svemu što je dobro i lijepo, a najvećma i najprije *susretu s ljudima*.

A kako do ljudi doći i što im reći kad ga upitaju u čije ime on govori? Njemu je bilo jasno što treba reći, ali kako će mu oni vjerovati? Franjo je tada bio običan građanin. Počeo je, doduše, okupljati ljudi i s njima razgovarati, ali je znao da to tako neće ići, jer društvo ima svoje ustanove, svoje zakone i uredbe. Franjo se uputio papi kako bi od njega dobio dopuštenje naviještati ljudima Isusa Krista i njegovu *Radosnu vijest!* Papom tada bijaše **Inocent III.** (1198.-1216.), sposoban i veoma izobražen čovjek, samouvjeren i svjestan kako je upravo on pozvan biti glavom kršćanskoga svijeta. Povjesni susret zbio se pod konac 1209. Franjina je molba glasila, neka se papa udostoji njemu i njegovim drugovima odobriti obilaziti ljudi i naviještati im Isusa Krista i njegovu *Radosnu vijest* – njegovo evandelje! Razgovori nisu bili jednostavniji i jednokratni, ali je Franjo u svojoj jednostavnosti i skromnosti bio strpljiv i uporan; odlazio bi i iznovece se vraćao s istom još poniznjom molbom. Sretna je okolnost što mu je potporu pružio kardinal **Hugolin**, papin nećak, koji Franju bijaše volio i poštivao. Njegovim zauzimanjem Franjo je dobio papin pristanak: njegovih 11 drugova učinili su prvi korak pristupa u klerički stalež, a Franjo je postao đakonom. Bio je i suviše skroman da bi se dao zarediti za svećenika, ali je đakonsku službu prihvatio. Pripovijedalo se kako je na božićnoj misi služio kao đakon i pjevao evandelje, pjevao je tako lijepo kako nitko nikad nije pjevao! – Papa Inocent III. završio je život nesretno: 16. lipnja 1216. nađen je mrtav u katedrali u Perugi, ubijen i do kože opljenjen. Franjin prijatelj, kardinal Hugolin, postao je kasnije papom kao **Grgur IX.** (1227.-1241.). On je Franju 1228., dvije

godine poslije njegove smrti, proglašio svetim.

Tako se zbio Franjin zaokret u životu i pred njim se ukazao prostrani svijet u kojem je on mogao nesmetano putovati, susretati ljudi te im, svojim riječima (propovijedima) i svojim životom svjedočiti *Radosnu vijest* – Božje čovjekoljublje.

Ako bismo sad htjeli ukratko izreći temeljni sadržaj Franjine djelatnosti među ljudima, mogli bismo to izraziti jednom jedinom riječju: *susret!*

Uza sve što o stanju i zbijanjima u Franjino doba rekosmo, treba istaknuti školsvo, a ne zaboraviti svečano bogoslužje kao ni veličanstvene crkve. Nu, priznajući sve istinske vrijednosti, Franjo je bio čovjek susreta s ljudima. On je u svemu, u cijelome svijetu, u živim i neživim bićima, doživljavao Božju nazočnost što se glasi dobrotom i ljepotom, a nadasve u čovjeku budi pouzdanje i sebi ga privlači. Što god da je Bog dodirnuo, nosi u sebi obilježje tajanstvenosti. To napose vrijedi za čovjeka. On je slika Božja. Svaki čovjek, tko god bio i kakav god bio, nosi u sebi nešto tajanstveno. I zbog toga trajno ostaje vrijedan poštovanja i nade. Njegova je trajna obveza otkrivati u sebi tu tajanstvenost, razvijati je u svim okolnostima – postajati *jedinstvenim*, nedokučivo tajanstvenim te ljudima, posebice onima koji su probuđena duha i željni istinske čovječnosti, postajati privlačivim, buditi u njima povjerenje, mir i radost.

To je razlogom što se Franjo obraćao pojedincima, svakoga je poznavao i naziavao njegovim imenom, a k tomu: *isticao njegovo najljepše svojstvo*. Kad čovjek postane istinski svjesnim toga svojstva i nesebično se trudi kako bi ga razvijao, tada se on ne boji tamne strane ljudskoga života i izravne ugroženosti što dolazi od bezlične mase. On se toga bezličnoga mnoštva nikad ne straši i ni u čemu mu se ne prilagođuje, ali ga i ne osuđuje, nego shvaća koliko je za čovjeka važno biti jakim i u toj sredini jačati, svijetliti svjetлом što ga nikakva tmina ne može prekriti.

Franjini su se najbliži suradnici, njegova duhovna braća, čudom čudili kako svi ljudi idu za njim! Vole ga i idu za njim zato što je Franjo istinski njih volio!

(*nastavit će se*)

POLJSKA U NACISTIČKO-KOMUNISTIČKOM ZAGRLJAJU I KOMUNISTI IZ HRVATSKE

U europskoj je publicistici tijekom 1930-ih godina objavljeno mnoštvo članka i knjiga o pravoj naravi života u Sovjetskom Savezu, a brojni su autori upozoravali na to da između **Staljina** i **Hitlera** nema bitne razlike, i da će se dvojica vođa u to vrijeme najbrutalnijih europskih režima na koncu sporazumjeti u borbi protiv demokracije i protiv kršćanskih korijena Staroga kontinenta (sličan je strah, uostalom, gajio i **Mussolini**, čiji je protukomunistički osjećaj bio naglaše-

niji). Usprkos tomu je Moskvi ipak pošlo za rukom u svoja kola upregnuti tzv. Pučku (Narodnu) frontu, služeći se „korisnim budalama“ iz građanskih stranaka diljem Europe, koji nisu shvaćali da objektivno djeluju u službi komunista i Komunističke internacionale.

Dobar dio tih europskih „korisnih budala“ otrijezenio se je već 1939., ali su mnogi i dalje, još godinama, nastavili služiti komunizmu – među njima i dijelovi Hrvatske seljačke stranke koji htjeli pokazati da

su staljinski od Staljina – vjerujući kako će ih na koncu ipak nadmudriti. Ništa nisu naučili iz sporazuma koji su 23. kolovoza 1939. u Moskvi potpisali njemački ministar vanjskih poslova **Joachim von Ribbentrop** i sovjetski mu kolega **Vjačeslav Mihajlovič Skrabin Molotov**. Među tajnim odredbama tog ugovora bio je i onaj o podjeli Poljske te o priključenju baltičkih republika Sovjetskom Savezu. Sovjeti su, dakako, još desetljećima poricali postojanje tog tajnog sporazuma, makar su ga Amerikanci objavili još 1947., a razvitak događaja u rujnu 1939. i tijekom 1940. jasno je govorio o njegovu postojanju.

A zanimljiv je način na koji su taj sporazum i njegove krvave posljedice u Poljskoj i potom na Baltiku pratili i odravali komunisti iz Hrvatske, istaknuti članovi Komunističke partije Jugoslavije i zagriženi borci za opstanak te države, u najnovije vrijeme poznati i pod imenom „hrvatski antifašisti“. Kao jedan od vođećih intelektualaca u redovima jugoslavenskih komunista i u kasnijem razdoblju član Agitpropa KPJ, hrvatski je književnik **August Cesarec** javno pozdravio susret Ribbentropa i Molotova, a u svome je intimnom dnevniku istog dana zabilježio: „...Brami odluku o paktu nenapadanja s Nj.[emačkom], no ipak, želio bih da je to sve samo ogromna demonstracija Rusije protiv **Chamberlaina** za bolji savez s drugom engleskom garniturom.“

Već dva dana kasnije on je u dnevniku registrirao kako sovjetski tisak piše o potrebi poboljšanja susjedskih odnosa između Trećeg Reicha i SSSR-a, pa je iz toga inteligentno i pravilno naslutio da te dvije države mogu postati susjedi samo ako između njih nema nikoga, što znači da vjerojatno postoji tajni, „možda samo prećutan i najvjerojatnije prećutan – sporazum o diobi Poljske...“ Pritom je, dakako, u plimi svojih humanističkih i antifašističkih osjećaja propustio izraziti negodovanje, a kamoli zgražanje nad tim zločinom nad jednim narodom i njegovom državom. Jer, kako kaže Cesarec, „radi se o tome, da imamo povjerenja u

Entwickelung geklärt werden.
In jedem Falle werden bei Engtfernung dieser Frage
im Toge einer freundlichkeitser Verstetzung lassen.
3) Hinsichtlich des Südostens Europas wird von
sovjetischer Seite das Interesse an Dssozabien betont.
Von deutscher Seite wird die völlige politische Desinter-
essenheit an diesem Gebiet erklärt.
4) Dieses Protokoll wird von beiden Seiten streng
geheim behandelt werden.

Moskau, den 23. August 1939.

Für die
Deutsche Reichsregierung:

Ribbentrop

In Vollmacht
der Regierung der
USSR:

Molotow

F19 183

Posljednja stranica tajnog dijela sporazuma Ribbentrop-Molotov (1939.)

Njemačko-sovjetska podjela Poljske

strateški talenat St.[aljina]. A [...] poslije rekoh: ne radi se bitno o Poljskoj nego o interesu S.[ovjetske] U.[nije] kao faktora svjetske revolucije...“

Drugim riječima, koliko god situacija bila zbumujuća (jer, „godinama si mrzio jedno, iznenada ispada drugčije“), važna je samo svjetska revolucija – ona je prizma kroz koju treba promatrati sva zbivanja u svijetu: interes Partije i Revolucije jedini je moralni zakon koji vrijedi poštovati. Zato u svoj dnevnik Cesarec zapisuje svoj životni revolucionarni credo, koji se apsolutno podudara sa stajalištem Kominterne: „...ne sudjelujem u imperijalističkom ratu nego radim na proširenju revolucije] svjet[ske]“. U tom smislu on uopće ne pravi nikakvu razliku između Velike Britanije i Francuske s jedne, i Hitlerove Njemačke s druge strane: radi se o dva sukobljena imperialistička tabora, i jedino što je važno jest to da SSSR kao nositelj svjetske revolucije njihov sukob iskoristi, dakako i naizmjeničnim paktiranjem s njima i poticanjem konflikta među njima, odnosno „pobočnim ili centralnim prodiranjem revolucije“.

A onda, u drugoj polovici rujna 1939., nakon izbijanja svjetskog rata i sovjetske invazije Poljske, u svoj je dnevnik Cesarec zabilježio: „...Poneki, bez dovoljno kompasa za tako komplikirane stvari, osuđuju taj čin Rusije, jer smatraju to di-

obom Poljske između fašizma i boljševizma.“ Međutim, „od poljskih krajeva S[ovjetska] U[nija] će vjerojatno napraviti poljsku sovjetsku republiku – o tom već dolaze vijesti! – i tako napraviti prijelazu sovjetsku irentu za ostale Poljake pod Reichom, a i za kojeg još to u susjedstvu... Politika S[ovjetske] U[nije] je zbilja genijalna. Tako reći bez kapi krvi su postali i centralno-evropska vlast, dobili više od polovice terena, i još im

se Nijemci moraju ugibati, da im prepuste osvojen teren...“

Slobodoljubivoga, humanističkog i antifašističkoga hrvatskog književnika Augusta Cesarca, dakako, uopće ne zanima što o svemu tome misle Poljaci, jer: „...ako S[ovjetska] U[nija] i uzme nenarodni svoj teritorij, teritorij drugih naroda, koji se još ne nalaze u njenoj vezi, ona to ne čini kao osvajač, nego kao oslobođilac...“ Komunist, dakle, nije lupež ni onda kad ukrade tuđe, jer – krade u interesu revolucije, pa pokradeni mora biti sretan, jer je revoluciji poslužio time što je odigrao ulogu žrtve.

No, ne valja smetnuti s uma da to nije bila samo komunistička logika. To je logika koju je, kao što redovito zaboravljamo, nekoliko godina kasnije blagoslovio i Međunarodni vojni sud u Nürnbergu: vodstvo nacionalsocijalističke Njemačke

Njemački generali Mauritz von Wiktorin i Heinz Guderian s brigadirom Crvene Armije Semjonom Mojsilovićem Krivošeinom 22. rujna 1939. u Brest-Litovsku, prilikom zajedničkog mimohoda njemačke i sovjetske vojske nakon zauzeća i podjele Poljske

je osuđeno zbog agresije i vođenja agresivnog rata. I pravo je. SSSR je napao i podijelio Poljsku, ali to nije bio čin agresije, nego oslobođenja (bez obzira što o tome mislili sami Poljaci!), pa SSSR nije bio optuženik niti osuđenik, nego – sudac. Nikakvo čudo, jer optuženik i osuđenik (nego sudac) nije bila ni Velika Britanija, jer ni britanska invazija Norveške također nije bila čin agresije. I pravo je. To što je

od bezdušnog izrabljivanja, postepenog propadanja od gladi i omogućio im da se u velikoj sovjetskoj zajednici slobodno razvijaju i stvaraju svoje blagostanje.“

A budući da su ti narodi do 1989./90. doista uživali u slobodi i blagostanju, nikomu nije palo ni na pamet da Poljacima vratiti ono što im je SSSR 1939. oteo, a koga bi danas uopće trebalo zanimati to što je Europski parlament 2. travnja 2009.

Hrvatski književnik i istaknuti član KP Jugoslavije, August Cesarec

Norveška napadnuta mimo volje norveškog naroda, posve je nebitno. Velika Britanija je potopila francusku flotu, usidrenu u francuskoj luci, dakle – na francuskome teritoriju. Nije kažnjena. I pravo je.

Jer, da bi se bilo u pravu, potrebna je samo jedna sitnica: treba pobijediti u ratu. (To vrijedi za sve, osim za Hrvatsku nakon Domovinskog rata!). A tko od naših današnjih antifašista i danas nije zadivljen i bez daha pred Cesarčevim humanističkim silogizmima, nostalgično se prisjećajući lakoće postojanja u doba kad je Partija nudila odgovore na sva pitanja? Uostalom, iste je misli generalni sekretar Kompartije Jugoslavije – Sekcije Komunističke internacionale, **Josip Broz Tito**, pregnantno, na sljedeći način izrazio u okružnici koju je 1940. potpisao CK KPJ: „...U toku ove godine Sovjetski Savez je oslobođio bratske narode Bjelorusije i zapadne Ukrajine ispod jarma poljskih panova, oslobođio je narode Besarabije i Bukovine, koji su dvadeset godina čamili pod vodstvom rumunjskih boljara; primio je u svoju veliku zajednicu narode triju baltičkih zemalja na njihovu vlastitu molbu i tako ih spasao

donio Deklaraciju o europskom sjećanju i totalitarizmu, kojom je 23. kolovoza proglašen Danom sjećanja na žrtve totalitarnih režima... (**N. F.**)

P. S. Kako je izgledalo nacionalsocijalističko-komunističko (antifašističko) bratstvo po oružju, može se vidjeti, primjerice na mrežnom kanalu You Tube. Tko upiše „brest litovsk njemačko sovjetska parada 1939“ ili „wehrmacht and red army parade“, moći će, primjerice, na adresi https://www.youtube.com/watch?v=J0-a3JgB_Q8 ili <https://www.youtube.com/watch?v=9IFmBQS8FDc>, vidjeti kako se ljube kukasti križ i crvena zvijezda petokraka. Tamo su prizori iz Brest-Litovska, grada u kojem je **Lenjinova** sovjetska vlada dvadesetak i nešto godina ranije sklopila separatni mir s Njemačkom, odstupivši velika teritorijalna prostranstva i omogućivši Središnjim silama da se okrenu drugim frontama. A odvest će ga ta adresa i do drugih sličnih isječaka kojih smo – dakako, u ime humanizma i pravilnog shvaćanja i tumačenja istorije naših naroda i narodnosti – poštovanje pedesetak-šezdeset godina, pa i više.

IVAN DUJMOVIĆ: PJESME

POSTOJI

Postoji jedna zemlja protkana
rijekama,
polivena krvljtu, oplakana suzama.
Postoji jedna zemlja na
zemljopisnim širinama
tisuće puta napuštena.

Postoji jedna zemlja u srcima
nošena,
na dar ostavljena
onima što dođu, što dolaze,
pa opet odlaze.

Postoji jedna zemlja u vučjim
pjesmama,
u glasu opojnog zvuka bure,
u glasu mora.

Postoji jedna zemlja...
Postoji...

MOJ GRAD

Koliko sprovoda bez parada,
moj grade.
Koliko pod tvojim krovovima
ispjenih čaša.
Koliko osamljenih koraka
na tvojim stazama
i lišća
jesenskog, umornog.
Koliko umornih koraka,
iznemoglih želja;
koliko zabava, veselja...

I moja je patnja u tebe utkana.
I meni si pružio čašu otrova.

KAKO JE ĐURO ZATEZALO DOŠAO DO PROCJENE OD 40.123 ŽRTVE TZV. GOSPIĆKE SKUPINE LOGORA

(Izvadak iz rukopisa knjige V. Geigera, M. Jareba i D. Kovačića,
Jadovno i Šaranova jama. Kontroverze i manipulacije)

Neupućenima bi se moglo učiniti da je objavljinjem dvosvećane knjige Đure Zatezala *Jadovno. Kompleks ustaških logora 1941.* i *Jadovno. Zbornik dokumentata* (Muzej žrtava genocida, Beograd 2007.) napravljen najveći korak u istraživanju djelovanja tzv. gospičke skupine logora (Gospic, Jadovno, Pag).

Ali to se nije dogodilo, unatoč tomu što je na skoro dvije tisuće stranica knjige osobita pozornost posvećena broju žrtava. Zatezalo je naime svoje tvrdnje i zaključke iznio na temelju nedostatnih, pa i upitnih izvora i metodologije upitne vjerodostojnosti.

On broj žrtava gospičke skupine logora, uglavnom Srba, znatno uvećava i poimeničnim popisima prema kojima je navodno utvrđeno: 10.502 žrtava (Srba 9.663, Židova 762, Hrvata 55, i ostalih 22) i brojčanim procjenama: 40.123. Zatezalo bez zadrške tvrdi da je u Jadovnu život izgubilo 32.103, a u logorima Slana i Metajna na Pagu 8.020 osoba. Pritom Zatezalo nedvojbeno zna da je u gospičkoj skupini logora ubijeno 38.010 Srba, 1.988 Židova, 88 Hrvata, 11 Slovenaca, 9 muslimana, 2 Čeha, 2 Mađara, 1 Rus, 1 Rom i 1 Crnogorac, iako dvojbeni poimenični popis žrtava koji donosi, broji 10.502 osobe. Zatezalo navodi da je u logor Gospic - Jadovno dopremljeno 42.246 muškaraca, žena i djece.

Zatezalo nas pokušava uvjeriti u sljedeće: "Do broja dopremljenih u logor Jadovno došao sam uglavnom oslanjajući se na izvorne arhivske dokumente NDH, u kojima se navode datumi i broj Srba i Jevreja koji su transportovani u Zbirni logor Gospic - Jadovno. To su nalozi Ravnateljstva ustaškog redarstva NDH, nalozi ustaških redarstava Redarstvenom ravnateljstvu Gospic, priznanice željezničkih stanica o transportima i broju posebnih kompozicija, u kojima se navode datum i broj upućenih, izvještaji kotarskih oblasti upućeni Ravnateljstvu za javni red i sigur-

nost NDH, u kojima se takođe navodi broj uhapšenih Srba i Jevreja koji su transportovani u logor Jadovno."

No ovaj navod je u suprotnosti s tvrdnjom koju je iznio u uvodnim napomenama svoje knjige: "Tragovi zločina su uništavani već u vrijeme njihovog izvođenja. Budući da su Srbi i Jevreji bili van zakona, ustaše su ih ubijali bez optužbe, suda, zapisnika, pa naravno i bez popisa usmrćenih. A tamo gdje su vodili neke popise,

Nema točnog podatka koliko ih je ukupno prošlo kroz "Danicu", iako je jedna osoba koja je radila u "Danici" kao blagajnik u logorskoj upravi jugoslavenskim vlastima u poraću izjavila da je riječ o 5.600 osoba.

Nadležne vlasti u Zagrebu su 30. lipnja 1941. odlučile da se većina logoraša, očito Srba i Židova, iz "Danice" premjesti u Gospic. Naposljeku je 8. srpnja 1941. Ravnateljstvo za javni red i sigurnost (RAVSIGUR) u Zagrebu odredilo da se novi uhićeni Srbi i Židovi ne upućuju u "Danicu", nego u Gospic. Tako su od 30. lipnja i tijekom srpnja 1941. gotovo svi Srbi i Židovi zatočeni u "Danici" prevezeni u Gospic. Ustaški zapovjednik logora "Danica" **Nikola Herman**, navodno je izjavio da je iz "Danice" u Gospic uputio 2.500 do 2.700 Srba. Od oko 3.300 logoraša "Danice" za koje postoje podaci, uglavnom Srba i Židova, utvrđeno je da je njih 2.167 život izgubilo u logoru Gospic - Jadovno i na Pagu.

Prema zapisniku koji je 15. srpnja 1941. sastavljen u pisarnici logora "Danica", do toga je dana u logor dovedeno ukupno 2.656 osoba, dok je do istog dana iz "Danice" u logor Gospic odvedeno 1.960 logoraša. Prema nekim su podatcima logoraši iz "Danice" u Gospic prevezeni u šest željezničkih transporta, 4., 9., 14., 18., 21. i 24. srpnja 1941. Moguće je pretpostaviti, da je u tri transporta nakon 15. srpnja 1941. u Gospic prevezen podjednak broj logoraša, iako bi broj logoraša u tim transportima mogao biti i manji ili veći.

Ukupan broj prevezenih iz "Danice" u Gospic mogao bi iznositi oko 4.000 osoba. Taj broj uključuje i 2.500 do 2.700 Srba koje je spominjao Herman, dok bi većina ostalih bili Židovi, kojih je u "Danici" prema prikupljenim podatcima bilo najmanje 600. Ako je RAVSIGUR u Zagrebu već 8. srpnja 1941. odredio da se novouhićeni Srbi i Židovi ne upućuju u "Danicu" nego u Gospic, upitno je koliko se broj od 2.656 logoraša "Danice", koli-

Duro Zatezalo

na vrijeme su se pobrinuli da ih što više unište." Ostaje nepoznato kako je Zatezalo, i to "uglavnom" na temelju dokumentata Nezavisne Države Hrvatske koje je u istraživanju koristio, došao do podatka da je u logor Gospic dopremljeno 42.246 muškaraca, žena i djece.

Dosadašnja sustavna istraživanja, ponajprije **Zdravka Dizdara**, ustanovila su poimenične podatke za oko 3.300 osoba, uglavnom muškaraca, koje su upućene u logor "Danica" kod Koprivnice osnovan 15. travnja 1941., a koji je postojao do rujna 1942. Od toga broja bilo je oko 2.260 Srba, 600 Židova, 430 Hrvata i manji broj ostalih, iz različitih dijelova NDH. Znatan dio tih osoba upućen je u "Danicu" pod optužbom da su "četnici" ili "komunisti".

ko ih je pristiglo do 15. srpnja 1941., mogao povećavati novim zatočenicima, Srbinima i Židovima. Moguće je utemeljeno pretpostaviti da je broj logoraša upućenih iz "Danice" u Gospic ipak bio i manji od 4.000.

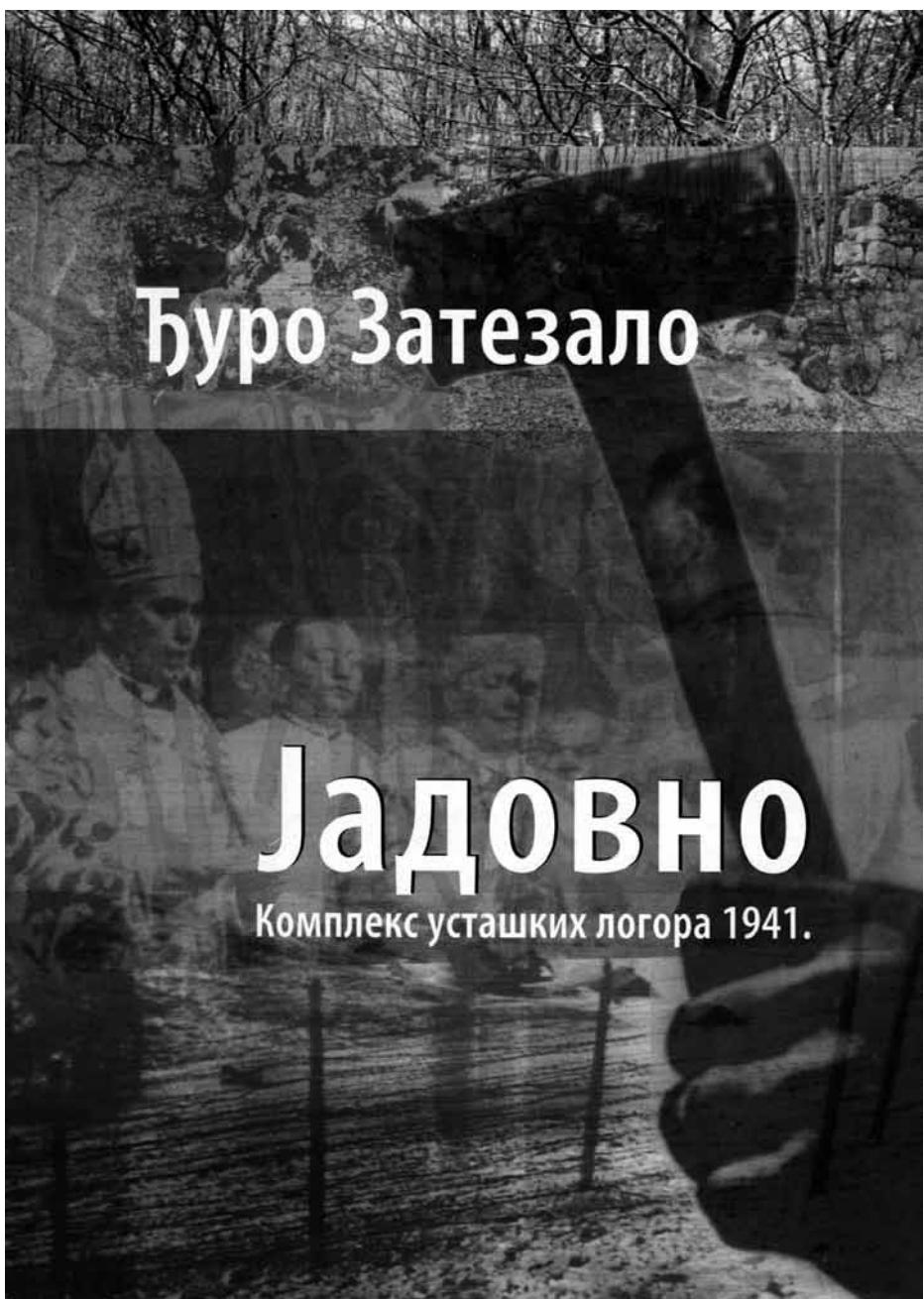
U prvom svesku svoje knjige *Jadovno. Kompleks ustaških logora 1941.* Zatezalo je objavio u preslici 11 (slovima: jedanest) dokumenata koji se odnose na upućivanje Srba i Židova u Gospic iz različitih krajeva NDH. No od toga broja dokumenata njih 8 (slovima: osam) dokumenata spominje i brojeve osoba upućenih u logor Gospic. Riječ je o sljedećim dokumentima: - Ustaško redarstvo NDH Banja Luka izvještava 24. srpnja 1941. Redarstveno ravnateljstvo u Gospicu, da im upućuje u koncentracioni logor u Gospic 31 Židova i 8 Srba komunista, prilažeći i njihova imena; - Ravnateljstvo za javni red i sigurnost Velike župe Gacke i Like Gospic potvrdjuje 25. srpnja 1941. Ustaškom redarstvu Banja Luka "primitak 39 /trideset i devet/ dopraćenih Srba i Židova"; - Kotarska oblast u Brodu na Savi (Slavonski Brod) izvještava 2. kolovoza 1941. Veliku župu Posavje u Brodu na Savi, "da je danas otpremljeno iz područja ovog kotara u koncentracioni logor u Gospic 30 osoba Srba sklonih komunizmu i poznati kao komunista"; - Kotarska oblast u Brodu na Savi izvještava 5. kolovoza 1941. Veliku župu Posavje u Brodu na Savi, "da je iz područja ovog kotara otpremljeno u koncentracioni župski logor u Gospic svega 124 osobe, koje su poznate kao komunisti Srbi i skloni komunizmu"; - Roditelji 165 omladinaca Židova iz Zagreba dostavljaju 20. rujna 1941. molbu ministru unutarnjih poslova NDH, da se njihova djeca koja su upućena najprije u Koprivnicu na "dačku radnu službu", odakle su odvedena u Jadovno i na Pag, a zatim u logor Jasenovac pusti iz Jasenovca; - Velika župa Dubrava u Dubrovniku brzojavno izvještava 5. kolovoza 1941. posebnog opunomoćenika Poglavnika podmaršala **[Vladimir] Laxu** o uhićenju 235 pravoslavaca u Mostaru, i da je "dosad upućeno u logorište Gospic 145 lica"; - Kotarska oblast u Derventi izvještava 7. kolovoza 1941. Veliku župu Posavje u Brodu na Savi, da je 1. kolovoza 1941. "otpremljeno u logor u Gospicu 25 Srba i Židova komunista" i - Kotarska oblast u Konjicu izvještava 22. kolovoza 1941. Veliku župu Hum u Mostaru, da je u skladu s primljenim nalogom

u "zbiralište" Gospic uputila 10 osoba, prilažeći i njihova imena.

Zatezalo je u drugom svesku svoje knjige *Jadovno. Zbornik dokumenata* o logoru Jadovno objavio ukupno 16 (slovima: šesnaest) dokumenata NDH koji govore o broju osoba koje su upućene u logor Gospic. Riječ je o sljedećim dokumentima: dok. br. 13 - Redarstveno ravnateljstvo u Sarajevu izvještava 12. srpnja 1941. Predstojnika za javni red i sigurnost u Sarajevu, da je u logor Gospic uputilo prvi transport od 8 osoba, koje su optužene za "četnikovanje", prilažeći i njihova imena; dok. br. 17 - Predstojništvo gradskog redarstva u Sisku 24. srpnja 1941. odlučuje u Koncentracioni logor Gospic "na prisilni rad" uputiti 26 Židova i 44 Srbita, prilažeći i njihova imena, radi raznih djela "sabotaže, djeljenja komunističkih letaka i podmetanja eksploziva"; dok. br. 18 - Ustaško redarstvo NDH Banja Luka izvještava 24. srpnja 1941. Redarstveno ravnateljstvo u Gospicu, da im upućuje u koncentracioni logor u Gospic 31 Židova i 8 Srba komunista, prilažeći i njihova imena; dok. br. 19 - Predstojništvo gradskog redarstva u Sisku izvještava 26. srpnja 1941. Ravnateljstvo Koncentracionog logora Gospic, da će u logor Gospic uputiti 47 Srba, prilažeći i njihova imena; dok. br. 20 - Priznanica Željezničke postaje Sisak od 28. srpnja 1941. da je u logor Gospic "na prisilni rad" upućeno 29 Židova; dok. br. 21 - Izvještaj Grupe kraljevskih karabinjera iz Zadra od 28. srpnja 1941. Kraljevskom guvernoru Dalmacije, da se u koncentracionom logoru Gospic nalazi 5.000 Srba; dok. br. 24 - Redarstveno ravnateljstvo u Sarajevu izvještava 2. kolovoza 1941. Veliku župu Vrhbosna u Sarajevu, o 14 osoba, Židova i onih koji su optuženi za "četnikovanje", i prilaže njihova imena, koji će petim transportom biti upućeni u "koncentracioni logor u Gospicu"; dok. br. 25 - Kotarska oblast Brčko izvještava 5. kolovoza 1941. Veliku župu Posavje u Brodu na Savi da ustaše na području kotara Brčko vrše uhićenja Srba, koji se zatim navodno upućuju u Gospic. [U izvještaju se točan broj uhićenih i odvedenih u logor u Gospicu ne navodi, ali je jasno da su odvedene najmanje dvije osobe]; dok. br. 26 - Velika župa Dubrava u Dubrovniku brzojavno izvještava 5. kolovoza 1941. posebnog opunomoćenika Poglavnika podmaršala Laxu o uhićenju 235 pravoslavaca u Mostaru, i da je "do-

sad upućeno u logorište Gospic 145 lica"; dok. br. 31 - Kotarska oblast Derventa izvještava 16. kolovoza 1941. Ravnateljstvo za javni red i sigurnost u Zagrebu, da je uhitila 73 sumnjive osobe, Židove i Srbe-komuniste, "koji su otpremljeni u Gospic Ravnateljstvu ustaškog redarstva"; dok. br. 32 - Kotarska oblast Ljubuški izvještava 18. kolovoza 1941. Ravnateljstvo ustaškog redarstva u Zagrebu, da je uhićen kao sumnjiva osoba pravoslavac Petar Ivas iz Siverića kod Drniša, te da je otpremljen u "zbiralište u Gospic"; dok. br. 33 - Kotarska oblast Ljubinje izvještava, bez nadnevka, Državno tužiteljstvo u Trebinju, da je uhitila i "izselila" oko 145 "lica grčko-istočne vjeroispovijesti za logor u Gospicu"; dok. br. 34 - Kotarska oblast u Konjicu izvještava 22. kolovoza 1941. Veliku župu Hum u Mostaru, da je u skladu s primljenim nalogom u "zbiralište" Gospic uputila 10 osoba, prilažeći i njihova imena; dok. br. 36 - Kotarska oblast Visoko 26. kolovoza 1941. izvještava Veliku župu Lašva i Glaž, da je u skladu s primljenim nalozima u logor Gospic uputila 57 Srba i Židova, "naklonjenih komunizmu"; dok. br. 42 - Župska redarstvena oblast u Sarajevu izvještava 15. studenog 1941. Veliku župu Vrhbosna u Sarajevu, da je 8. kolovoza 1941. Milana Boljevića radi četnikovanja" uputila u "zbirni logor Gospic" i dok. br. 47 - Ustaška nadzorna služba NDH u Zagrebu 7. siječnja 1943. od Povjereništva Ustaške nadzorne službe u Sarajevu traži podatke o 6 osoba, zaposlenika "Šipada" iz Sarajeva, koje su 10. kolovoza 1941. otpremljene u "zatočenički logor Gospic".

Dakle, kako su neki dokumenti objavljeni i u preslici i u prijepisu, sveukupno 21 (slovima: dvadeset i jedan) dokument spominje brojeve osoba upućenih u logor Gospic. Dokumenti vlasti NDH koji je Zatezalo objavio u svojoj knjizi *Jadovno. Kompleks ustaških logora 1941.* i *Jadovno. Zbornik dokumenata* nije objavio veći broj prethodno nepoznatih dokumenata vlasti NDH koji bi govorili o broju logoraša koji su otpremljeni u logor Gospic.

Zatezalu očito nisu poznati, jer ih ne spominje, i pojedini dokumenti vlasti NDH koji se odnose na logor Gospic i koji spominju brojve upućenih u logor Gospic, a koji su ranije objavljeni. Postoji mogućnost da je Zatezalo koristio i brojne druge dokumente NDH na kojima je utemeljio svoju brojku logoraša i žrtava gospičke skupine logora, no postavlja se pitanje - zašto i te dokumente nije objavio ili barem spomenuo u svojoj knjizi? No ta se mogućnost ipak čini vrlo malom.

Kad je, pak, riječ o osobama koje su upućivane u kaznionicu odnosno u logor u Gospicu, postoji dovoljno podataka koji govore, da nije bila riječ o svim Srbima i Židovima te da uhićivanje nije bilo neselikтивno kako to sugerira Zatezalo. Riječ

je bila o onima koji su bili komunisti ili su bili pod sumnjom i optužbom da su simpatizeri komunizma, što u konačnici ne umanjuje razmjere represije i zločina.

RAVSIGUR u Zagrebu je 8. srpnja 1941. uputio okružnicu svim župskim redarstvenim ravnateljstvima, Redarstvenom ravnateljstvu u Zagrebu i predstojništvoima svih gradskih redarstava: "Kada interes javne sigurnosti zahtijeva odstranjenje nepočudnih osoba iz njihovog boravišta imade se sve grkoistočnjake i židove (i koji su prešli na katoličku vjeru poslije 10. travnja 1941.) slati u Gospic na dispoziciju Župskog redarstvenog Ravnateljstva u Gospicu, a nikoga više u koncentracioni logor 'Danica' u Kopriv-

nici. Katolike i Muslimane nema se slati u Gospic".

Glavni ustaški stan u Zagrebu je 19. srpnja 1941. izdao nalog: "I.) Valja odmah otpočeti sa pritvorom svih Srba i Židova koji su i malo poznati kao komunisti. II.) Valja početi postepeno i faktički pritvarati i otpremiti u zbirni logor 'Gospic' Srbe iz pojedinih tako zvanih pravoslavnih otoka t. j. specijalno treba paziti na to da budu financijalno jači i intelektualno. Otpremiti i opravljati u grupi od 20-30 ljudi".

RAVSIGUR u Zagrebu je sličnu odredbu izdao još 15. srpnja 1941. Prema drugim podatcima spomenuti nalog od 19. srpnja 1941. je telefonskim putem upućen velikim župama, primjerice Velikoj župi Hum u Mostaru, a upućen je od Ustaškog redarstva Zagreb: "Imade se postepeno svakog dana početi sa upućivanjem u koncentracioni logor u Gospic Srbe, financijalno i intelektualno jačih u grupama od 20-30 ljudi i to iz takozv.[anih] sela zaselaka sa pravoslavnim žiteljstvom. Imade se postupati taktično i pristojno".

Ravnateljstvo Ustaškog redarstva u Zagrebu je 23. srpnja 1941. svim velikim župama i ustaškom povjereniku za Bosnu i Hercegovinu **Juri Francetiću** u Sarajevu uputilo okružnicu: "Poziva se naslov, da odmah izda shodnu odredbu područnom Redarstvenom ravnateljstvu, Ravnateljstvu ustaškog redarstva u koliko su već takova osnovana u sjedištima Župa, Predstojništvoima redarstva i kotarskim oblastima u mjestima gdje nema Redarstva, da se najžurnije izvrši pritvaranje svih Židova i Srba-pravoslavaca, koji su bilo poznati već kao komunisti, bilo pak da su i malo sumnjivi, da su skloni tome pokretu. Iste mjere valja poduzeti i protiv komunista katoličke ili muslimanske vjeroispovjesti, kao i drugih time, da se pridrže do daljnjega u pritvoru, dok Srbe i Židove ima se smjesta otpremati u zbiralište (konc. [entracioni] logor) Gospic. O uspjehu te broju otpremljenih odnosno pritvorenenih osoba valja žurno podnijeti neposredan kratak izvještaj sa osobnim podacima (prezime, ime, zanimanje te odakle je) pozivom na broj gornji".

RAVSIGUR u Zagrebu je 30. srpnja 1941. svim velikim župama i redarstvenim ravnateljstvima u Banja Luci, Sarajevu i Zagrebu uputio okružnicu: "U interesu javne sigurnosti imadu se svi Židovi (pokršteni ili ne), Srbi (prešli na katolicizam ili ne), zatvoreni pod sumnjom

radi komunizma, a protiv kojih inače ne predleži nikakav dokazni materijal da bi se mogli staviti pred prijeki sud, odpremili u sabirni logor Župskog redarstvenog ravnateljstva u Gosiću".

Naime, u logor Gosić načelno je trebalo upućivati Židove i Srbe komuniste, odnosno imućnije i obrazovanije Srbe. Ostali Židovi kasnije će biti otpremljeni u druge logore, dok su Srbi mogli biti iseljeni iz NDH ili su s pravoslavlja prešli na drugu vjeru, itd.

Nameće se pitanje, na koji je način Zatezalo došao do podataka o ukupnom broju žrtava gosičke skupine logora i o njihovoj etničkoj odnosno nacionalnoj pripadnosti. Zatezalo procjenjuje da su u

gosičkoj skupini logora stradale 40.123 osobe. Od toga broja je po njegovoj procjeni stradalо 38.010 Srba. Ipak, teško je vjerovati da je u ljetu 1941., u vrijeme konsolidacije NDH, ustaška vlast dnevno ubijala, zakopavala i(l) bacala u jame prosječno 333 žrtve, ukupno 30.000 ljudi!

Zatezalo nas uvjerava da je do navedenog broja došao "uglavnom oslanjajući se na izvorne arhivske dokumente NDH" kao što su "nalozi ustaških redarstava redarstvenom ravnateljstvu Gosić, priznance željezničkih stanica o transportima i broju posebnih kompozicija u kojima se navode datumi i broj upućenih ljudi, izvještaji kotarskih oblasti upućeni Ravnateljstvu za javni red i sigurnost NDH, u

kojima se takođe navodi broj uhapšenih Srba i Jevreja koji su transportovani u logor Jadovno." Navodno je na temelju toga gradiva Zatezalo došao do zaključka da je u razdoblju od "11. aprila do 21. avgusta [1941.] u 132 dana njegovog postojanja, dovedeno u kompleks logora Jadovno 42.246 muškaraca, žena i djece." Od toga broja dopremljenih zatočenika Zatezalo je, kako navodi, "oduzeo broj onih koje ustaše nisu dospjeli pogubiti prije dolaska italijanske vojske – 2.123" i došao do spomenute brojke ubijenih u logorima Jadovno i Slana na otoku Pagu koja, kako ističe, "da nikako ne može biti manja."

No jedan od glavnih problema istraživačima NDH nedostatak je relevantne dokumentacije koja potječe iz glavnih organizacija Ustaškog pokreta i NDH, primjerice iz Glavnog ustaškog stana, Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva oružanih snaga, i slično. Postoji opsegom relativno veliko gradivo iz navedenih ustanova, ali ono je znatnim dijelom sporednjeg sadržaja. Treba istaknuti kako su dio dokumentacije uništile i vlasti NDH prije povlačenja. Nedvojbeno je da su izvori koje je koristio Zatezalo malobrojni i nepotpuni te se na temelju njih ne može doći ni do stvarnog broja logoraša, a niti do broja i nacionalne strukture žrtava gosičke skupine logora.

Dvosveščana knjiga Đure Zatezala *Jadovno-kompleks ustaških logora 1941.* i *Jadovno. Zbornik dokumenata* ne donosi ništa novoga i zapravo je na tragu teze kako su Hrvati i hrvatska država (Nezavisna Država Hrvatska) izvršili genocid nad Srbima te da su Hrvati kolektivno odgovorni za zločine počinjene u NDH.

Ukratko i zaključno, Zatezalovu knjigu nije moguće smatrati pouzdanim radom koji bi mogao poslužiti kao temelj za razmatranje djelovanja gosičke skupine logora. Prevelika je razlika između poimeničnog popisa i procjene žrtava gosičke skupine logora, koje nam Zatezalo podastire. Nije nam jasno kako je Zatezalo došao do procjene ukupnog broja logoraša i ukupnog broja žrtava gosičke skupine logora. Vjerojatno nije ni njemu.

BITKA ZA NADLEŽNOST TUMAČENJA POVIJESNIH DOGAĐAJA

Prije petnaestak godina susreo sam na jednom skupu švicarskog novinara koji se netom spremao na put u Zagreb, gdje ga je čekalo dopisničko mjesto. Nakon podljeđeg razgovora o Hrvatskoj, zamolio sam ga da u svojim izvješćima poštuje demokratsku volju hrvatskog naroda i ne stavlja u pitanje njegovu državu. Dodao sam, da prema svemu ostalom može biti kritičan koliko mu je drago. Na to mi je on, smiješći se, odgovorio: „Ne brinite, novinarski posao je čisti blef (bluff)!“

Godinama me kopkala ova zagonetna doskočica čovjeka koji živi od novinarskog posla. I još uvijek sam u nedoumici kad pomislim da novinar obavlja svoj posao tako što vara, zasljepljuje ili pak zablijesće svog čitatelja. Pa i u tiskovini koja po ljudskim kriterijima pripada skupini serioznih glasila. Koju svrhu ima prešućivanje povijesnih činjenica i njihovo krivotvorene, što u konačnici znači vrijeđanje jednog cijelog naroda? Krike li se iza toga neprofesionalnost, potkupljivost, neznanje, predrasude? Možda ovaj kratki osvrt može pomoći u traženju odgovora.

Ne tako davno se u komunističkome jednoumnom raju, punom opsjena, laži i nasilja, čeznulo za slobodnim svijetom i, po mogućnosti, bježalo se u njega. Pod slobodnim svijetom se ponajprije razumjevalo tržišno gospodarstvo i temeljno ljudsko pravo na slobodu mišljenja i izražavanja. Zapad je imao dosta razloga da se u vrijeme Hladnog rata ponaša drukčije i promiče vrijednosti suprotne komunističkoj samovolji. U interesu je Zapada bilo pokazati da je ljudskiji, bliži čovjekovoj prirodi i kulturnim stečevinama nego komunizam. Dobrim dijelom se na Zapadu uistinu poklapalo ono što je čovjeku nuđeno s onim za čim je čovjek žudio. Propašću komunističke tiranije i pojmom digitalizirane komunikacije na tržištu, nastaje nova politička konstelacija i promjena priopćajnih sredstava. Pri tome valja razlikovati javna priopćila kao radio i televiziju, čiju ekonomsku bazu osigurava država iz proračunskih sredstava, od privatnih radijskih i tv-postaja, tiskovina i društvenih mreža, koje velikim dijelom žive od oglasa i drugih akvizicija. Tehnička ili digitalna revolucija pogoda

Piše:

Tihomir NUIĆ

stari poredak u jezgru. Promatramo li ovu temeljnu promjenu sa stajališta potrošača, uočavamo velike razlike. Desetljećima smo bili obavještavani o dnevним događajima preko radija i televizije. Novine su izvještavale tek sljedeći dan. Danas imamo odmah sve na društvenim mrežama. I upravo u tome leži opasnost. Više se ne pita kako se stječe znanje i na koji

na crti Karlobag-Virovitica. Premda su u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj postojale „rasističke zakonske odredbe“, čak i seriozni autori govore o „rasističkim zakonima“. **Ladislaus Hory i Martin Broszat** u svojoj po ustaše veoma nepovljenoj knjizi *Der kroatische Ustascha-Staat 1941-1945* (Stuttgart, 1964.) konstatiraju da se ustaše glede njihove tvrdokorne borbe protiv konkretnog protivnika (četnika) i nedostatka apstraktne ideološke opredijeljenosti može obilježiti kao „prefašistički“ ili „polufašistički“ pokret. Sukladno komunističkoj historiografiji njih se jednostav-

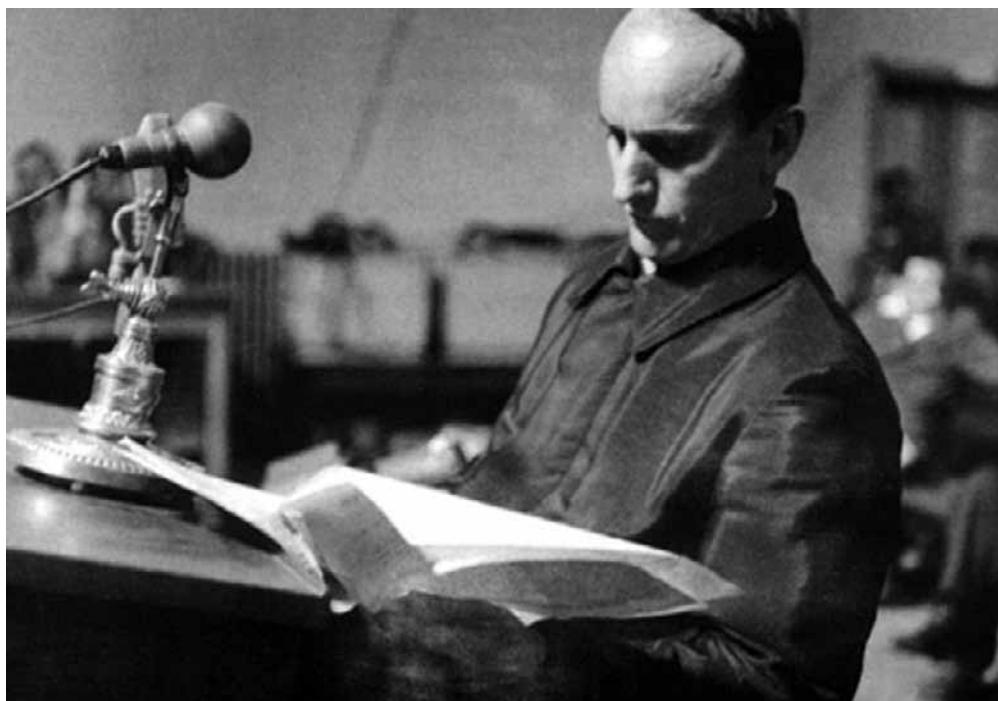

se način obrazlaže i postiže objektivnost. Pretraživač na Googleu pronalazi znanje i istodobno ga poistovjećuje s Googleom. A Googleovo znanje je zapravo samo nadomjestak znanju kojim se isključuje propitivanje o razlozima za neku tvrdnju te je li ona uistinu istinita ili ne.

Privatna priopćila i društvene mreže zaciјelo su pridonijele pluralnosti, ali su istodobno razvodnile standard istine. Politika je počela izbjegavati istinu onog trenutka kad je istina počela sadržavati represivni podton i otkrila za se princip laži. Time je aktualizirana teza **Friedricha Nietzschea**, kojom je nadahnuto okarakterizirao nadirući pozitivizam: „Ne, upravo činjenice ne postoje, samo interpretacije.“ U praksi to znači da vrijede samo laži i manipulacije, i da ne postoji razlika između činjenica i laži. Istina ne služi moći, nego upravo neistina koja moći začas pretvara u silu i odjedanput postavlja granice

no svrstava u fašiste. To je najpogodniji i najpogubniji način širenja mržnje među narodima umnažanjem žrtava, perpetuiranjem krivnje, krivotvorenjem povijesnih činjenica.

Kao primjer suvremenog pisanja o nadbiskupu i kasnijem kardinalu **dr. Alojziju Stepincu**, može nam poslužiti izvješće beogradskog dopisnika *Neue Zürcher Zeitung* prilikom poništenja komunističke presude iz 1946. godine odlukom Županijskog suda u Zagrebu (22. srpnja 2016.), objavljen nekoliko dana kasnije. Premda je ovaj slučaj čisto pravne naravi kojim se dokazuje da montirani proces nije odgovarao ni ondašnjim niti današnjim pravnim normama, novinarovo izvješće se rasprjevalo o Stepincu kao o najvišem katoličkom kleriku u fašističkoj NDH, kako su on i njegova Crkva bili oslonac režimu koji je pobijiao 320.000 Srba, 32.000 Židova i 25.000 Roma. „Stepinac je bio ide-

Nadbiskup Stepinac pred jugoslavenskim sudom

ološki oslonac fašističkog režima na čijoj je strani i nastupao. Kao gorljivi antikomunist smatrao je dolazak fašista Božnjim darom. „**Tito** je Stepincu nudio suradnju i kad ju je ovaj odbio kao i napuštanje zemlje, osuđen je. Zlonamjerno se prešućuje Titovo traženje da Stepinac odvoji Katoličku crkvu od Vatikana.

Hladnoratovsko doba je također slijedilo svoje interese. Jedno od jačih oružja u borbi protiv komunizma bilo je objavljanje golih činjenica, svakodnevice iz hermetički zatvorenog svijeta, a to je čitaljima bilo jako blisko i opipljivo. Stoga se Stepinčeva slika iz hladnoratovskog doba u istim novinama stubokom razlikuje od naprijed opisane. *Neue Zürcher Zeitung* je ovako opisivao slučaj Stepinac: „Utvrđeno je da je proces protiv Stepinca u godini 1946. bio političko sredstvo. Trebalo je biti slomljena moć Katoličke Crkve u Jugoslaviji. Trebalo je učiniti bezopasnim čovjeka jake volje, koji je po položaju, značaju i nazoru prikladan da bude vođa oporbenog pokreta.“ (NZZ, 7. rujna 1951.)

U Beogradu je s ogorčenjem registrirano imenovanje nadbiskupa Stepinca kardinalom. „Dok se primas **Wyszynski** donekle nalazi u relativnoj slobodi, pošto je potpisao poznati ugovor o podjeli nadležnosti između Crkve i države, Stepinac je Titov režim zbog njegova nepomirljivog držanja uputio na prisilni boravak,

nakon što je djelomice odslužio robiju.“ „Prije nadbiskupova otpuštanja iz tamnice, Titova je Vlada u više navrata nudila Vatikanu da će nadbiskupa oslobođiti, ako je spremjan napustiti zemlju. Vlada je također predlagala da se Stepinca imenuje kardinalom i da mu se dodijeli neka služba u Rimu.“ Pošto Stepinac nije spremjan napustiti zemlju, „kardinalski će mu šešir vjerojatno predati neki prelat u Krašiću.“ (NZZ, 30. studenoga 1952.)

Dan nakon Stepinčeve smrti, urednički je nekrolog naglasio da je Stepinčev program bio „navještanje Kraljevstva Božnjeg, čime je potkrijepio da odbija mijesati se u dnevna i suvremena politička pitanja. I spram Titova režima nadbiskup se držao tako u smislu izbjegavanja čisto političkih pitanja. Ipak je 17. rujna 1946. uhićen, nakon što su dan ranije hrvatski biskupi napisali Pastirsko pismo u kojem je dodano ogradijanje protiv pokušaja da se hrvatske katolike otrgne od Rima. Stepinac je 11. listopada 1946. zbog navodno prisilnog obraćanja pravoslavnih Srba u Hrvatskoj i zbog suradnje s neprijateljem osuđen na 16 godina prisilnog rada“: (NZZ, 11. veljače 1960.)

Kasniji vanjskopolitički urednik NZZ-a, **Christian Kind**, koncem rujna 1960. je posjetio Jugoslaviju i utvrdio da se zemlja polako stabilizira. „Jedan element stabilizacije je popuštanje napetosti između države i Katoličke crkve u posljednje vri-

jeme. Primas Jugoslavije, kardinal i nadbiskup Alojzije Stepinac je 10. veljače umro u mjestu svoga progona. Protivljenje zagrebačkog nadbiskupa da pruži ruku stvaranju jedne od Rima neovisne nacionalne crkve, donijelo mu je 1946. uhidbu i presudu na dugogodišnju robiju. Budući da je papa odbijao imenovanje nasljednika te je Stepinca 1952. demonstrativno unaprijedio u kardinala, nije moglo za njegova života doći do normaliziranja odnosa, premda je režim potezima ostalih reformi redirel svoje držanje prema crkvama. Danas kardinal počiva u koru zagrebačke katedrale s cvijećem i gorućim svijećama, a grob stalno pohode vjernici koji dolaze da bi se na njemu pomolili. Čini se da režim svjesno tolerira štovanje Stepinca koji je svojedobno bio osuđen kao izdajica zemlje, kako ne bi pokvario prigodu za nagodbom. Uvjet svakako glasi da se Crkva suzdrži od političkog djelovanja, a time se smatra svaka riječ kritike prema režimu i njegovim službenicima.“ (NZZ, 14. listopada 1960.)

Imajući, između ostalog, na umu i ovu razliku u izvještavanju, pokušao sam u NZZ-u reagirati na srpski članak. Od činjenice da uredništvo tog dnevnika nije htjelo objaviti moj kratki odgovor na objavljeni članak od 30. srpnja, vjerojatno je skandalozniji dopis koji mi je uputio urednik vanjskopolitičke rubrike 9. kolovoza 2016. godine. U njemu on doslovce opravdava svoga kolegu, dopisnika iz Beograda: „U svakom slučaju Stepinac je nakon 5 godina otpušten iz zatvora, dobio je ponude za amnestiju (amnestija i onda napuštanje zemlje) i djelovao je u svojoj rodnoj župi kao svećenik. U ono je vrijeme na Golom otoku bilo mučenika drugog kalibra“.

Što na ovo reći? Blef!

Za ilustraciju čemu te uvažene, na njemačkome jezičnom području ponajbolje novine daju prednost, svjedoči činjenica da u tri navrata pišu o pjevaču poskočica i navodnom širitelju „rasističkog svjetonazora“ **Marku Perkoviću Thompsonu** zbog zabrane njegova nastupa u Schlierenu, dok je suđenju **Mustaču i Perkoviću** u Münchenu posvećen samo jedan članak, premda je tamo sudski utvrđen nevjerojatan skandal da je jugoslavenska država ubijala svoje građane i u inozemstvu, na

području demokratskih država koje su ta ubojstva ili odobravale ili tolerirale. U hladnoratovsko vrijeme bi Thompson jedva bio vrijedan zabilješke, a jugoslavenski zločinački sustav bi razrađivali stručnjaci na više stranica i u više navrata.

Priviknemo li se na to da poluistine, laži i nevjerodostojnost ovladaju javnim prostorom i prepustimo li pravo i nadležnost tumačenja povijesnih činjenica šarlatanima, i sami ćemo izgubiti kritičku sposobnost i odnos prema činjenicama. Ma kako god to zvučalo staromodno, nužno je da se vratimo istini kao najvažnijem čimbeniku za preživljavanje demokratskog društva. Pored svih poteškoća, osobito s digitalnim svijetom, demokracija nam nudi politički prostor u kojem imamo pravo propitivati, ispitivati, istraživati, ispravljati. U njoj se moći klanja argumentu, a ne argument moći, kako netko zapisa.

Istine radi, ovdje je potrebno upititi nekoliko riječi i Hrvatima i njihovim priopćilima. Tko prošeta hrvatskim digitalnim svijetom u domovini i inozemstvu, brzo će uvidjeti da Hrvati nisu ni moralniji ni civiliziraniji niti uljuđeniji od svojih „zaostalih susjeda“. Uglavnom se radi o ljudima koji na nevjerojatno banalan način dokazuju kako nisu ono što se čini da jesu, da im je lažno podrijetlo, kojim se busaju u prsa, i lažna kultura, kojom se diče. Da se od takvog polusvijeta ne može očekivati da se s nekoliko suvislih rečenica jave u korist Hrvatske, sasvim je razumljivo. Pitanje je, međutim, zašto šute oni Hrvati koje javna priopćila poput radija, televizije i mjeseca Maticice, proglašavaju zastupnicima Hrvata u inozemstvu? Primjerice Hrvatski svjetski kongres. HSK je bez ikakve demokratske legitimacije nametnut Hrvatima u inozemstvu kao njihov predstavnik, a da se nitko pritom ne upita, čime se to može opravdati! Protivno predodžbama koje se grade u nekim hrvatskim novinama, HSK se nije uspio nametnuti ni izborima niti svojim djelovanjem u inozemstvu, a to nije uspio zato što njegovo djelovanje jednostavno – ne postoji! Ne manje, istu kritiku valja uputiti i hrvatskoj diplomaciji. Ako za slovensku, rusku, izraelsku... diplomaciju nije poniranje istupiti u obranu svojih država, a ne državnika, zbog čega to izbjegavaju hrvatski diplomat?

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA

(Zagreb, Masarykova 22/IV, srijedom od 9 do 13 sati)

POLITIČKI ZATVORENIK 2009.-2013. - brojevi 202-255 na CD-u s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	25 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	25 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (brojevi 130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svi brojevi časopisa (brojevi 1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: Svečenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: Naše robijanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svjetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamnovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilaje i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipe Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945.–1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
Slavko RADICEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
Mato LUKEČEVIĆ: „Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti“, Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn
Damir BOROVČAK: „GVOZDANSKO, Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora“, Zagreb 2012.	120 kn
DVD Huda Jama - Rudnik Barbara - komunistički zločin 1945.	20 kn
Mara ČOVIĆ: Sjećanje – Svjedočenje. Rijeka, Riječki nakladni zavod, 1996, 111 str.	40 kn
Branimir DONAT: Društvo žrtvovanih hrvatskih pjesnika, Zagreb, Dora Krupićeva, 358 str.	100 kn
Andrija Radoslav GLAVAŠ: Hrvatska književnost i duhovnost, Zagreb, Dora Krupićeva, 1999., 442 str., tvrdi uvez	100 kn
Jeronim KORNER: Pjesme duhovnika, Zagreb, Dora Krupićeva, 1998., 328 str., tvrdi uvez	80 kn
Tomislav DRŽIĆ: Hladne je u peku, vlastita naklada, Zagreb, 2009.	20 kn
Monografija MACELJ 1945. , po promotivnoj cijeni	200 kn

SUĐENJE „SPLITSKOJ SEDMORICI“ 1985. GODINE

U ovom prilogu prikazat će jedan slučaj suđenja koje su komunističke vlasti organizirale za skupinu hrvatskih nacionalista. To suđenje, pod optužbom za „neprijateljsku propagandu“, održano je u Splitu 1985. godine.

Split je početkom 1980-ih bio grad s vrlo brojnim članstvom Saveza komunista. Uostalom, vlasti su i tada nerijetko govorile o „crvenom Splitu“, odnosno o Splitu kao gradu duge i bogate „revolucionarne tradicije“. Pri tome se – razumljivo – nije spominjalo kako su komunisti u revolucionarnom preuzimanju vlasti na razne načine „izbrisali“ sve one u Splitu koji nisu bili „crveni“. No, tijekom 1980-ih Split se suočavao s različitim ozbiljnim problemima.

Nasuprot nekim Splićanima koji će nas danas često podučavati o „modernacijskim procesima“ samoupravnog socijalizma, zapravo se je grad s okolicom u posljednjem desetljeću komunističke Jugoslavije morao suočiti s negativnim posljedicama svoje socijalističke „modernizacije“. Problem za Split tada je bila gospodarska kriza, kao i izuzetno visoka stopa nezaposlenosti. Nezaposlenost je, među ostalim, bila i posljedica velikoga mehaničkog priljeva stanovništva iz zaleđa u Split. Tijekom 1980-ih tadašnje vlasti poduzimale su mjere kako bi se priljev novog stanovništva u Split zaustavio, odnosno kako bi se ravnomjernije razvijalo splitsko zaleđe. Tada je postalo jasno da je nagli i brzi razvoj Splita dugoročno otežao stanje u gradu i da je dio stanovnika koji su dospeli u Split bilo bolje zadržati u zaleđu.¹

Splitsko se je gospodarstvo u tom razdoblju znatnim dijelom temeljilo na različitim granama industrije. No, u gospodarski nepovoljnijim okolnostima 1980-ih neke od tih „radnih organizacija“ poslovale su s gubitcima. Također su neke industrijske grane predstavljale veliki izvor zagađenja za okoliš. Takvo industrijsko zagađenje bilo je posebno vidljivo u Kaštelanskom zaljevu. Već tada su se postavljala pitanja dugoročne perspektive dijela splitske in-

Piše:

Dr. sc. Nikica BARIĆ
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

dustrije, zbog njezine upitne rentabilnosti i potreba da se gradu osiguraju drukčije razvojne perspektive.

Tijekom 1980-ih bile su sve vidljiviji veliki problemi u splitskoj stanogradnji, a nemogućnost rješavanja stambenih

uopće uspostave nekakvu organizaciju ili pokrenu neku širu djelatnost. Drukčije je bilo s Katoličkom crkvom, kao priznatom vjerskom zajednicom. Budući da je Crkva imala svoju strukturu i da je okupljala vjernike, vlasti su je smatrale ozbiljnim suparnikom. Također su vlasti zaključivale da se hrvatski nacionalizam, budući da ne može razviti širu djelatnost na drugi način, utočište za svoju aktivnost nalazi u okvirima Katoličke crkve, što su komunističke vlasti smatrale uvodom u „klerona-

*Igrači Hajduka i Crvene Zvezde rasplakali su se na vijest
o smrti jugoslavenskog diktatora*

problema brojnog stanovništva vodila je u raširenu pojavu bespravne gradnje. Općenito je Split u tom razdoblju bio suočen s velikim komunalnim problemima, odnosno – postojeća infrastruktura grada sve je teže zadovoljavala širenje grada i povećanje stanovništva.²

Kada je riječ o unutarnjim „neprijateljima sistema“, za jugoslavenske komunističke vlasti u Splitu najopasnijim protivnikom smatran je hrvatski nacionalizam. No, kako su zaključivale same komunističke vlasti, hrvatski nacionalizam je nakon sloma „masovnog pokreta“ 1971. bio protjeran u „ilegalu“. Zato je bilo i nemoguće da hrvatski nacionalisti

cionalističku“, odnosno „klerofašističku“ djelatnost.

I dok vlasti tijekom većeg dijela 1980-ih nisu trebale brinuti da su ugroženi temelji sistema, navodeći u svojim strogo povjerljivim procjenama kako je većina „radnih ljudi i građana“ vjerna socijalističkom samoupravljanju i tekovinama sistema, istodobno su vladajuće strukture pokazivale zabrinutost zbog stanja među splitskom omladinom. Primjerice, kad su 1985. godine objavljeni rezultati o stilu života i idejno-političkom profilu splitske srednjoškolske omladine, oni su pokazali sve izraženiju naklonjenost srednjoškolača prema osjećaju pripadnosti hrvatskoj naciji i Katoličkoj crkvi, odnosno njihovo izraženije neprijateljstvo prema vrijednostima sistema. Ovakvi rezultati uzbunili

² Slobodan BJELAJAC, *Podijeljeni grad. Urbosociološka istraživanja o Splitu u razdoblju 1970-1990.*, Split 2009.

1 Ivo ŠIMUNOVIĆ, *Grad u regiji*, Split 1986., 217.-257.

su i stvorili nezadovoljstvo u vladajućim strukturama u Splitu i Zagrebu, a bilo je čak i pokušaja osporavanja rezultata toga istraživanja. Mudriji čelnici Saveza komunista i intelektualci okupljeni oko tadašnjega Marksističkog centra u Splitu bili su svjesni da nepovjerenje mladih prema sistemu, gubljenje vjere u njegove vrijednosti, za sam sistem u budućnosti može imati nepovoljne posljedice.³

Zapravo su omladinci, pa i malodobnici, znatnim dijelom i bili oni koji su, pjevanjem, izjavama i pisanjem parola i simbola, izražavali nacionalne osjećaje, koje su vlasti smatrале neprijateljskim istupima. Do jednoga takvog incidenta došlo je na Badnjak 1984. godine, u tadašnjoj splitskoj Ulici Veselina Masleše (danasa Ulica Matice hrvatske). Skupina mladih organizirala je u toj ulici ilegalne utrke automobila i motorkotača, također su milicajci gađani petardama i praznim bocama. No, najozbiljnije je bilo to što je dio mladih pjevalo različite nacionalističke pjesme u kojima su, među ostalim, veličali Antu Pavelića i vrijedali Josipa Broza Tita. Sve je ovo ocijenjeno kao ozbiljan nacionalistički incident, a zbog činjenice da strukture sigurnosti nisu na njega odmah oštros reagirale, smijenjeni su tadašnji načelnik splitskog Općinskog sekretarijata unutrašnjih poslova i načelnik splitskog Centra Službe državne sigurnosti (SDS). Omladinci koji su izvršili nacionalistički ispad u Ulici Veselina Masleše su privredni i kažnjeni.⁴

Novinar Miljenko Smoje, koji nikada nije propuštao oštros kritizirati hrvatski nacionalizam, nije skrivao svoje zgražanje zbog incidenta u Ulici Veselina Masleše, pa je u *Nedjeljnoj Dalmaciji* napisao: „Tribalo bi komentirat sramotni i žalosni događaj pivanja ustaški pisam u božićnoj noći. U svetoj noći koljačke pismice pivadu se usrid Splita grada. Ali, neću to komentirat iz dva razloga: prvo, kako je to moguće da o tome javnost sazna nakon petnaest dan. Živen u Splitu, pratim šta se u gradu događa, a tek nakon petnaest dan iz novin saznanjem šta se dogodilo. Usrid

grada. A to divljanje se događalo i trajalo je ne u nikoj privatnoj kući, u dalekom zaselku, nego na ulici, prid najmanje tri stotine građana. I Služba unutrašnjih poslova to saznaće tek nakon dva-tri dana?! Drugo: mene je prid cilan Jugoslavijon sram ka Spilićanina. Ovi put ne mogu reći: jebe me se, nego se i ja ka Spilićanin osjećan odgovornin. (...) prid ton sablasnon pojavon u svetoj noći nikor od Spilićani ne može prat ruke.“⁵

jednog radnika Vojne štamparije zatražio da mu izradi dijapositive grba Nezavisne Države Hrvatske (NDH), fotografije ministra NDH Andrije Artukovića, ustaškog časnika Jure Francetića, kao i fotografija Stjepana Radića i bana Josipa Jelačića, kako bi spomenute dijapositive mogao umnožavati sitotiskom.⁶

Također su u posjedu Gašpara pronađeni i sljedeći inkriminirajući materijali:

Uvjek vjerni Titu: prizor sa splitske Rive 1985.

Nakon incidenta u Ulici Veselina Masleše, Centar SDS-a u Splitu je saslušao veliki broj osoba, a zatim su započela i uhićenja.⁶ O prvim rezultatima ove akcije govori specijalna informacija SDS-a Republičkog Sekretarijata unutrašnjih poslova Socijalističke Republike Hrvatske od 31. siječnja 1985. godine. U njoj je navedeno da je 18. siječnja 1985. Okružnom javnom tužiteljstvu u Splitu podnesena krivična prijava protiv Stjepana Gašpara, pomoćnog radnika u Vojnoj štampariji u Splitu, zbog osnovane sumnje da je počinio krivično djelo neprijateljske propagande iz člana 133. stav 1. Krivičnog zakona SFRJ. Bila je riječ o tome da je Gašpar par dana ranije, 15. siječnja, od

otvoreno pismo Marka Veselice predsjedniku Sabora SR Hrvatske; odgovor Franje Tuđmana na optužbu na glavnoj raspravi pred Okružnim sudom u Zagrebu; fotokopija govora branitelja nadbiskupa Alojzija Stepinca tijekom suđenja nadbiskupu 1946. godine; naljepnica s hrvatskim grbom bez socijalističkih obilježja uokvirena četverojezičnim natpisom „Sloboda za Hrvatsku“ (negativ i pozitiv ove naljepnice bio je pripremljen za umnožavanje); papir sa stihovima „ustaških pjesama“ („U Madridu grobniča od zlata / u njoj leži vođa od Hrvata“,

3 Nenad IVANKOVIĆ, „Mladi u zrcalu križe“, *Danas*, br. 206, 28. 1. 1986., 22.-25.

4 Ivica MLIVONČIĆ, „‘Aveti’ na motor-kotačima“, *Nedjeljna Dalmacija*, br. 715, 20. siječnja 1985., 6.-7.; „Splitska mladež opet ugrozila državu“, *Nova Hrvatska*, br. 2, 27. siječnja 1985., 5.

5 ASPALATHOS [Miljenko SMOJE], „Dnevnik jednog penzionera: Ča se to u nas događa?“, *Nedjeljna Dalmacija*, br. 715, 20. siječnja 1985., 13.

6 Gorazd SUHADOLNIK, „Sojenje splitski šesterici“, *Mladina*, številka 28, 14. avgust 1987., 17.

7 Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HR-HDA), 1561, Služba državne sigurnosti Republičkog Sekretarijata unutrašnjih poslova Socijalističke Republike Hrvatske, Šifra 017, redni broj 25, Socijalistička Republika Hrvatska, Republički Sekretarijat unutrašnjih poslova, Služba državne sigurnosti, Zagreb, 31. 1. 1985., Specijalna informacija br. 2, Sadržaj: Otkrivena grupa osoba u Splitu koja se bavila neprijateljskom propagandnom aktivnošću.

nog euharistijskog kongresa u rujnu prošle godine. Prema nekim saznanjima za vrijeme boravka u Zagrebu Gašpar i još nekolicina mlađih osoba, među kojima i Lažeta, posjetili su grob Alojzija Stepinca u Zagrebačkoj katedrali i slikali se pred spomen-pločom Stjepana Radića i spomenikom kralja Tomislava. Pored toga indikativan je podatak da su Gašpar i Duvnjak nedavno osnovali nogometnu momčad od polaznika vjerouanca koja je već odigrala nekoliko utakmica na igralištu O[snovne] Š[kole] 'Veljko Neškovčin' u splitskoj M[jesnoj] Z[ajednici] 'Brda' te se može pretpostaviti da su i kroz taj vid aktivnosti radili na omasovljenju svoje 'grupe' i tražili istomišljenike. Dosadašnja saznanja o neprijateljskoj djelatnosti ove grupe mladića temelje se na prvim izjavama prtvorenih kao i na rezultatu drugih do

Jedan od optuženika: Luka Podrug

sada poduzetih procesnih i operativnih mjera i radnji službi sigurnosti i Suda, još uvijek nepotpune i nedovoljno provjerene, upućuju na osnovnu pretpostavku da ova 'grupa' nije slučajni i autohtoni produkt već vid organizirane neprijateljske djelatnosti hrvatskih nacionalista usko povezanih sa kleronacionalistički orientiranim osobama iz hijerarhije katoličkog klera uz jake indicije o sprezi sa pojedincima i određenom grupacijom fašističke emigracije.¹²

Da je cijela akcija i istraga SDS-a bila povezana s prethodno spomenutim is-

12 *Isto.*

92

U BEOGRADU

**n još
lirektor**

ora servisa Ei Niš u Beogradu,
u službenik servisa

— U servisu niške Elektronske
rada Bonačić, ubijen je direk-
tor razloga jutros oko 9 sati ovo
či servisa Dragan Radoman.
dat će službenu istražu koja je u

PUCNJAVA U ČAČKU

**Ubio suprugu,
promašio punicu**

Iodoljub Bataković (30) se nakon zločina zabarikadiro u
uču i prijetio pištoljima miliciji, ali je ipak savladan i uhapšen

ČAČAK, 11. VII — Radojib
Bataković (30) iz Bratstva kod Ivani-
će je po hitacu te pištolje umrlio u
čelu blisku supružnik Milu Vučković
Vljenome mihalec da je ubio i uku-

SPLIT, 11. VII — Četvrtog dana
sudjenja sedmorici optuženih za nepri-
jateljsku propagandu pročitani su i pre-
tovorni dokazi na teretu.

Predsjednik Vrhovne vijeće Okruž-
nog suda u Splitu predio je optuže-
nilima predmete oduzete od njih, među
kojima je bilo kartona sa crveno-bijel-
om i žuto-bijelom bojom, matičnica s likom
kralja Tomislava, i drugi predmeti za
engleskom čitaču, hrvatski zastavice i
grobava bez socijalističkih obilježja,
u kom preplina ustalika, hrmna,

rokovnik s nacionalističkim pjesmama i
vječinama, propagandne knjige i teksto-
vi...

Na kraju danjeg sudskega posuđa-
nja okrenut je na tužilaca kon-
trazagovor je optužniku. Odaje se svim
optuženilima stavlja na teret križivo-
dju neprijetljive propagande, a Stje-
panović Galijač i križivo daju povre-
znu i učinkovitu odgovornost za pove-
zalje opuštanice izloženo poverzni optu-
ženiku iz inozemstvom. Stav im je ra-
nije stavljanio na teret.

Branitelji optuženih predložili su
da optuženi raspoređuju sud u ne-
određeno vrijeme, kako bi se njihovi
branitelji mogli pripremiti za obranu na
izmjenjenu optužnicu, čemu se ut-
provalo učilje imatrući da je sada-
njina optužnice uža od dosadaštva, te
da su optuženi o svemu već bio izja-
veni.

Sudjenje se nastavlja u sutra.

N.B.

SUDIENJE ZA NEPRIJATELJSKU PROPAGANDU U SPLITU

Sužena optužnica

Tužilac konkretizirao optužnicu tako da je iz nje izbacio pove-
zanost optuženih s inozemstvom, što im je ranije stavljano na
teret

**PLJAČKA U ZRENJANIN-
SKOM „PROLETERU“**

**„Odletjeli“
tapeti**

Otvorena istraža protiv 19
osoba

ZRENJANIN, 11. VII — U zrenja-
niškom Vlšem судu otvorena je istra-
ga protiv 19 osoba osuđujenih da su
učestvovali u „Inicijaturi tapeta“ i
izvršili su učinkovite akcije vrednjih oko dva
milijuna dinara.

Privedeni su Svetozar Seković (37)
i Tomimir Boajić (37), članovi vatre-
nog društva iz Zrenjanina, Sanda Poček (26) iz
Majlaka, Mirko Šarić (26) iz Šabac, i
Eduard, ali započeli u „Proleteru“, i
Žika Nikolić (48), radnik, u tvornici
stobri hrane iz Zrenjanina.

Kratkodljevno su na mjeri bili ne-
kontrolirani i raspoloženi da nepravil-
čeni odnodi ukrage zvaničice i bez
potiskova ih prodejali po Zrenjaninu i okolicu.

Duh učenih osuđujenih kreativaca
tepljivo je primanje prema izražajnicima
sucenom do kraja srdećim, da će tada vi-
rojatno biti spomenuti i imene ostalih
audionika u velikoj plijati) iz „Prole-
tera“.

PROVALE U SPLITU

**„NAJTРАЖЕЊЕ“
CIGARETE**

SPLIT, 11. VII — U splitskoj pro-
valem u kleske lopeci su odnali naj-
više cigarete u vrijednosti veću od 250
dinara.

Prema podacima policijskih organa, u
četvrtom dana sudskega posuđa u
SPLIT-u optuženi su učinili akumu-
lacijsku pljačku u vrednosti 250.000
dinara.

padom do kojega je došlo na Badnjak 1984., potvrđuje i posljednja rečenica iz SDS-ove specijalne informacije: „*Dosa-dašnjom obradom ove grupe osoba i na osnovi za sada dostupnih saznanja nije utvrđena povezanost između njih i grupe omladinaca koji su izazivali kleronaci-onistički eksces u Maslešinoj ulici u Splitu u noćnim satima 24/25. prosinca 1984. godine.*“¹³

Očito se istraga SDS-a nastavila, te je došlo do novih uhićenja. Tako su inspektorji SDS-a 1. veljače 1985. uhitali i omladinca **Blaža Brkića**. Pri tome je zaplijenjen i **Brkićev** rokovnik u kojem je on, među ostalim, zapisao: „*Danas, u 24. godini mog života odredit ću glavne ciljeve moje sudbine. Prvi glavni cilj je, koliko je god moguće, onemogućiti ovaj sistem i ovu državu da se i dalje održi na vlasti. Iako sam mlad i neiskusan da bi joj*

se odupro, zapet ју из све snage i dat ју 70 posto svoje energije za to. Ova država već je totalno uništila moj hrvatski narod i njegov identitet. Kao drugo, da bi čovjek u ovoj državi i u ovo vrijeme uspio, treba biti pokvaren, licemjer i nepošten, pa i lažljiv, a to ne vodi dobru već zlu. Moj zadatak je da to spriječim jer se iz jednog zla stvara drugo, još veće. Još jedan razlog mog cilja je i taj što je ovaj sistem uništio moju majku, a uništiti će još mnogo ljudi i

13 *Isto.*

goslaviji, pošten i miran čovjek propada i to je zbilja užasna istina. Mogao bih pisati romane o sputavanju ljudi u ovom sistemu. Zato je to moj glavni cilj. Inače, drugi ciljevi su obični, životni problemi... ”¹⁴

Dok su u Splitu trajala uhićenja i istraga, **Miljenko Smoje** je, prepostavljam dobro upoznat s onime što se događa, sredinom veljače 1985. u Nedjeljnoj Dalmaciji zadovoljno zapisao: „Okad se upozorava na povampireni ustašluk ali malo se obadaje. Govorili su da ne triba te sitne incidente napuvavat i ništa se nije poduzelo. A sad je vrime da se i stin svrši. I da prava akcija počme baš iz Splita.”¹⁵

Istraga protiv nacionalističke grupe trajala je od 22. siječnja do 27. ožujka 1985., a optužnica je podignuta 15. travnja. U međuvremenu je obustavljen istražni postupak protiv nekih uhićenika.¹⁶ Javni tužitelj u Splitu podigao je optužnicu protiv **Buljana, Duvnjaka, Gašpara, Lažete, Sarića i Vrdoljaka**, ali i protiv **Luke Po-druga**.

Podrug se nalazio na odsluženju vojnog roka u Jugoslavenskoj narodnoj armiji.

14 Blažo DAVIDOVIĆ, „Split: Mučenja nije bilo“, *Nedjeljna Dalmacija*, br. 858, 11. listopada 1987., 6.

15 ASPALATHOS, „Dnevnik jednog penzionera: Tršćanski konti i rakonti“, *Nedjeljna Dalmacija*, br. 719, 17. veljače 1985., 13., 24.

16 Mladen KRNIĆ, „Tko to tamo pljuje?“, *Nedjeljna Dalmacija*, br. 853, 6. rujna 1987., 7.

Sedmoriga koja su u srpnju 1985. suđena pred Okružnim sudom u Splitu zbog neprijateljske propagande

Ivan Buljan, sin Marijana, rođen 22. kolovoza 1955. u Biteliću, općina Sinj, diplomirani ekonomist, zaposlen u Radnoj organizaciji „Dalmacijavino“ u Splitu, s prebivalištem u Splitu.

Željko Duvnjak, sin Tome, rođen 10. rujna 1958. u Čukliću, općina Livno, apsolvent Pravnog fakulteta u Splitu, s prebivalištem u Solinu.

Stjepan Gašpar, sin Josipa, rođen 2. travnja 1961. u Vojniću, općina Sinj, elektroinstalater zaposlen u Vojnoj štampariji u Splitu kao pomoći radnik, s prebivalištem u Solinu.

Mladen Lažeta, sin Martina, rođen 5. studenoga 1960. u Ričicama, općina Imotski, radnik zaposlen u splitskom „Brodoremontu“, s prebivalištem u Splitu.

Luka Podrug, sin Nedjeljka, rođen 12. rujna 1960. u Dicmu, općina Sinj, diplomirani pravnik.

Marko Sarić, sin Josipa, rođen 16. studenog 1962. u Neoriću, općina Split, transportni radnik u „Brodosplitu“, s prebivalištem u Neoriću.

Josip Vrdoljak, sin Ivana, rođen 5. ožujka 1961. u Neoriću, općina Split, električar zaposlen u „Elektrodalmaciji“, s prebivalištem u Splitu.

ji (JNA), ali je uhićen i doveden u Split. U optužnici je, među ostalim, stajalo da su optuženi posjedovali, umnožavali i među sobom dijelili spomenute neprijateljske materijale. Optužnica je tvrdila da se većina optuženih upoznala na vjeronauku u splitskoj crkvi sv. Dominika, ili na splitskome Pravnom fakultetu. Prema optužnici, **Lažeta i Podrug** su u svojim razgovorima tvrdili da je Savez komunista Hrvatske zakazao, jer u njemu dominiraju Srbi, da bi se položaj Socijalističke Republike Hrvatske popravio kada bi se na njezinu čelu nalazile osobe koje su je vodile za vrijeme „maspoka“, također da je položaj Hrvatske u Jugoslaviji u ekonomskom smislu neravnopravan i da bi trebalo uvesti višestranački sistem. **Podrug** je također optužen zato što je, dok je u studenome 1982. vlakom iz Splita putovao u Zagreb na utakmicu „Dinamo“ – „Crvena zvezda“, kada je vlak bio u Kninu, pjevao pjesmu „Marjane, Marjane“ s nacionalističkim stihovima. **Podrug** je također ispred Pravnog fakulteta u Splitu pred više studenata zastupao stajališta **Marka Veselice**. Također je **Podrug**, dok je služio vojni rok u JNA u Nišu, pisao pisma **Lažeti** u kojima je zlonamjerno i neistinito prikazivao stanje u Armiji.¹⁷

17 G. SUHADOLNIK, „Sojenje splitski šesterici“, *Mladina*, številka 28, 14. avgust 1987., 17.-18.

Točnije, **Podrug** je pisao da u JNA nema slobode misli, da su vojnici „samo figure i brojevi“, uspoređivao je služenje u

Miljenko Smoje tobōže nije prepoznao Miloševića, ali je uvijek bio budan kad je trebalo denuncirati Hrvate

JNA s „boravkom u rezervatu, rad s vojnicima s dresiranjem, vojнике sa stvarima, JNA s ludom kućom“.¹⁸ Svime navedenim optuženi su počinili kazneno djelo neprijateljske propagande, odnosno kazneno djelo protiv temelja socijalističkog samo-

18 Predrag LUCIĆ, „Nepodoban i za transporatnog radnika“, *Nedjeljna Dalmacija*, br. 962, 8. listopada 1989., 19.-20.

upravnog uredenja i suverenosti SFRJ. **Gašparu** je na teret stavljeno i krivično djelo povrede ugleda SFRJ.¹⁹

Suđenje je započelo 8. srpnja 1985. u Okružnom sudu u Splitu: „Optužnica ih tereti da su u razdoblju od 1982. do početka 1985. godine u Splitu umnožavali neprijateljske materijale, izrađivali i kopirali hrvatski grb i zastavu bez socijalističkih obilježja, te vodili razgovore o neravnopravnosti SR Hrvatske u odnosu na druge republike i o potrebi uvođenja višepartijskog sistema u SFRJ.“²⁰

Tijekom četvrtog dana suđenja, 11. srpnja, tužitelj je iz optužnice izbacio vezanost optuženih s inozemstvom, što im je prethodno bilo stavljeno na teret. Također je sud pregledao dokazne materijale: „Predsjednik Velikog vijeća Okružnog suda u Splitu predočio je optuženima predmete oduzete od njih, među kojima je bilo kartona sa crveno-bijelim šahovskim poljem, markica s likom kardinala Alojza Stepinca i tekstom na engleskom jeziku, hrvatskih zastavica i grbova bez socijalističkih obilježja, rukom prepisana ustaška

himna, rokovnik s nacionalističkim pjesmama i vicevima, propagandne knjige i tekstovi...“²¹

19 G. SUHADOLNIK, „Sojenje splitski šesterici“, *Mladina*, številka 28, 14. avgust 1987., 17.-18.

20 (N. B.), „Sedmoriga optuženih“, *Slobodna Dalmacija*, br. 12.499, 9. srpnja 1985., 22.

21 (N. B.), „Sužena optužnica“, *Slobodna Dalmacija*, br. 12.502, 12. srpnja 1985., 29.

Dok je suđenje trajalo, u *Nedjeljnoj Dalmaciji* je objavljen komentar koji je napisao **Ivica Mlivočić**: „*Nacionalizam ne miruje, svoje podmuklo i nehumanolice iskazuje kad god mu se za to pokaže prilika, a svoja uporišta i utočišta nalazi u odavno već poznatim prostorima. Čime se sve služi, kakve morbidne značajke primata, kojim se sredstvima služi i kome se utječe, plastično se vidi iz suđenja, dokaznog materijala i cijelog procesa na suđenju sedmorici mlađih ljudi u Split. Svoj saveznika traži i djelomice nalazi među mlađim ljudima i u nekim crkvenim sredinama.*“²²

Ipak je, nastavio je **Mlivočić**, splitski proces pokazao da nije riječ o „*široj nacionalističkoj dimenziji*“, vjerojatno zahvaljujući tomu što je ta „*rabota prekinuta na vrijeme*“, ali su se mogle dogoditi i „*teške stvari*“, pri čemu cijeli slučaj ukazuje na povezanost nacionalizma i klerikalizma. Zatim je ponovljena neprijateljska djelatnost okrivljenih: „*(...) nacionalizam, zagovaranje višepartijskog sistema, vrijedanje ličnosti druga Tita, osporavanje avangardne uloge Saveza komunista i tvrdnja o izdaji interesa hrvatskog naroda od strane hrvatskih komunista, što je stara optužba, omalovažavanje JNA, pozivanje na vrijeme maspoka i izjednačavanje hrvatstva i katoličanstva, tendencioznog i neistinitog prikazivanja društveno-ekonomskih i političkih prilika u SR Hrvatskoj i SFR Jugoslaviji te nacionalistička strategija iz vremena maspoka po kojoj SR Srbija izrabljuje SR Hrvatsku. Uz izravno napadanje našega samoupravnog i socijalističkog sistema pojedinci među optuženima raspirivali su nacionalnu mržnju i razdor. Veličalo se ustastvo, fašizam, tzv. Nezavisnu Državu Hrvatsku, ratne zločince Antu Pavelića, Andriju Artukovića i Juru Francetića, u tom repertoaru bio je i nezaobilazni nacionalistički simbol kardinal i zagrebački nadbiskup dr Alojzije Stepinac. U programu ideoološke indoktrinacije i političkog osposobljavanja išli su tekstovi dra Marka Veselice i dra Franje Tuđmana, djela ustaše Mile Budaka. Umnažali su se propagandni materijali, pisani tekstovi i umnažale slike, prepričavali i čitali tendenciozni vicevi. Tu je i zahtjev za međusobno izmirenje svih Hrvata, onih koji su se borili za slobodu i*

22 (I. MI.), „Politika“ uz vjeronauka, *Nedjeljna Dalmacija*, br. 740, 14. srpnja 1985., 10.

POZIV NA BUDNOST

Kada su početkom 1985. u splitskom „škveru“ saznali da su trojica njihovih mlađih radnika sudjelovali u nacionalističkim ispadima, među kojima je bio i **Marko Sarić**, koji će biti suđen na „procesu sedmorici“, glasilo „*Brodosplita*“ nije skrivalo razočaranje da se to moglo dogoditi u kolektivu duge revolucionarne tradicije: „*Što su ta tri mladića htjela postići prizivanjem aveti iz drugog svjetskog rata, blaćenjem i ugrožavanjem osnovnih tekovina revolucionarne borbe? Donedavno smo mislili da se tako nešto ne može dogoditi u revolucionarnom „škveru“ koji je još od prijeratnih vremena visoko nosio barjak revolucije. Međutim, prevarili smo se i uvjerili da nijedna sredina nije cijepljena protiv takvih političkih devijantnih ponašanja*“. No, slučaja **Sarića** i druga dva radnika trebao je biti pouka svim organiziranim socijalističkim snagama u „*Brodosplitu*“ da njihova idejna defanziva dovodi do: „*(...) konfuzije, malodušnosti, pojava koegzistencije s tuđima nazorima i ideologijama, malograđanskih utjecaja, lažnih vrijednosti, jednom riječu do deformirane političke svijesti koja može biti samo u službi naših neprijatelje*“. Zato se od svih radnika „*Brodosplita*“ očekivala budnost, odnosno izvršavanje „*samozaštitnih funkcija*“, kako bi eventualni ostali neprijateljski elementi bili na vrijeme otkriveni: „*Svima mora biti jasno da se golemi doprinos splitskog brodogradilišta revoluciji mora potvrđivati svakodnevno. Možda ove pojedinačne nacionalističke ispade radnika „škvera“ ne treba precjenjivati ali se ipak nameće pitanje da li su ti pojedinci bili tako dobri glumci da su uspješno prikrivali svoju antisocijalističku svijest. Ako su već prije glasno pokazivali na čijoj su strani, da li su komunisti i drugi radni ljudi u toj sredini donosili povoljne ocjene političko sigurnosne situacije? Ne bismo se smjeli zaustaviti samo na kritici tih pojava i njihovom arhiviranju već bismo morali jačanjem idejne ofenzive i unaprednjem samozaštitnih aktivnosti sužavati teren za antisocijalističke i antisamoupravne nasrtaje. U protivnom, nismo naučili najvažniju lekciju iz povijesti*“.

onih koji su ogrezli u izdaji interesa svoga naroda i zločinu.“²³

Mlivočić je također spomenuo i da je većina optuženih pred sudom ipak izražavala žaljenje i kajanje, ali je **Luka Podrug** odbio iznijeti svoju obranu, čime je dao na znanje da je ogrezao u svome nacionalizmu i neprijateljstvu prema socijalističkoj samoupravnoj zajednici. I dok je suđenje pokazalo da optuženi nisu bili organizirana grupa, ipak je očito da su tražili nove istomišljenike i prostor okupljanja. „*Pažljiva analiza*“ dokaznih materijala pokazala je da je glavna poveznica optuženih bilo pohađanje vjeronauka. Upravo su na vjeronauku optuženi bili indoktrinirani da je hrvatski narod ugrožen i da treba postovjetiti katoličku vjeru i hrvatstvo. I većina svjedoka optužbe i obrane pohađala je vjeronauk u splitskim crkvama sv. Dominika i sv. Frane, pa je proizlazilo da su to bila mjesta okupljanja nacionalističkih elemenata: „*Tražili su se istomišljenici i nalazili ponajviše među polaznicima vjeronauka. Za istomišljenicima tragalo se, izgleda, pažljivo, a traženi su ‘pravi Hrvati’ po kriterijima da idu u crkvu, da su*

vjerni katolici, da cijene samo hrvatsku naciju i nijednu drugu te da su uz sve to dobri radnici. (...) pristupalo [se] teoretskom osposobljavanju i prikupljanju što više članova da bi se u pogodnoj kriznoj situaciji izvršile promjene rukovodeće strukture. U svemu ova pojava kao takva zaslužuje mnogo više pažnje od jednog sudskog procesa. O njoj brigu moraju voditi ne samo Savez komunista već i sve ostale subjektivne socijalističke snage pa i organi represije. Ne radi se o bezazlenoj pojavi ni o beznačajnim uporištima.“²⁴

Dana 15. srpnja završne riječi iznijeli su optužba i obrana. Zastupnik optužnici **Edo Deković** je zatražio da optuženi budu proglašeni krivima. Kao otegotnu okolnost uzeo je činjenicu da su optuženi svojim djelovanjem pokazali upornost koja se očitovala u naglašenom osporavanju osnovnih tekovina samoupravnog socijalističkog društva.²⁵ Konačno su 18. srpnja 1985. izrečene kazne. **Mladen Lažeta** i **Luka Podrug** osuđeni su na dvije godine zatvora, **Stjepan Gašpar** na 18

24 Isto.

25 I. K., „Završni govori“, *Slobodna Dalmacija*, br. 12.506, 16. srpnja 1985., 20.

mjeseci zatvora, Željko Duvnjak i Josip Vrdoljak na 15 mjeseci zatvora. Marko Sarić osuđen je na šest mjeseci zatvora. Ivan Buljan oslobođen je optužbe. Svima osuđenima ukinut je pritvor do pravomoćnosti presude.²⁶

Zanimljivo je spomenuti da su predstavnici republičkih vlasti u Zagrebu tijekom 1986., kada su iznosili podatke o političkom kriminalu tijekom prethodne godine, za šest osuđenih u Splitu naveli: „Svi okrivljeni bili su polaznici vjeronauka kod Luke Prcle, gvardijana samostana u Splitu, koji je prije dvije godine, također zbog neprijateljske propagande, bio osuđen na kaznu zatvora.“²⁷

Dominikanac Luka Prcela je zbog neprijateljske propagande još 1983. osuđen na višegodišnju zatvorskiju kaznu. O njegovu slučaju će u materijalima splitskog Općinskog komiteta Saveza komunista Hrvatske kasnije biti navedeno: „Najradikalniji izraz politizacije, u obliku neprijateljskih istupa, jest slučaj svećenika

da prihvati ovo bolesno društvo onakvo kakvo ono jest‘, da ‘mi slušamo glasnogovornike s tog Kongresa (misli se na Kongres S[aveza] S[ocijalističke] O[mladine] J[ugoslavije]) i zgražamo se kad vidimo te mlade ljudi koji nastoje druge mlade privoliti da dozvole da ih se zaglupi‘. ‘Zna se kome ti mladi služe, ti takozvani ‘podobni’, koji govore o takozvanom bratstvu i jedinstvu, o nekakvim momentima nekakve slavne revolucije. Kad slušamo njih, mi slušamo nekakvog takozvanog revolucionara, koji je omedio svijet ovom društvu, a on sam se opasao kulama i vilama i živi na tudim poinutim leđima. (...) Prcela je u propovjedima izjednačavao komunizam sa fašizmom.“²⁸

Nakon osude Prceli, dio tiska u zapadnoj Europi pisao je o tom slučaju kao o primjeru pritska jugoslavenskih komunističkih vlasti na vjerske zajednice. Na ovo je reagirala *Nedjeljna Dalmacija*, ocjenjujući da na zapadu tako pišu novine nenaklonjene Jugoslaviji i „nespremne“ da shvate jugoslavenske „specifičnosti“. Tako se „dramatizira i manipulira“ sa sudnjem i osudom Luke Prceli, te ga se proglašava borcem za slobodu riječi, vjere i prava hrvatske nacije. No, zapravo nije bila riječ o suđenju Katoličkoj crkvi, nego o Luki Prceli koji je osuđen zbog kaznenih djela. Uostalom i Prcela je priznao da je u konceptima, prema kojima je držao svoje propovijedi, među ostalim pisao: „(...) svijet je izgubio povjerenje u marksističku praksu, u pitanju je sila koja gazi ljudi u socijalističkim zemljama; u pitanju je sloboda koje nema; u pitanju smo mi; Poljacima je lako jer imaju papu i [Lech] Walesu, a koga mi imamo; kod nas je danas radnicima gore nego robovima u vrijeme faraona; da li je naša borba bila narodnooslobodilačka ili borba za vlast; Bog je prokleo židovski i hrvatski narod; Hrvatima nikada neće oteti zemlju, ali nikada ih neće ni učiniti njenim gospodarima; u koga da se ugleda današnja omladina, kako da im budu uzori revolucionari i narodni heroji, a ti su ljudi poubijali najviše žena i djece.“²⁹

Dvije godine nakon „suđenja sedmoriči“ u Splitu, u ljeto 1987., tom se slučaju opširnim člankom vratila *Mladina*, glasilo Saveza socijalističke omladine Slovenije. U članku je spomenuto da su krajem 1985. zapadnonjemačke novine *Frankfurter Allgemeine Zeitung* objavile jedan članak o gradu Splitu. U tom je članku navedeno da se je u Split iz njegova zaleđa doselilo stanovništvo koje je hrvatski i katolički opredijeljeno. Oni predstavljaju niži socijalni sloj, iz čijih redova dolaze navijači „Hajduka“ koji, među ostalim, skandiraju „Isus, Marija – Hajdukova armija“. Istodobno se u Split, zbog njegove ugodne klime, doselilo i mnogo umirovljenih oficira JNA, kao i umirovljenika drugih državnih službi. Takoder je u Splitu vrlo utjecajna boračka organizacija, Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata (SUBNOR). „Stara gospoda“ iz boračke organizacije su „dokona“ i spremna iz svake sitnice napraviti ozbiljan problem. Nakon ovoga uvoda, temeljenog na članku iz spomenutih zapadnonjemačkih novina, *Mladina* je opisala nacionalističke ispade do kojih je u Splitu došlo krajem 1984. i početkom 1985. godine. Zbog tih incidenta Split je u jugoslavenskoj došao na loš glas. Trebalо je nešto poduzeti, pa se, kao najbolje rješenje, krenulo organizirati jedan politički sudski proces.³⁰

Mladina je dala puno prostora osobama koje su u Splitu osuđene u srpnju 1985. godine. One su dobine priliku izjaviti da su istraga i suđenje bili nepravedni i nezakoniti. Zapravo je bila riječ o političkom procesu u kojem optuženi nisu imali pravo na obranu. Spomenut je i komentar Ivice Mlivončića koji je tijekom suđenja objavila *Nedjeljna Dalmacija*, uz tvrdnju da Mlivončić uopće nije prisustvovao suđenju, ali je svojim komentarom pre-judicirao krivicu optuženih. Nakon toga komentara Luka Podrug je pred sudom ipak odlučio iznijeti svoju obranu, što je prethodno odbijao, te je suđenje proglašio apsurdnim i montiranim procesom, zbog čega je na kraju, zajedno s Mladenom Lažetom, i dobio najveću kazni.

30 G. SUHADOLNIK, „Sojenje splitski šesterici“, *Mladina*, številka 28, 14. avgust 1987., 16.-20. O spomenutom članku iz *Frankfurter Allgemeine Zeitunga* također vidjeti: „Osupnuti pred ‘svojim’ Splitom“, *Nova Hrvatska*, br. 24, 15. prosinca 1985., 15.-16.

Prceli u crkvi sv. Dominika, koji je zbog toga osuđen. Prcela je iznosio i takve stavove ‘da se danas pokušava inspirirati mladu generaciju takozvanim revolucionarnim tradicijama i natjerati omladinu

26 I. K., „Šestorici zatvor jedan oslobođen“, *Slobodna Dalmacija*, br. 12.509, 19. srpnja 1985., 28.

27 Marko LOPUŠINA, „Pjevači iz mraka“, *Nedjeljna Dalmacija*, br. 801, 7. rujna 1986., 28.-29.

28 HR-HDA-1220, Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske, D-17550, Organizaciona jedinica: 08/2, Osnovni broj: 10/979, Godina: 1984.

29 I. MLIVONČIĆ, „Osuđen je svećenik Prcela, a ne Crkva“, *Nedjeljna Dalmacija*, br. 636, 17. srpnja 1983., 7.

U Mladini je objavljena i Lažetina izjava o odnosu prema njemu tijekom istrage: „Pa pitaju: ‘Čiju ti je vojsku otac služio, čiju djed... govori... nevjesta ti je trudna, hoće li i ona roditi još jednog ustašu... ima li u tvom selu prvorodaca?’ i tako sve podlije od podlijeg. Tada mi je jedan inspektor koga zovu Krešo u glavu uperio pištolj i repetirao ga... poslje ga spremio u ladicu pa opet izvadio...! ‘Hoćeš li, ako te pustimo, pobjeći vani, završit ćeš u jarku, kao i mnogi prije tebe’, kaže mi jedan u lice. Drugi dodaje: ‘... kuća ti je puna križeva i [hrvatskih] grbova... Ustan!... da nisi sjeo dok sve ne kažeš... pas ti mater... dubre jedno...’³¹

U međuvremenu su svi osuđeni u ljeto 1985. podnjeli žalbe Vrhovnom sudu Hrvatske, dok je njihova dotadašnja egzistencija dovedena u pitanje. Stjepan Gašpar izgubio je radno mjesto u splitskoj Vojnoj štampariji, iako mu nije uručen službeni otkaz. Kada se Mladen Lažeta nakon suđenja pokušao vratiti na svoje radno mjesto u „Brodoremontu“, služba sigurnosti mu to na početku nije dopustila, ali se kasnije uspio vratiti na posao. Ipak se Lažeta požalio da ga prijatelji ignoriraju i izbjegavaju. Luka Podrug radio je honora rno kao zidar. Na kraju članka objavljenog u Mladini, Podrug je postavio pitanje: što je kažnjivo u tvrdnji da su Hrvati poput Japanaca? Odnosno, Hrvati traže malo, samo pravo na skroman i težak, ali zato pošten i pravičan život. Podrug je ocijenio da su on i ostali osuđeni samo zato jer su Hrvati, pa iz toga proizlazi da se i ne smije biti Hrvat. Novinar Mladine je u vezi s ovime zaključio da je spomenuto razmišljanje možda patetično i banalno, možda su „militantni katolici“ zaista otisli predaleko u svojim stajalištima, no, ocijenio je slovenski novinar, sve to ipak ne bi trebalo biti razlog da se takve osobe osuđuje na zatvorske kazne.³²

Ovaj Mladinin tekst naišao je na oštar odgovor u Nedjeljnoj Dalmaciji od 30. kolovoza 1987. godine. Tako je navedeno da osuđeni iz procesa u srpnju 1985. i dalje čekaju odluku Vrhovnog suda Hrvatske na njihove žalbe na presudu splitskog suda. No, Mladina ulaže napore da dokaže nevinost tih osoba, pri čemu ne osjeća ni-

31 G. SUHADOLNIK, „Sojenje splitski šesterici“, Mladina, številka 28, 14. avgust 1987., 16.

32 Isto, 16.-20.

kakvu potrebu da se, u vezi s cijelim slučajem, obrati nadležnim u Splitu. Naprotiv, ona za opis stanja u Splitu citira spomenuti članak iz zapadnonjemačkih novina *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, a zatim daje i veliki prostor osuđenima, kako bi oni mogli izjavljivati da su tijekom istrage i suđenja bili izloženi pritiscima, nasilju i nepravdi. Tako je u Nedjeljnoj Dalmaciji zaključeno kako bi Mladina bilo najbolje da vlastito „mišljenje“ ponovno zatraži u Frankfurter Allgemeine Zeitungu.³³

Nedjeljna Dalmacija je u idućem broju, od 6. rujna 1987., nastavila pisati o Mladininoj „krajnje bljutavoj novinarskoj papazjaniji“. Mladina se poslužila spomenutim člankom zapadnonjemačkih novina kako bi splitske borce predstavila kao „staru gospodu“, implicitno ih optuživši

33 Ranko DOROTKA, „Mladina“ montirala proces Splitu, Nedjeljna Dalmacija, br. 852, 30. kolovoza 1987., 4.

tužitelj **Branko Tolić** i predsjednik splitskoga Okružnog suda **Tomo Dragičević**, izjavljujući da *Mladina* tendenciozno diskvalificira splitsko pravosuđe u težnji da od ovog slučaja napravi aferu. Predsjednik SUBNOR-a općine Split **Stevo Vujić** je u vezi sa svime izjavio: „Žalosno je da mi borci sada jednom listu Saveza socijalističke omladine trebamo tumačiti kako nismo nikakva ‘stara gospoda’ i kako ni na koga ne pritiskamo radi vođenja političkih sudske lakrdija, već da se samo primjereno sredstvima i sada borimo za onaku Jugoslaviju za kakvu smo ratovali, i da smo na to razumljivo osjetljivi. I jedino bih na kraju upitao – da li će se nakon ovoga naći netko pozvan, možda iz savjeta ‘Mladine’, pa da postavi pitanje: koga mi to, i kakvo pisanje, financiramo društvenim sredstvima? Koga to ovo društvo plaća da bi – bilo popljuvano?“³⁴

No, nedugo nakon ove oštре reakcije splitskih struktura, u *Mladini* je objavlje-

Ljubljanska Mladina hrabro je otvarala dotad zabranjene teme

no pismo **Blaža Brkića** iz Splita. Njega su, kao što je spomenuto, 1. veljače 1985. uhitili inspektorji splitskog SDS-a, ali mu kasnije nije suđeno. **Brkić** je u svome pismu naveo da je pročitao *Mladinin* tekst o splitskom suđenju, kao i demantije u

Nedjeljnoj Dalmaciji. Nakon toga odlučio je pismom pružiti potporu *Mladini* i opisati kakav je bio postupak SDS-a prema njemu. Naveo je kako je nakon uhićenja optuživan da je član neprijateljske grupe, iako **Brkić** većinu drugih članova nije poznavao, ili ih je poznavao površno. Tijekom dva mjeseca inspektori državne sigurnosti ispitivali su ga, pri čemu su mu prijetili i maltretirali ga. **Brkić** je naveo da su ga inspektori također prisiljavali da izjavi kako je on u srpnju 1984. podmetnuo eksplozivnu napravu kod spomen-obilježja predsjedniku **Titu** u splitskom naselju Brda, odnosno da su od njega tražili da tereti druge za taj teroristički napad. Inspektori su također prisiljavali **Brkića** da tereti **Luku Podrugu** i **Mladena Lažetu**. Na kraju su inspektori morali odustati, jer nisu imali nikakvih dokaza za **Brkićevu** krivnju. Zatim je **Brkiću** ponuđeno da surađuje sa SDS-om, na što je on formalno pristao, iako to zapravo nije želio. Nakon što je pušten na slobodu, **Brkić** je imao problema na radnom mestu, gdje je upućen pred disciplinsku komisiju. I nakon toga **Brkiću** su kontaktirali radnici SDS-a i zahtijevali da surađuje sa službom, primjerice da se druži s **Lažetom** i **Podrugom** i podatke o njima dostavlja SDS-u. **Brkić** je na svaki način izbjegavao suradnju sa SDS-om. Zaključio je da je, dok je bio uhićen, pretrpio psihičke traume čije posljedice i dalje osjeća i o čemu

posjeduje liječničku dokumentaciju. Ocenjenio je da način na koji je on osobno bio ispitivan, omogućava da se, psihološkim maltretiranjem, nevina osoba na kraju učini krivom i zatim i sudski osudi. I trenutno se **Brkiću** događalo da mu u gradu prilaze osobe koje mu dobacuju različite prijetnje, „prije mi, drže me u stalnom strahu, neizvjesnosti, pod pritiskom“. Izrazio je nadu da će *Mladina* objaviti njegovo pismo, s nadom da će to biti kraj „košmaru“ u kojem živi već tri godine i da će ga SDS konačno ostaviti na miru. Također je osjećao potrebu reći istinu, ocjenjujući da *Nedjeljna Dalmacija* o cijelom slučaju piše „saopćenjima“, a ne činjenicama.³⁵

Na ovo je odmah reagirala *Nedjeljna Dalmacija*. Ona je navela da je **Blaž Brkić** bio pod opširnom istragom zbog moguće povezanosti s miniranjem spomen-obilježja na Brdima. Na kraju je oslobođen, ali je „rame za plakanje“ našao u *Mladini*, gdje se mogao žaliti na navodno nehuman postupak SDS-a. *Nedjeljna Dalmacija* obratila se Centru SDS-a Split i Gradskom SUP-u Split, kako bi oni dali svoje viđenje cijelog slučaja. Oni su naveli kako su postojali sasvim opravdani razlozi da se **Brkiću**, kao osumnjičeniku za diverziju na Brdima, pretraži stan. Tamo su pronađeni novinski isječci s tekstovima koji su se odnosili upravo na miniranje na Brdima. Također su odbačene **Brkićeve** tvrdnje da je tijekom istrage maltretiran. Niti jedan radnik SDS-a ili SUP-a ne može maltretirati osumnjičene, jer im to ne bi

34 M. KRNIĆ, „Tko to tamo pljuje?“, *Nedjeljna Dalmacija*, br. 853, 6. rujna 1987., 7.

35 Blaž BRKIĆ, „Sojenje splitski šesterici“, *Mladina*, številka 33, 2. oktober 1987., 4.

dopustila lica ili organi koji kontroliraju njihov rad. Upravo suprotno, **Brkić** je u pritvoru simulirao nesvjesticu, odbijao je hranu, i čak je glavom udarao u zid. Tako je *Nedjeljna Dalmacija* zaključila da je **Brkić** mogao napisati kako su ga inspektorji državne sigurnosti „pokušali nabiti na kolac“, pa bi *Mladina* vrlo vjerojatno i to objavila. Splitski SDS također je odbacio **Brkićevu** tvrdnju da su ga željeli vrbovati za suradnju, uz mišljenje da je riječ o „konfliktnoj, agresivnoj i problematičnoj“ osobi: „*Međutim, odgovorni drugovi iz SDS nisu bili pretjerano iznenadeni Brkićevim pisanjem uz blagoslov 'Mladine'. Po njihovom mišljenju glasilo omladine Slovenije predstavlja u posljednje vrijeme izvor, a ponekad samo katalizator raznovrsnih insinuacija, iskonstruiranih da bi se uzdrmao ugled SDS i stvorio dojam o patnjama, mučenjima i ponižavanjima osumnjičenih osoba.*“³⁶

Pri samom kraju 1987. *Mladina* je objavila razgovor s **Lukom Podrugom**. On je tom prilikom izjavio da dio osoba s kojima je suđen uopće nije poznavao. Tom prilikom ponovio je niz tvrdnji zbog kojih je optuživan, a koje su u završnoj verziji optužnice uglavnom izostavljene. **Podrug** je smatrao da su optužbe bile slabo utemeljene, s nizom činjeničnih netočnosti, da bi na kraju bio osuđen na dvije godine zatvora zbog onoga što je govorio s prijateljima, pjesama koje je pjevao i pisama koje je pisao dok je bio na odsluženju vojnog roka u JNA. Izjavio je da je sredinom kolovoza 1987. konačno primio odluku Vrhovnog suda Hrvatske, kojom je odlučeno da mu se ponovi suđenje. Pri tome se osvrnuo na *Nedjeljnu Dalmaciju*, zaključujući da njezino pisanje dokazuje da splitsko pravosuđe ne može biti pravedno. U njoj su na *Madinino* pisanje o suđenju reagirali predstavnici pravosuđa koji su **Podrugu** sudili i trebali bi mu ponovno suditi. I inače *Nedjeljna Dalmacija* zauzima stajalište da je pojedinac kriv zato jer su tako odlučili SUP, tužilaštvo i sud, a ne da je netko nevin dok mu se ne dokaže suprotno. Zato je Podrug smatrao da splitsko tužiteljstvo i sud moraju biti izuzeti iz suđenje, jer mu oni ne mogu pravedno suditi. Također se osvrnuo na članak u *Nedjeljnoj Dalmaciji* u kojoj su **Blaž Brkić**,

36 B. DAVIDOVIĆ, „Split: Mučenja nije bilo“, *Nedjeljna Dalmacija*, br. 858, 11. lipnja 1987., 6.

ali i oni kojima je suđeno u srpnju 1985., povezani s postavljanjem eksplozivne naprave kod spomen-obilježja na Brdimu. **Podrug** je za *Mladinu* izjavio da je sve to neistina, ali je ovo u Splitu dodatno pogoršalo njegov položaj. **Podrug** je *Nedjeljnoj Dalmaciji* uputio pismo u kojem je htio demantirati vezu s eksplozijom na Brdimu, ali to pismo nije objavljeno.³⁷

Na ovo je ubrzo odgovorila *Nedjeljna Dalmacija*, zaključujući da *Mladina* „ne posustaje“, ona se „okomila“ na Split koji pokušava proglašiti „tamnicom i mučilištem dobrih i poštenih Hrvata, katoli-

sve otvorenije pisati o različitim, prethodno tabuiziranim temama.

Tako je *Omladinska iskra* na samome kraju 1988. objavila otvoreno pismo **Luke Podruga**. On je u pismo naveo da Okružni sud u Splitu još uvjek nije zakazao raspravu u njegovu slučaju. Zato je **Podrug** svojim pismom želio o svemu obavijestiti šиру javnost, a također postaviti pitanje nadležnim kakva je njegova daljnja sudbina. **Podrug** je naveo da ne traži pomoć, niti milost, nego samo javno suđenje i na zakonu utemeljenu presudu. Tako će konačno prestati progoni i prisinci kojima su on i njegova obitelj izloženi već četiri godine. **Podrug** je izrazio spremnost da snosi sve posljedice ako se zakonski utvrdi njegova krivica, ali zato ne pristaje cijeli život biti žrtva „histeričnosti“ političkih foruma i svemoćnih „inženjera ljudskih duša“. Naveo je da mu splitska policija zabranjuje raditi, pa je tako on moralno-politički nepodoban da obavlja posao transportnog radnika u „Brodosplitu“.

Podrug se zapitao u kojoj to zemlji diplomirani pravnik ne može raditi kao radnik zato jer mu to ne dopušta policija: „*Ne želim šutjeti dok moje prijatelje svako malo odvode u SDS, jer se druže sa mnom, ne želim šutjeti dok mi iz SDS-a poručuju da će me 'sud debelo osudit', kako je moguće i presudu unaprijed znati, ako je donosi nezavisni sud. Ne mogu šutjeti dok mi supruga doživljjava podmetanja jer joj je muž 'neprijatelj'. Kako šutjeti kad mi ne daju živjeti. Već četiri godine tražim bilo kakav posao i ne daju mu ništa, u isto vrijeme drugovi iz SDS-a pitaju 'Od čega on živi...?', čude se vjerojatno kako sam još živ. Očigledno, sve se poduzima, ne bili ja izgubio kontrolu, učinio kakav skandal i dao im povoda da likuju i javno kažu – to je taj čovjek, jer tada nitko ne pita za uzroke skandala. Ja se neću javno spaliti, neću ni nikoga spaliti, ali ću se boriti do kraja života za svoju slobodu, za egzistenciju, za budućnost svoga djeteta, za istinu i zato HOĆU ŠTO PRIJE, JAVNO SUĐENJE PRED NEZAVISNIM SUDOM!*“³⁸

Nedugo nakon objave ovog pisma, javni tužitelj u Splitu odustao je od daljnjega krivičnog progona **Luke Podruga**, te je Okružni sud rješenjem od 25. siječnja 1989. obustavio krivični postupak protiv

37 Marko POVŠE, „Ove duh Ante Pavelića“, *Mladina*, št. 42, 11. decembra 1987., 18.-19.

38 R. DOROTKA, „Šamar Splitu“, *Nedjeljna Dalmacija*, br. 869, 27. prosinca 1987., 8.

39 Luka PODRUG, „Hoću sudenje!“, *Omladinska iskra*, br. 66, 16. 12. 1988., 3.

njega. Krajem 1989. o cijelom je slučaju u *Nedjeljoj Dalmaciji* opširno pisao novinar **Predrag Lucić**. Nasuprot 1987. godini, kada je splitski tjednik izuzetno oštro odgovarao na pisanje *Mladine* o splitskom suđenju, ovoga je puta članak bio dobronamjeran prema **Podrugu** i njegovom slučaju. Opisano je kako se **Podrug** nalazio na odsluženju vojnog roka u Nišu, te je početkom 1985. uhićen i sprovenen u Split. Optužen je da je pripadao neprijateljskoj grupi, iako **Podrug** značan dio osoba iz te grupe nije poznavao. Među ostalim je optuživan da je, nakon osude svećenika **Luke Prece** na zatvorsku kaznu zbog neprijateljske propagande, namjeravao maltretirati i fizički napadati osobe koje su svjedočile protiv **Prece**. No, postupno je i samo tužiteljstvo odbacivalo razne optužbe protiv **Podruga** i drugih optuženih, jer je postalo očito da oni nisu organizirana neprijateljska grupa vezana s neprijateljskom emigracijom. Tijekom suđenja spomenut je i **Petar Preradović**, a jedan sudac-porotnik bio je uvjeren da je to neki „ustaški zločinac“. Početkom 1987. Vrhovni sud Hrvatske poništo je presudu Podrugu, a tijekom iste godine o cijelom je slučaju počela pisati *Mladina*. O splitskim reakcijama na pisanje *Mladine* novinar **Lucić** će napisati: „Crveni Split je putem saopćenja sa sastanaka svojih brojnih struktura i novinskih napisu u kojima je davan prostor prozvanim tužiteljima pokušao sačuvati svoj crveni obraz od dodatnog rumenila prouzrokovanih ‘pljuskama’ ljudljanskog omladinskog glasila. (...) U slučaju Luke Podruga pravda je na koncu kako-tako zadovoljena, valjda kao tekovina demokratizacije koje su u posljednje vrijeme pune političke govornice. Spomenuto i proklamiranu

Nemiri nakon nogometne utakmice

Pobuna mladih u Splitu

U Splitu je 20. listopada došlo do najvećih poslijeratnih nemira. Na više mjesto u gradu izbili su sukobi mladića s vremenim pitomcima i navlješćima „Crvene zvezde“. Tog dana odigrana je u Splitu nogometna utakmica između domaćeg „Hajduka“ i skupinske „Crvene zvezde“. Pobjedili su goši s 1:0. Hajduk je, doduše, bio bolji na terenu, ali nije uspio postići zgodite. Utakmica nije bila sporna i povod za kasniju dogadjajne nije da njezin ishod već izazovno ponašanje mnogih vojnih pitomaca i „Zvezdinskih“ navijača koji su došli iz Srbije.

Is domovine doznamo da su pri sukobi izbili pri povratku navijača jednog i drugog kluba sa stadijona u Poljudu. Skupina vojnih pitomaca, koji su smješteni u Mornaričkom školskom centru u Splitu, a uglavnom su doljaci iz Srbije, izazivala je tom prigodom Hajdukovu navijaču. Dobacivali su zlature komentare na račun utakmice, a zatim su prešli i na uvedre i prijetnje. Premda je u blizini bilo mnogo milionara, na provokacije vojnih pitomaca nisu reagirali.

Kad su skupini Hajdukovih navijača došle do središta grada, ponovno su se susreli s vojnim pitomcima. Previčinski vlasnički klubom „Gusar“ došlo je između njih do tučnje. „Bez ikakva povoda“, tvrdi rezim, jer je preustrojio što je sukobi prethodio. Takođe „ocjenjuje“ izrekas je Općinski komitet SK Splita, koji je održao zajednički sastanak s Komitetom za „ONO“ i „DSZ“ („općenrodna obrana“) i „državna samoustažita“) da bi raspravio o splitskim događajima. Krivljeno je, razumije se, moralna pasti na splitsku mlađez.

U sukobu pred „Gusarom“ dva su pitomca lakše ozlijeđeni. Sukobi su se nastavili na drugim mjestima u gradu. Kad se pred Lučkom kapetanjom zaustavio autobus iz Šapca (u kojem su bili učenici iz Zvornika), skupina revolucionara Splitčana napala je autobus. Razbijeno je jedno okno i oštećena je karoserija autobusa, od udara nogama. Nitko od učenika nije ozlijeđen.

Sedam sukoba s vojnim pitomcima

Oko 19.30 sati došlo je do novog sukoba s vojnim pitomcima s hotelom „Bellevue“. Jedan pitomac lakše je ozlijeđen. Pola sata kasnije napadnuta je još jedna skupina vojnih pitomaca pred restoranom „Dubrovnik“. Dva pitomaca bačena su u more. Te večeri sukobili su s navijačima Hajduka i vojnim pitomcima na sedam različitih mesta u gradu.

Do težeg incidenta došlo je i na području Brda. Navijače „Crvene zvezde“ milicija je dopratio do splitskog kolodvora, koji je nekoliko sati bio pod policijskim opsadom. Na poslovima osiguranja mobilizirana je uz miliciju i „općenrodna obrana“, što je samo doprinijelo napetostima, to više što nisu zaboravljene nedavni događaji s tragičnim poslijednicima na stadionu u Poljudu, koji su zadjelički skrivali SUP i ONO.

Do incidenta je došlo iz tunela na Brdu. Kad se pojavio vlasti s beogradskim navijačima, skupina Hajdukovih navijača zasila ga je kamenjem. Isto se dogodilo i s drugim vlastnikom koji je krenuo u Špalti za Beograd. Režimski izvori tvrde da je razbijeno, sve u svemu, dvadesetak prozora na vagonima. (U

NOVA HRVATSKA, 21/1985.

Povijest se ne da zaustaviti: Jugoslaviji je odzvono

demokratizaciju čeka provjera i na svježih 125 prekršajnih i 8 krivičnih optužnica podignutih ovoga ljeta u Splitu i okolici zbog – političkih delikata.“⁴⁰

Podrug je za *Nedjelju Dalmaciju* izjavio da su mu inspektorji SDS-a tijekom istrage govorili kako o njegovu držanju ovisi kakvu će kaznu dobiti. **Podrug** je objasnio da je, kao pravnik, bio svjestan da u političkim deliktima nije važno je li neka osoba kriva, nego je li tu osobu politički oportuno kazniti. No, on je svojim buntom mladog i običnog čovjeka htio pokazati da ni jedan sistem i ideologija ne mogu biti važniji od pojedinca, odnosno htio je pokazati da je drukčije odgojen,

40 P. LUCIĆ, „Nepodoban i za transportnog radnika“, *Nedjelja Dalmacija*, br. 962, 8. listopada 1989., 19.-20.

domovinski otpori

NH 6
21/1985
3. 11. 1985.

Beograd je prošle godine kamenovan autobus s nogometnim Hajdukima.

Njemačka novinska agencija DPA tvrdi da se te noći na splitskim ulicama borilo oko 700 mladića Splitčana, no neki strani novinari iz Beograda govore da je u nedjelju srušeno 5.000-6.000 osoba i da ih je više od tisuću zatvoreno. Bili je pobuna u pravom smislu riječi. Pobuna ne samo zbog događaja toga dana. Točno mjesec dana ranije u Splitu je odigrana utakmica za kup Uefa, Hajduk-Metz. Tom prigodom milicija i pripadnici ONO u civilu nesrušili su na navijače Hajduka na sjevernim tribinama. Opravdavajući da su na tribini mladića došla je tečko vremena, jer ga zaista nije bilo. Na sjevernim tribinama upotpunjaju se najpoznatiji mlađaci Hajduka (ondje su najviše ulaznici), ne slučajno, sjeveajuće, jer je tribina postala sinonim za buntovnike. Iz toga djebla dolazi najviše protutonskih komada, ondje počinje pjesma „Marijan, Marija“, bilo zato što je zabranjena, ili „Iisu i Mariju – Hajdukova armija“, samo zato jer se zna da će i to podeti tlak u žilama omrziti rezim.

Ubojstva na stadionu?

U namjeru da ugasi taj glas provjeda proti političkom banditizmu, napadnuta je tjevina vatre. Na Titova i avnojnu Jugoslaviju“. I kad se još je tome rezim muči „kakvo imate momčini koji po gradu preseću golobrade mladiće kratko ošišane kose, pitaju ih tko su i odakle su, da su velikim legitimacije, udaraju ih i potom grubo, vandalski i nastinski bacaju s rive u more? Nije li tako divljacko postupanje s pitomcima Mornaričkog školskog centra – mladićima šta su jesenjas iz svih krajeva stigli u Split da jednom danu postane starješni naših oružanih snaga – naglebjivi, otvorenje neprijetljivih nastoji i na našu armiju?“ Ispla da subnenci u Splitu nemaju drugog izlaza nego da u pomoć dozvoo vojsku.

Tajnik partiskog predsjedništva u Splitu, Boris Melada, tvrdio je da su „incidenti grabeži s fanatičnim fašizmom i bili bez presećanja u modernoj jugoslavenskoj povijesti“. Ugroženo je da je „bratstvo-jedinstvo“, zapavili su funkcionari na sastancima koji se sada svakodnevno odzražavaju u Splitu.

Teror „bratstva“ popeo se već na glavu mladićima hrvatskih generacija. Na jugoslavenskoj je diktaturi da se zamisljalo zahtjevati mladić, uvek iznovo dolazi u sukob s „bratstvom i jedinstvom“. Neka potrazi razloge u Splitu III. Nešto će teško naći. Ekspanzija srpskih doseljenika osjeća se u Splitu na svakom koraku. Većina doseljenika pripada povlaštenoj klasi „i vojnih lica“. Oni i njihova rodbina imaju prednost u dobivanju stanja i posla, bez mnogo truda i uz pomoć veza lako dolaze do političkog utjecaja, i to uz veliku nezaposlenost (11.000) u Splitu i pad životnog standarda navješta razvojnostrukom Splitčanima.

Srpski su doseljenici u Splitu priskrbljivali sebi glavu budžinaca koji ih privlači na grad ni ljude onakvima kakve su zatekli; oni ih jednostavno svajaju, kao nekakvu svoju jugoslavensku imovinu. Ni doseljenici, ni vlasti pritoze ne vide racunu o osjećaju Splitčana, o njihovo privrženosti gradu i Hrvatskoj.

Zloga tog s pravom strahuje režimski komentator, dok javlja o uhićenjima mladića u Splitu: „Ali time se uglavnom zadovoljava zakonska forma i procedura, bez dovoljno opipljivih garantija da se sutra, u nekom drugom prilici, nečemo slično ponoviti.“ Prognozu tu doista ne pomazu. Masovna uhićenja u Splitu i prijetnje da će većina zatvorenih po kratkom postupku biti poslana na Goli, stvaraju još veću napetost ne samo u gradu pod Matranom nego i u cijeloj Hrvatskoj.

Z.T. TOMSIĆ

7

najnovijih incidenta, samo će još više zaostrići napetosti u Splitu i drugdje. Režimski su organi svim silama trude da pronađu što pogrdnije i izazovnije izrade za Hajdukove mlađe. Po izječku nekog M. Mudronja u „Večernjem listu“, „nema nikakve dovjede da su bili građani, a grub nacionalističko-srpski ekscesi, s izrazitim kriminalističkim i fasističkim nabojima“.⁴¹ Može li se revoljnog mladića dati bojni povod da još vatre nije ustane protiv rezima koji tako neobuzdano smišlja uvedre na njezin ratčun i zatravarice pred stvarnim problemima?

Pozivaju vojsku na uzbunu

Koga to rezim pokušava ujveriti da „ova teška provokacija“ govori o tome da je očito vođena protivnikom rezervskom rukom? Možda revoljnici mladić, koja svoju nezavisnost dokazuje baš time što se ne vesti rezimskom propagandom i ne pada pod njezin utjecaj?

Patičeni zvuči tvrdnjina rezima da je to „otvoreni vandalski atak na najveću tekovine revolucije, na Titova i avnojnu Jugoslaviju“.

I kad se još je tome rezim muči „kakvo imate momčini koji po gradu preseću golobrade mladiće kratko ošišane kose, pitaju ih tko su i odakle su, da su velikim legitimacije, udaraju ih i potom grubo, vandalski i nastinski bacaju s rive u more? Nije li tako divljacko postupanje s pitomcima Mornaričkog školskog centra – mladićima šta su jesenjas iz svih krajeva stigli u Split da jednom danu postane starješni naših oružanih snaga – naglebjivi, otvorenje neprijetljivih nastoji i na našu armiju?“ Ispla da subnenci u Splitu nemaju drugog izlaza nego da u pomoć dozvoo vojsku.

Tajnik partiskog predsjedništva u Splitu, Boris Melada, tvrdio je da su „incidenti grabeži s fanatičnim fašizmom i bili bez presećanja u modernoj jugoslavenskoj povijesti“. Ugroženo je da je „bratstvo-jedinstvo“, zapavili su funkcionari na sastancima koji se sada svakodnevno odzražavaju u Splitu.

Teror „bratstva“ popeo se već na glavu mladićima hrvatskih generacija. Na jugoslavenskoj je diktaturi da se zamisljalo zahtjevati mladić, uvek iznovo dolazi u sukob s „bratstvom i jedinstvom“. Neka potrazi razloge u Splitu III. Nešto će teško naći. Ekspanzija srpskih doseljenika osjeća se u Splitu na svakom koraku. Većina doseljenika pripada povlaštenoj klasi „i vojnih lica“. Oni i njihova rodbina imaju prednost u dobivanju stanja i posla, bez mnogo truda i uz pomoć veza lako dolaze do političkog utjecaja, i to uz veliku nezaposlenost (11.000) u Splitu i pad životnog standarda navješta razvojnostrukom Splitčanima.

Srpski su doseljenici u Splitu priskrbljivali sebi glavu budžinaca koji ih privlači na grad ni ljude onakvima kakve su zatekli; oni ih jednostavno svajaju, kao nekakvu svoju jugoslavensku imovinu. Ni doseljenici, ni vlasti pritoze ne vide racunu o osjećaju Splitčana, o njihovo privrženosti gradu i Hrvatskoj.

Zloga tog s pravom strahuje režimski komentator, dok javlja o uhićenjima mladića u Splitu: „Ali time se uglavnom zadovoljava zakonska forma i procedura, bez dovoljno opipljivih garantija da se sutra, u nekom drugom prilici, nečemo slično ponoviti.“ Prognozu tu doista ne pomazu. Masovna uhićenja u Splitu i prijetnje da će većina zatvorenih po kratkom postupku biti poslana na Goli, stvaraju još veću napetost ne samo u gradu pod Matranom nego i u cijeloj Hrvatskoj.

Z.T. TOMSIĆ

da drukčije misli. **Podrug** je također izjavio da je najviše neugodnosti doživio nakon što je Vrhovni sud Hrvatske ukinuo prvostupanjsku presudu. Nakon toga SDS je ispitivao svaku osobu koja se s njim družila, govoreći im da prekinu kontakte s njime.

U međuvremenu se **Podrug** oženio i dobio djetete te je htio naći bilo kakvo zaposlenje, ali je bio moralno-politički nepodoban i za posao transportnog radnika u „Brodosplitu“. U vrijeme kad je dao izjavu za *Nedjelju Dalmaciju* ipak je uspio dobiti posao u Samoupravnoj interesnoj zajednici mirovinskog i invalidskog osiguranja.⁴¹

Nedugo zatim, ono što je stavljanu na teret osobama koje su u ljeto 1985. suđene pred splitskim Okružnim sudom, odnosno zagovaranje višestramačkog sustava, postat će stvarnost, također ubrzo doći će i do osamostaljenja Hrvatske od Jugoslavije.

Može se prepostaviti kako je vladajuća komunistička struktura u Splitu početkom 1985. smatrala da će opisanim suđenjem neutralizirati i drastično kazniti nacionalističke ispadne do kojih je u tom razdoblju dolazilo, a pri tome je u propagandnom smislu trebalo za neprijateljsko djelovanje optužiti i dijelove Katoličke crkve. No, u istom je razdoblju sličnih slučajeva i suđenja hrvatskim nacionalistima bilo i u drugim dijelovima Hrvatske.⁴² Budući događaji u tadašnjoj Jugoslaviji pokazat će da se takvim suđnjima svakako ne može neutralizirati ni hrvatski, niti bilo koji drugi nacionalizam.

41 Isto.

42 „Val Udbinih suđenja nakon šestomjesečnih mučenja“, *Nova Hrvatska*, br. 6, 24. ožujka – 6. travnja 1985., 5.

MIRO EUGEN MARUŠIĆ (1926.-1943.) ILI: KAKO SU SUSTAVNO LIKVIDIRANI HRVATSKI RODOLJUBI

Ovo je sjećanje na mladića koji bijaše zločinački ubijen 1943., s nepunih sedamnaest godina samo zato jer je žarko volio svoju domovinu. I nije bio u tome jedini...

Riječ je o prijeratnom učeniku splitske Muške realne gimnazije, **Miru Eugenu Marušiću**, rođenom 13. studenog 1926. u Montaigneu, provincija Liège (Belgija) od oca **Stjepana** i majke **Antonije rod. Kuzniewski**, Poljakinje. Ubijen je u Plavče Dragi blizu Plaškoga u Gorskom kotaru 4. studenog 1943. godine.

Najraniju je mladost proveo i izbjeglištvu, lutajući s roditeljima između Belgije, Poljske i Italije, budući da mu je otac bio istaknuti pristaša ustaškoga pokreta i pripadnik tzv. prve emigracije. U proljeće 1938. došli su u Split, a 1941. odseliše u Zagreb. Otac mu Stjepan rodom je iz mjesta Dubočaj (Marušići) u Omiškoj Rogoznici, a rođen je 1904. godine. Kad je trebao ići u jugoslavensku kraljevsku vojsku, posluživši se putovnicom svoga brata Jakova, Stjepan je 1923. pobegao iz Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Stigao je u Belgiju, gdje se je brzo zaposlio, a kao uvjereni radićevac djelovao je u „Hrvatskom savezu“ kao tajnik. Oženio se Poljakinjom čiji su roditelji također došli u Belgiju trbuhom za kruhom. Zvali su je gospoda **Tonka**. U braku su imali troje djece: sina i dvije kćeri.

Po ubojstvu Stjepana Radića i proglašenju šestosiječanske diktature, Stjepan je pristupio Ustaškom pokretu. Obavljujući odgovorne dužnosti u pokretu, a posebice boraveći na Lastovu i u Udinama, uočava osvajački teror i nasilno talijančenje naših krajeva. Prozreo je himbenu **Mussolini-jevu** politiku koja je lavirala između Beograda i Zagreba, stvarajući pakleni plan kako prigrabiti naš teritorij. Nakon atentata u Marseilleu, ustaše su internirali na Liparima i odvojili ih od vodstva, a samoga poglavnika Pavelića su na dvije godine zatvorili.

Talijani na Liparima raspiruju neslogu među ustaškim emigrantima, intrigiraju i šire kojekakve glasine te dolazi do nesnošljivosti, pa čak i obračuna među njima. Na drugoj strani domovina se pomalo

Pišu:

**Vid MIHOTIĆ &
Stipe MARUŠIĆ**

budi, malo se lakše diše, posebno nakon izlaska **dr. Vladka Mačeka** iz zatvora. To sve djeluje na Stjepana, koji je k tome pritisnut nostalgijom i željom da mu dječa rastu u domovini, pa se je odlučio na povratak kući. Razočaran prilikama u emigraciji, bježi iz Italije, u kojoj je bio konfirman i nije se smio kretati bez policijskog odobrenja. Sredinom ožujka

u domovinu. Slično je postupio i veći broj drugih ustaških emigranata – njih malo manje od dvije stotine, prema nekim podatcima – a među povratnicima je bio i zapovjednik logora na Liparima, Pavelićev bliski prijatelj i ugledni hrvatski književnik **dr. Mile Budak**. Velika većina tih povratnika, pa i onih koji su se vratili bez posebnog dogovora s Pavelićem, koji je, uostalom, općom odredbom takav povratak ionako dopustio, nastavila je djelovati u ustaškome duhu.

Stjepan Marušić je uhićen čim je prešao

Iz ostavštine Stjepana Marušića: pripadnici Hrvatskog saveza u Seraingu (Belgija) 1932. godine

1937. napušta Italiju i luta Europom. U svibnju je uhićen u Francuskoj, a nakon izlaska na slobodu i odlaska najprije u Belgiju, a potom u Berlin, gdje je kanio sastati se s istaknutim ustaškim prvakom **dr. Branimirom Jelićem**, na jugoslavenski ga zahtjev uhićuju i Nijemci, pa u zatvoru provodi oko mjesec dana.

Koristeći prilike nastale nakon sporazuma Stojadinović – Ciano iz 1937. godine, nakon kojega je ustašama omogućen povratak u Jugoslaviju (sto je ohrabrilovo i vodstvo Hrvatske seljačke stranke koje je nastojalo tako oslabiti ustaški pokret), Marušić se sredinom travnja 1938. vraća

granicu te je odveden u zatvor u Beograd, gdje je zadržan petnaest dana. Nakon toga je u pratrju oružnika sproven do Omiša i protjeran u rodni Dubočaj (Marušići). (U lipnju 1938. godine Stjepan Marušić je vodstvu HSS-a napisao „Izvještaj o radu u emigraciji“ koji je bio pohranjen u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske, a danas se nalazi u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu. To izvješće je **Bogdan Krizman** 1978. objavio kao prilog svojoj knjizi *Pavelić i ustaše*, str. 575.-579. Op. ur.)

Nakon kraćeg boravka u zavičaju, Stjepan Marušić odlazi u Split gdje se zapo-

šljava, a malo potom mu dolazi i u obitelj iz Italije. Ponovo djeli u HSS-u sve do talijanske okupacije i aneksije dijela Dalmacije 1941. godine. Pred Talijanima bježi u Zagreb, gdje je u nejasnim okolnostima uhićen. Zahvaljujući upornosti supruge Tonke, koja je s troje malodobne djece obilazila znance iz emigracije i razne ustanove, ipak biva oslobođen. Povlači se iz političkog života i posvećuje trgovini (pa je vrlo brzo stekao stambenu višekatnicu u istočnome dijelu Zagreba, koju će mu jugoslavenske komunističke vlasti kasnije konfiscirati, op. ur.).

Proglašenje države za nj je, dakle, značilo ostvarenje sna, a uza sve tegobe omogućilo mu je i gospodarski prosperitet. Nažalost, domalo je izgubio sina, a potom i državu. A kako je u proljeće 1945. smatrao da nema razloga bježati, jer nije ni na koji način sudjelovao u radu državnog aparata, još manje u redovima vojske ili redarstva, odlučio je dočekati ulazak Jugoslavenske armije u Zagreb. Znao je kako je težak emigrantiski život. Međutim, nekoliko dana po ulasku jugoslavenskih partizana u glavni grad Hrvatske, Marušića odvode, pod optužbom da je ustaša osuđuju ga na smrt i strijeljaju. Ništa nije pomoglo što je bilo poznato da je s ustašama raskinuo prije punih osam godina.

Kao i većina sličnih suđenja, i njegovo je suđenje, jednako kao i izvršenje smrte kazne, obavljeno na brzinu. Obitelj nije ni za što znala, a obavijest o tome dobila je tek onda kad je Stjepan već bio smaknut. Razumije se da mu je opljačkan sav imetak, a u stanu u kojem je stanova na njegova supruga s dvoje malodobne djece useljeni su miljenici novog režima. Vlasnici su jednostavno izbačeni na ulicu.

U to je vrijeme, kao uostalom i kasnije, najvažnije bilo ukloniti, pa i fizički eliminirati što više svjesnih Hrvata, što se postizalo ili grubim smaknućima ili montiranim političkim procesima, bez pravog suđenja i bez mogućnosti obrane. Slično tomu su 1946. uhitili Stjepanova brata Jakova (1908.), kojega su osudili na pet godina zatvora, tobože zbog prikrivanja

5.

IZVJEŠTAJ ST. MARUŠIĆA

Stjepan Marušić

Predmet: Izvještaj
o radu u emigraciji.

VODSTVU H.S.S.

Zagreb

Zbog neprilika u školi bio sam primoran još god. 1923. napustiti domovinu. Pod imenom moga brata uspio sam dobiti pasoš, te sam odselio u Belgiju. U početku kao obični radnik, kasnije kao radnički tutor, povjerenik i zastupnik u svim poslovima. Premda sam bio mladi ipak sam bio svjetlan svoga hrvatske i zadnjem Radićevim idejama. U tuđem svijetu osobito među radničtvom, ospazio sam kolika i kakova je potreba organizacije, a specijalno u svrhu održanja od komunizma. Budno sam pratio događaje u domovini narodito po ubijstvu blagopokojnog *Vode*.

Aktom od 6. siječnja 1929. god. bila je neizbjegljiva reakcija sa strane Hrvata. Krajem 1929. god. počeo sam dobivati «Grise» i kako je taj list pisao isključivo u hrvatskom duhu, to sam se *zalazio za borbu*. Slij. je plod imao biti Slobodna i nezavisna Hrvatska. Došao sam u vezu s Paveličem i njegovim ljudima, koliko od njega, toliko od njih nikada nijesam čuo ništa što bi islo na utrdbu jedinstva hrvatskog pokreta. Pa sam tako i vodio naše iscjeljenstvo u Belgiji u vrijek u uvjerenju da radim u saglašju sa čitavim hrvatskim narodom. Poslije dvije i pol godine rada u Belgiji bio sam od Pavelića pozvan na novu dužnost u Italiju. Na raznim pograničnim stanicama živio sam i radio sve do 20 kolovoza 1934. god. Kroz ovo vrijeme imao sam prilike više puta sastati se s gospodarom G.U.S. Pa iskreno priznajem da sam se s njima u mnogo čemu razazlio, ali u onoj situaciji nije bilo drugog izlaza osim streljenja. God. 1934., upoznao sam u Bologni g. prof. Luetjicu i maskar novi poznanik, ulio mi je mnogo povjerenja pa sam mu u jednom iskrenom razgovoru se dovoljno potužio na prilike i rad u organizaciji, u koliko sjecam Luetjic je mi se to povlađio i govorio mi je o tome kako je sa strane balavaca, koji vode G.U.S. čisto toleriran, zatim izazvan mi je Radicevac. Stvarno stanje nije moglo biti poznato s razloga što nisam bio u logoru, a kako sam kasnije doznao ljudi iz logora mogli su pisati, ali samo „psalmne“, a nipošto ocrati istinito stanje, što sam nažalost i sam svojim ledima iskuso.

U kolovozu 1934. god. bio sam službeno upućen na rad u Poljsku, gdje sam ostao do nekaj dana po stentetu, nato sam bio pozvan s obitelju natrag u Italiju. Postige osmajnedjstvenog boravka u Udinama bio sam upućen s ostatim ustasima na intervjau na Liparske Otoke. Tad sam tek našao na stvarne grozote: jedno izdaja sa strane Talijana, drugo postoljalo sa strane G.U.S. i treće nedostojno ljubljenje skute talijanskim vlastitim i priznjanjem radićevskog suvereniteta nad hrvatskim revolucionarnim organizacionim ustrama Budaka i njegovih bliskih nekarakternih i ljudi od njega kupljenih kao što su Bubalo Ante, Kremer Ljubo, Singer Vladko, Bzik Mijo, Kinsler, Grgić Tomica, Štefeković Mijo, Babić Mijo, Tomić Stejpan, Joža Milković, Tomljenović Slavo, Tomljenović Joža i još nekoliko drugih, koji su se operi medusom krali, tko će se više dodvoriti Budaku.

Lugor je u glavnom bio privržen Dru. Jelčiću, prof. Luetjicu i Dru Mati Buriču. Budak je ulagao sve i sva da bi ovu trojicu rastavio, a to mu nije uspjelo, pa ih je onda da okrenuti sa otkrojenim lica.

Početkom godine 1930., u Belgiji, t. j. prije nego se je razvio rad organizacije, živio sam sa majom obitelji veoma dobre: posjedovalo sam 280.000 francaka novca i pokrovilo koje je vrijedilo 40.000 fr. bio sam uposlen na piatu koja mi je iznosila mješevito 12.000 francaka. U mjesecu travnju iste godine na intervenciju beogradskog poslanika Milojevića, u Briselu, bio sam odpušten s posla. U mjesecu listopadu 1932. kad sam od Pavelića bio pozvan na novu dužnost u Italiju, morao sam prodati moje pokriće da si uzmeeno pokrije putne troškove. Cijela moja imovina u iznosu od ca. 800.000 dinara potrošena je u svrhu organizacije. U Italiju sam došao sa mojom suprugom i dvoje djece, a jedno naše dijete, koja onda imalo tek 10 mjeseci ostavili smo ga u Belgiji kod majke moje supruge na čuvanje. Ovo dijete šest mjeseci po našem odlasku iz Belgije, otislo je sa svojim bakicom u Poljsku.

Prva moja stanica u Italiji bila je na otoku Lastovo. Na ovoj staniči ostao sam svega 6 mjeseci. Ovdje sam došao u sukob sa talijanskim vlastima, jer sam im ometao njihove poslove u

575

Bogdan Krizman je objavio Marušićevu izvješće vodstvu HSS-a o stanju u ustaškoj emigraciji

imetka koji je oduzet od Stjepana. Jakov je na robiji u Staroj Gradiški i u Lepoglavi u dva navrata proveo više od godinu i pol dana. Njegovo je stradanje nastavljeno i kasnije: sve do 1955. nije mogao dobiti ni osobnu iskaznicu, a na miru su ga ostavili tek pred kraj života. Umro je 1983. godine.

*

Stjepanov sin, mladi **Miro-Eugen Marušić** odrastao je u okružju ljudi koji su i svoje živote podredili dobrobiti Hrvatske. Bez obzira na teškoće i očevo razočaranje u pojedinim trenutcima, u sebe upija ljubav prema domovini. Dolaskom u Split godine 1938. doživljava oduševljenje koje zahvaća grad pa i čitavu Hrvatsku, posebice za vrijeme i poslije izbora u prosincu 1938., pa kasnije uspostavom Banovine Hrvatske i potom proglašenja Nezavisne Države Hrvatske.

Zbog dolaska Talijana, rekoso, odselio je s obitelji u Zagreb. Bavio se je hrvanjem i izrastao u snažnog mladića. Godine

1942. onako poletan i mladenački zanesen pristupio je Ustaškim jurišnicima, dijelu Ustaške mlađeži u koji su – prema Propisniku o zadaći, ustrojstvu, radu i smjernicama Ustaše – Hrvatskog oslobodilačkog pokreta – stupali izabrani pripadnici Starčevićeve muške mlađeži između navršene osamnaest i navršene dvadesetprve godine života. Kako se je Eugen-Miro našao među njima sa svojih nenavršenih sedamnaest, nije posve jasno, ali je zanimljivo da je u Ustaške jurišnike stupio skupa s većom skupinom svojih mlađih prijatelja koji su napustili Split zbog Talijana. Eugen-Miro redovito nastavlja pohađanje gimnazije. Sa šesnaest se je godina zaljubio u **S. B.**, djevojčicu iz Ogulina. Zamolio je nadređenoga za dopust, ako bude prigode, jer da bi želio putovati u Ogulin. Konačno mu se početkom studenog 1943. pruža prilika. Nažalost, na putu u bližini Plaškoga jugoslavenski partizani napadaju kamion. Miro biva ranjen u nogu i zarobljen.

Hrvatske su vlasti proveli izvide o sudbini nestalog jurišnika Marušića. Konačno je **Franjo Skender**, gostioničar iz Ogulina, 6. travnja 1944. dao izjavu redarstvu u Ogulinu. On je i sam u isto vrijeme bio zarobljen na terenu, a u izjavi navodi kako je 4. ili 5. studenoga 1943. oko dva sata u noći u zatvor doveden mladić koji kazuje da se zove Marušić i da je iz Splita. Puno ga nisu mogli i pitati, jer su i sami bili u strahu za vlastiti život, pogotovo poslije premlaćivanja i zastrašivanja. To da se događalo u Plavče Dragi, gdje je, kako navodi Skender, bio štab partizanske II. udarne brigade. U svanuće dodoše stražari, skinuše kaput i tomu Marušiću te, videći lančić s križićem oko vrata, strgoše mu ga i oduzeše. Vezaše mu ruke iza leđa i odvedoše ga u kuću udaljenu pedesetak koraka, gdje je bila komanda. Zatvoreni su sve to gledali kroz prozor. Marušić je šepao zbog ranjene noge. U komandi je zadržan oko sat i pol na saslušanju te je vraćen u zatvor. Isto jutro su ga još jednom vodili na saslušanje. Popodne oko 16 sati izveli su ga u samim hlačama, bez čizama i vezanog. Uz naoružanu pratnju odveli su ga iza zgrade u kojoj je bio zatvor. Začuli su

se hitci, a potom su se stražari vratili bez Marušića.

Tako je život završio jedan mladić samo zato što je bezgranično volio svoju domovinu Hrvatsku. Ubijen je bez suda s nenavršenih sedamnaest godina, iako se sa sigurnošću može tvrditi da nije sudjelovao ni u jednoj bitci, niti je na bilo koga ispalio hitac. Ali, time nije završio zločin. Tek tada zapravo započinje najmonstruozniji dio.

Roditelji Stjepan i Tonka očajavaju u Zagrebu, nemajući nikakvih vijesti o судбини sina. No, između 17. prosinca 1943. (dakle, mjesec i pol iza ubojstva) i 7. Ožujka 1944. stiže šest ucjenjivačkih pisama na adresu Marušića. Prva četiri naslovljena su na Stjepana, peto na gospodu Tonku, a zadnje, šesto na oba roditelja.

U prvome pismu, datiranom 17. prosinca 1943., javlja se neki **drug Adam**. Piše ocu da je njegov sin Eugen Marušić zarobljen od jedne brigade na putu prema Ogulinu. Lakše je ranjen, ali ne opasno. U brigadi da je naišao na znance iz Splita, koji ga kane, uz pomoć jedne drugarice koja je u štabu, „spasiti“. Trebalo bi poslati 500.000 kuna. Za čitav slučaj, piše, znaju komesar i komandant brigade, a bilo bi dobro dodati još barem 300.000 za hranu i cigarete (iako Miro nikad nije pušio!). Dalje slijede upute: „Novac treba večeras, između osam i pol i devet sati, u torbi ostaviti između kipova na Zdencu života, između Velikog kazališta i sveučilišta“. Slijedi upozorenje ocu da ne bi slučajno kome pričao ili pak stvar prijavio policiji, jer bi to Eugena stajalo glave. On ovo radi zato što i sam ima sina od dvanaest godina, pa ga razumije kao oca i želi mu pomoći.

Sutradan stiže drugo pismo. Po njemu se vidi da otac nije ostavio novce, već traži dokaze, a želi osobno vidjeti i razgovarati s onim koji mu šalje pismo. Isto odbija, zahtijevajući od oca da večeras u isto doba i na istome mjestu ostavi novac. Ujedno upozorava da po ostavljanju novca ode natrag istim putem i da se ne zaustavlja i ne okreće, kao sinoć, na uglu Frankopanske ulice. Obećava da će mu se sin za dvadesetak dana vratiti kući ako izvrši sve što se od njega traži. Završava prijeteći: „U protivnom, ako kurir ode bez novca, sami ćete biti krivi za smrt sina Eugena“.

Iz trećeg pisma (od 23. prosinca 1943.) saznaje se da je otac ostavio samo 100.000

Hrvati u Seraingu 1936. (iz ostavštine S. Marušića)

Kn. U ovom pismu kao dokaz šalju ključeve stana uz poruku da, s obzirom na najavljenu devalvaciju kune, treba svotu povećati za 20 – 30 posto. Četvrti pismo stiže između Božića i Nove godine. **Drug Adam** je vrlo uvrijeđen jer mu gospodin Marušić ne vjeruje usprkos tomu što je primio ključeve stana, već traži uvjerljivije dokaze. **Drug Adam** navodi da se veoma trudi kako bi Eugen bio oslobođen. Kaže da to ide vrlo teško, jer u ovim vremenima mladić od 18 ili 19 godina ne može biti čist i nevin (iako Eugen nema ni sedamnaest navršenih godina). Na kraju pisma već se nestrljivo prijeti: ne dobije li se večeras traženi novac, potpisani misli da će Eugen biti mrtav. Naravno, opet naglašava, otac će biti krivac.

Peto pismo (datirano 7. siječnja 1944.) naslovljeno je majci, gospodi Tonki. **Drug Adam** predstavlja se njoj napose, vjerujući da joj muž iz straha i opreza nije o njemu govorio. On je drug iz štaba jedne jedinice NOV-a i drugarica iz njegove primorske brigade zamolila ga je da dođe u vezu s ocem zarobljenog. Kako otac oteže i sumnja usprkos dokazima (ključevi), obraća se njoj kao majci. Navodno sam Eugen kaže da otac nije ni ranije pokazivao naročitu ljubav prema njemu, a da mu je majka uvijek ugađala. Dalje piše: „Komesar je s jednim odjelom, vodeći sobom Eugena, krenuo prema Zagrebu. Tamo je stigao za Badnju noć. Obavijestio sam Vam suprugu, ali on nije niti odgovorio.“ Zbog toga bi Eugen već vjerojatno bio ubijen, da nije upravo tada, 23. prosinca, stigla depeša CK s uputom da se zarobljeni intelektualci ne smiju ubijati, već ih treba staviti pod utjecaj partizanske inteligencije kako bi ih se pridobilo. Stoga je, kako dalje piše,

Eugen vraćen u brigadu gdje ga nekoliko mladića podučava marksizmu. Na kraju se traži da majka zapakira 500.000 kuna i po mogućnosti još nešto uz to za hranu te ostavi na Zdencu života između osam i pol i devet sati.

Sesto, zadnje pismo nosi nadnevak 7. ožujka 1944., dakle puna četiri mjeseca nakon ubojstva pok. Mira Eugena. Naslovljeno je oboma roditeljima, a potpisuje ga neki **Mate**. Tvrdi da se javlja po zamolbi samoga Mira, koji da je dobro. Poznaju se po viđenju još iz Splita, pa su se sprijateljili. Miro je zdrav, ali je oslabio. Moli roditelje da pišu kako su i, naravno, traži novac. Pismu je priključena cedulja na kojoj piše da je Miro sam pokušavao pisati, ali kako je ranjen u ruku, pismo je diktirao i na kraju sam potpisao.

Time je dopisivanje dovršeno, a roditelji uskoro dobivaju službenu obavijest o okrutnom svršetku mладог im sina.

Jasno je da je, hipotetski, ucjenjivačka pisma mogao slati i netko tko nije bio povezan s jugoslavenskim partizanima. No, do Skenderove izjave od 6. travnja 1944., o kojoj su roditelji uskoro službeno obaviješteni, hrvatske vlasti nisu znale za sudbinu zarobljenoga Mira-Eugena, pa ucjenjivač nije mogao znati što do tog trenutka znaju sami roditelji, slijedom čega nije ni mogao doći s te strane i iskoristavati tragediju jedne obitelji. Da je bilo drugačije, ucjena bi se nastavila nakon petoga pisma početkom siječnja 1944., pa i nakon zadnjega, početkom ožujka te godine. Zato sve upućuje na to da je ucjenjivač bio tjesno povezan s istim onima koji su već u studenome 1943., kao tobožnji oslobođitelji, života oslobođili jednoga nedužnoga 17-godišnjega mladića.

OD BLEIBURGA DO LEPOGLAVE I STARE GRADIŠKE: USPOMENE MIJE GLAVINE (II.)

Teško je danas, iz ove vremenske udaljenosti opisivati što se sve zbivalo na Bleiburškom polju pod Karavankama 15. svibnja 1945.

Bilo je već podne kada su počele kolati razne vijesti i priče o našoj sudbini. Neke su bile radosne i pune nade, a neke opet zlokobne i mračne. No, još ništa značajno nije se dogodilo. Engleski tenkovi su i dalje tu pred nama. Cestom, do nas, došpjela je jedna naša samovozna postrojba. Vidiš sam 3-4 malena tenka s hrvatskim oznakama. Usپoredba s engleskim tenkovima pred nama, podsjećala je na usپoredbu Davida i Golijata. Kao ni ostali, ni naši tenkovi nisu mogli dalje. Pronio se glas da su tu među nama, generali **Herenčić i Štancer**, pa **Danijel Crljen** i drugi. Počelo se nagađati kako će naši pregovarači krenuti prema dvorcu iznad Bleiburga na pregovore sa zapadnim saveznicima. Tu pred nama saveznički (engleski) tenkovi prijeće prolaz bilo kome prema zapadu. Naprijed ne može nitko. Sve je zakrčeno vojskom, narodom, zapregama, vozilima... Cijeli okolina vrvi mnoštvom kao u Starom zavjetu kada jedan narod odlazi u obećanu zemlju, a zapravo ide u progonstvo i smrtnu pogibelj.

Cestom, uz koju smo bili u neposrednoj blizini, probijao se jedan naš vojni samovoz. Vojnici i narod su uz velike poteškoće propuštili samovoz u kojem je bilo dvoje ili troje visokih hrvatskih časnika. Kada su prošli nedaleko od nas, zamjetismo i vidjemo profesora Crljena među njima. Ubrzo se proširio glas da naši odlaze na pregovore sa Englezima, o uvjetima za predaju hrvatske vojske saveznicima. Jugoslavenskih partizana nije bilo nigdje, „ni za lijek“. Kasnije smo saznali da su neke manje njihove jedinice prošle odmah iza nas, istim putem preko brjegova, do Bleiburga. Dakle, ušle su u tuđu zemlju s namjerom vršenja zločina.

Bilo je oko 15 sati, 15. svibnja 1945. godine. Nepregledno mnoštvo na ravnici pred Bleiburgom i uz rubove brežuljaka u velikom i nadajućem iščekivanju ishoda pregovora. Nitko nema pouzdanih vijesti što je s našim pregovaračima! Pristižu

Priredo:

Dr. sc. Trpimir GLAVINA

dobre, loše, a i proturječne glasine. Još nitko ne zna što se stvarno zbiva gore u dvoru. Neki tvrde da se pregovara samo sa saveznicima (Englezima), a drugi opet da se pregovara s Englezima i partizanima. Međutim, istina je da su se pregovori vodili između Engleza i Hrvata. Englezi su vršili ultimativni pritisak na naše pregovarače o bezuvjetnoj i trenutnoj predaji hrvatske vojske, a za račun partizana

Mijo Glavina u Splitu 1959. godine

i Jugoslavije, ne za račun saveznika. Za njih je bilo bitno i važno da se hrvatska vojska razoruža, pa su obećavali narodu i vojsci svoju zaštitu, držeći kako Hrvati ne će položiti oružje jugoslavenskim komunistima-partizanima. No, unaprijed su znali i odlučili kako svoja obećanja, usprkos međunarodnim konvencijama, ne će ispuniti i poštivati.

Iščekivanja su bila na vrhuncu oko 16 sati, a još nikakvih dobrih vijesti nema. Zrakoplovi nas i dalje nadlijeću stvarajući još napetiju psihozu neizvjesnosti. Mnoštvo od nekoliko stotina tisuća hrvatskih vojnika i naroda preplavilo je i nagleđo na ovo polje pred malim mjestom Bleiburgom koje će ući u hrvatsku povijest za sva buduća vremena. Iz pozadine nadolaze nove tisuće vojnika i naroda koji su izbjeg-

gli pogibelji na dravogradskom proprištu, a pristiže i zalaznica-zaštitinica hrvatske vojske, Crna Legija koju vodi legendarni vitez **Rafael Boban**, junak Romaniјe i bitaka na Drini. Istočni dio ove velike doline pun je dobro naoružane hrvatske vojske, samovoza, zaprega, žena, djece i staraca. Mnoštvo naroda koji čeka ishod pregovora i ulazak u englesku vojnu zonu – u slobodu. Naš prijelaz prijeće engleski tenkovi pred nama i ne tako velike savezničke vojne snage.

Neki među nama primjećuju i pričaju da smo toliko vojno snažniji i brojniji da bismo mogli izvršiti proboj dublje u Austriju. Vladalo je opće mišljenje kako za taj korak nema potrebe, jer se pregovara o našoj predaji savezničkim snagama. Valjda će poštivati međunarodne ugovore i konvencije o ratnim zarobljenicima i ne će nas prepustiti komunistima na milost i nemilost?! Mnoštvo je i dalje u iščekivanju ishoda pregovora u dvoru.

Nas nekoliko prijatelja koji smo se držali skupa, već smo maštali i pričali kako ćemo u Austriji ili Italiji po izlasku iz izbjegličkog ili zarobljeničkog logora, nastojati vratiti se u našu Domovinu i nastaviti se boriti za njenu slobodu i nezavisnost. Opće nesigurnost visila je u zraku.

Negdje iza 16 sati vojska i narod su se uskomešali, jer navodno dolaze naši pregovarači iz dvorca. Pukla je vijest kao grom iz vedra neba i za čas svi smo saznali da Englezi naređuju (zahtijevaju) bezuvjetnu predaju oružja svih postrojbi hrvatske vojske. Vojnicima i narodu obećavaju svoju zaštitu. Nastaje velika uznemirenost i sumnjičavost u mnoštvu, a pojedinci i poneke hrvatske postrojbe kolebaju se što učiniti dalje. Prevladava mišljenje, ako nas uvjeravaju Englezi da će nas zaštititi od partizana, onda je glavni naš cilj i želja ispunjena. I u tom općem uvjeravanju većine, kako poruka i obećanje koje su Englezi dali našim pregovaračima, ne će biti izigrano, hrvatska vojska pred Englezima počinje odlagati svoje oružje.

Obavlaju predaju pojedinci i postrojbe, disciplinirano i dostojanstveno, s tugom u srcu i neprikivenom suzom u oku, u nadi i dobroj namjeri, za našu sudbinu koju su

nam obećali. I eto, slijedom ratnih događanja, kada je rat završen, i za nas izgubljen, naša vojska ne polaže svoje oružje jugoslavenskim partizanima nakon izgubljene bitke, nego sedam dana po završetku Drugoga svjetskog rata, pred savezničkom vojskom Ujedinjenog Kraljevstva. Alternative u tim prilikama nije bilo.

Veći dio hrvatskih postrojbi i oružanih snaga NDH tu je tog poslijepodneva predao i položio oružje pred Englezima. Odmah, malo zatim, uz zaštitu Engleza počeše se pojavljivati pojedinačno i u manjim skupinama partizani koji na vojsku nisu ni sličili i počeše otimati tek predano oružje i pljačkati hrvatske vojниke i narod.

O orgijanju, pljački i ubijanju partizanskih oslobođitelja slijedi moje sjećanje, viđenje i doživljaji. Prolazeći cestom uz željeznički kolosijek, nedaleko od usamljenih borova, na ravnici, čula se pucnjava iz automatskoga pješačkog oružja, s brežuljaka, neposredno sjeverno od naše već formirane kolone. Otuda su partizani, neočigled engleskih vojnika i tenkista, počeli s rubova šumaraka, izravno pucati na razoružane hratske vojnice, časnike i civile. „Osloboditelji“ su, uz zaštitu savezničkih jedinica, nešto poslije 16 sati 15. svibnja započeli smrtonosno vrvzino kolo, krvavi križni put i pokolj hrvatskog naroda, ovdje na Bleiburškom polju. Svojim započetim zločinom povrijedili su i tuđu zemlju, zemlju čestitoga i prijateljskog austrijskog naroda.

Kolona koja se pokrenula prema Bleiburgu sporo se kretala pod paskom Engleza. Još uvijek se moglo vidjeti pojedine hrvatske vojnike i časnike koji su nosili svoje kratko oružje i samokrese. Intervencijom engleskih vojnika pri ulasku u Bleiburg, u dijelu kolone koju sam mogao doseći pogledom, više nisam video nikoga tko je otvoreno nosio oružje. Uz rubove ceste započalo se raznog oružja i vojničke osobne opreme koje su odložili oni pred nama.

Nikad u životu ne ću zaboraviti ovaj strašni dan krvi i suza.

Engleski vojnici nas usmjeravaju na put prema i kroz Bleiburg (sliku ulice kroz mjesto, blago uzbrditu, nosit ću cijelog života u sjećanju). Desno od smjera našeg kretanja, poviše naselja, vidimo dvorac u kojem su se održali sudbonosni i prije sat-dva završeni zlokobni i bezuvjetni pregovori.

Još uvijek engleski vojnici uređuju i usmjeravaju nas na hod prema sjeveroistoku uz tok lijeve obale Drave, što kod nas

Bleiburg, s dvorcem u pozadini

izaziva veliku sumnju i nevjericu. Mnoge su u Bleiburgu i Loibachu utrpali u stočne i teretne otvorene vagone i s neznatnom i malobrojnom pratnjom usmjerili u istom smjeru u kojem smo se i mi kretali. Što smo se više udaljavali od Bleiburga, sve češće smo uz kolonu primjećivali odrpane partizanske vojниke do zuba naoružane, a sve manje engleske kojih uskoro više nije ni bilo.

„Izdaja, izdaja...!“ – čulo se u koloni.

Što se sve još zbivalo iza i pred Loibachom i Bleiburgom i na polju gdje smo bili pred sat-dva, Bog sam zna, ali pucnjava i rafalska paljba izazivali su zle slutnje. Naši novi pratitelji ubrzo su naše slutnje potvrdili. Strogo su pazili na nas, vikom i prijetnjama savijali nas u koloni. I prije zalaza sunca započeše nas pljačkati, još dok su i engleski vojnici bili u blizini. Kad ovih više nije bilo, stadoše se nad nama zločinački iživljavati, skidajući s nas naše uredne nove odore, cipele, čizme, kako bi mogli time zamijeniti svoju odrpanu odjeću i obuću. Skidali su i ljudima odnosili sve: prstenje, satove, lančiće, fotoaparate, čak i zlatne zube, ubijajući pritom ljudе i svakog koji bi slučajno ili neoprezno negodovao ili se riječju usprotivio. Ispred mene i prijatelja **Frane Terze**, partizan s konja samokresom je ubio mladoga ustaškog zastavnika, samo zato što je prigodom skidanja lančića s vrata i prije predaje u zločinačke ruke poljubio križić na zlatnom lančiću.

Kad su počela ova stravična ubijanja i pljačke nemoćnih i nevinih ljudi, vidjeli smo kako ljudi oko nas potajno bacaju sve što bi ih moglo stajati glave. Tako smo i nas dva prijatelja učinili, te smo bacili svoja školska nalivpera kako zbog njih ne bi došli u napast. Pripremalo se nevrijeme, prolom oblaka. Naglo je pala kiša, smočila nas do kože, ali i osvježila od znoja i umora, jer smo već nekoliko kilometara pješaćili bez zastaja i odmora. Naši pratitelji nadzirali su nas i terorizirali bez milosti. Oni nisu pješaćili, bili su na konjima. Mnogi će ostati zauvijek na putovima od Bleiburga do izlaska iz Austrije, a koliki tek preko Slovenije, Hrvatske do Srbije i Makedonije...

Naša kolona bila je nepregledna. Prema naprijed nismo joj vidjeli čelo, a prema začelju nismo se smjeli okretati zbog opasnosti koja je prijetila od naših pratilaca kojih je bivalo sve više i više. Engleskih vojnika više nije bilo vidjeti satima, a još uvijek smo bili na tlu Austrije u njihovoj zoni djelovanja i odgovornosti. Kretali smo se uz rijeku u smjeru istoka i prošli kroz još jedno veće mjesto od Bleiburga. Odmora nije bilo. Koračali smo i hodali već osjetno umorni, a pratitelji su nas požurivali i prisiljavali kolonu da se drži sredine.

Mnogi u koloni već su bili iznemogli i žedni, a kako smo prolazili uz rijeku, žabor vode stvarao je i pobudivao još veću želju za pićem, a svaki od onih koji su pokušali doći do gutljaja vode iz potočića koji su uvirali u rijeku, a bili su nado-

hvat ruke uz rub ceste, platili su udarcima kundaka ili cijevima oružja po glavi, leđima ili gdje ih je već zločinački pratitelj mogao s konja dohvati. Te strašne prve zarobljeničke noći zbog žedi ili bilo kakvog razloga ili najmanjega bezazlenog ili nesmotrenog pokreta izvan kolone, nekolicina je u našoj blizini izgubila svoje živote. Moj prijatelj Frane i ja, do pred Dravograd, vidjeli smo u jarcima uz cestu još nekoliko desetaka žrtava vojnika i civila, koji su stradali u našoj koloni pred nama. Što se sve zbilo prema začelju kolone, jer i tamo se često čula pucnjava, možemo samo prepostaviti.

Negdje kasno u noći zastali smo kojih desetak minuta na cesti, kad je nastala vika pratileca da krenemo. Mnogima je bilo teško, od umora i iscrpljenosti, dignuti se i uputiti. Pratitelji partizani vidjevši da se ljudi teško dižu i pokreću, stadoše vikati, pucati i psovati po zarobljenicima. Nastade panika, neki potrčaše prema šumi i prije nego dospješe u nju, bili su pokošeni rafalima.

Umorni i iscrpljeni, pred zoru došli smo blizu Dravograda, što znači da smo već prešli austrijsku granicu. Najvjerojatnije je kako su oslobođitelji zato i postali divljiji, jer su se našli izvan ratne operativne zone saveznika i postali slobodniji progonitelji-zločinci nad zarobljenicima.

Prolazimo kroz Dravograd. Kolonu zarobljenika pedesetak metara pred nama pratitelji prekidaju i skreću nas preko mosta na jug, a kolona zarobljenika pred nama nastavlja je prema istoku. Koliko je tisuća mučenika otišlo prema Mariboru, ne znam, jer čelo kolone nisam uopće mogao vidjeti na cijeloj prvoj dionici našega Križnog puta, od mjesta zarobljavanja do Dravograda. U našem dijelu kolone koju su skrenuli prema mostu na Dravi bilo je 4 do 5 tisuća zarobljenika. Mnogi naši prijatelji i znaci koji su bili u našoj nepreglednoj koloni od Bleiburga odvedeni su prema Mariboru. Vojnici, a i civili te kolone, proživjeli su strašne torture pred Mariborom i u samome gradu, prije nego su ih zločinci postrijeljali. Tisuće i tisuće izgubili su svoje živote i zavšili svoj Križni put u okolini Maribora i obližnjim šumama. Dio mojih prijatelja uspio se spasiti i dospjeti do Zagreba.

Dakle, našavši se na istom mjestu gdje smo bili prije nekoliko dana, zatjećemo tisuću-dvije zarobljenika koji su ovdje došpjeli prije nas. Pratitelji nas zaustavljaju, predaju drugim partizanskim čuvarima. Kad nas se do podneva skupilo nekoliko tisuća, što građani, civila i vojnika, stadoše nas razvrstavati i odvajati. Ustaše na jednu, domobrani na drugu stranu, a civili, žene, djeca i starci na treću stranu. Ako bi uočili među civilima nekoga starijeg od 15-ak godina, bilo mladića ili djevojku, na iste bi počeli urlati da su zakamuflirane ustaše i ratni zločinci te bi ih odvajali i priključivali u stroj gdje su ustaše.

Prije nego je okupljeno mnoštvo dobilo zapovijed za pokret, svi su ponovno bili pretresom opljačkani. I tom prigodom viđio sam drugove „osloboditelje“ kao na obje ruke nižu po pet-šest i više otetih satova. Većina partizanskih pratitelja jahala

še kretati: ustaše, domobrani, civili, žene, djeca, starci. Tu do nas, jedan mladi ustaški časnik nije se mogao dignuti odmah po naređenju za pokret kolone, jer mu je nogu bila ozlijedena. Pokušali smo mu nas nekoliko najbližih pomoći i u tome skoro uspjeli. Stao je na noge i počeo malo usporenije hodati. Kad, odjednom, pratišta sa konja, videći kako ovaj usporava kretanje u koloni, dreknu: „Banditu ustaški, ne zaostaj, trči trkom, brže, brže...“ Čovjek mu odgovori da ne može brže jer je ranjen u nogu. Partizanski zločinac, približi se ranjenom čovjeku, mladomu hrvatskom vojniku, ne sišavši s konja i ne rekavši ni riječi, iz samokresa opali četiri-pet naboja i usmrti ga na mjestu. U pucnjavi rani još jednog u koloni ispred nas, a ovaj u bolu i jaku iskorači korak-dva prema rubu puta gdje ga dočeka rafal iz strojnica drugog pratitelja iza nas. Ostadoše ovi naši supatnici u svojoj nevinoj prolivenoj krvi na prašnjavoj cesti kilometar-dva od Dravograda.

A naša kolona pod vikom i prijetnjama goniča ubojica nastavlja hitrim korakom svoj križni put prema Slovenj Gradcu. Pred večer 17. svibnja našli smo se pred ulaskom u Slovenj Gradec. Naredi se odmor. Tu smo nasred ceste od umora čak zakratko zadrijemali. Bila je proljetna topla zvjezdana noć i mjesec nas je pratio kao jedini prijatelj, a oko nas su „šakali“ urlali, zavijali i prijetili smrću. Ponekad bi se začuo rafal i pojedinačni pucanj-dva pa opet utihнуло. A zatim nakon kraćeg vremena rafal-dva i pokoji pojedinačni pucanj. Nasilna smrt je uzimala našu braću i sestre u

Pukovnik Danijel Crlić, jedan od bleiburških pregovarača

je na konjima i uz oružje, svi su nosili takozvane partizanske delegatske kožne torbe koje su opljačkali od zarobljenih časnika. U njima su nosili opljačkano zlato, lančice, privjeske, prstenje koje su nemilosrdno trgali s ruku te otimali drage uspomene zarobljenika.

Iz tih torba, kod većine, uglavnom ne-pismenih „osloboditelja“ vidjelo se na desetke zataknutih nalivpera. Svako opiranje i najmanje negodovanje opljačkanoga, značilo je smrt ili batinjanje do besvijesti. Po obavljenoj pljački, obučeni u opljačkane odore, pod šajkačama i polušajkačama s krvavom crvenom zvjezdom na njima, partizanski konjanici udariše u dernjavu: „Kreni, bando ustaška!“ I ljudi se poče-

koloni.

Krenuli smo dalje prema dalekom Cetinju. Raspeća, takozvani križevi krajputaši, u toj krvavoj proljetnoj noći davali su nam snagu i vjeru kako ćemo preživjeti do sljedećeg jutra. Kolona je vijugala prašnjavom i ošljunčenom cestom između šumovitih brežuljaka. Koliko će izmučenih i do samrti umornih zarobljenika doći živih do sljedećih postaja i predaha...

Ipak, u svakom od nas tinjala je nuda u spas! Od umora i strepnje jedva naziremo jedan drugog i goniće zločince oko nas, premda je mjesec koliko-toliko osvjetljavao blijedom svjetlošću naša ispaćena lica.

Sjećajući se i pišući danas o ovoj našoj koloni smrti koja se kretala od Bleibur-

škog polja i predaje partizanima od strane engleskih postrojbi, prema Celju (a to je bilo 18. ili 19. svibnja 1945. godine) daleko nakon završetka rata, u mojoj pamćenju postoje velike praznine, nazovimo ih „crne rupe“. One nisu nastale zbog velike vremenske distance u bilježenju događaja. Te rupe i praznine u slijedu zbivanja u svijesti svakog sudionika nastajale su zbog grozota koje smo tjelesno i psihički proživiljavali, do nemogućih granica ljudske izdržljivosti. Zašto je to bilo tako, otkrio sam mnogo godina poslije. Na tome dijelu križnog puta neke stravične zgode nisu mi ostale u sjećanju, jer je velika iscrpljenost i tjelesni zamor zbog usiljenog i dugotrajnog hoda, sve od Bleiburga i Dravograda, dovele do toga da sam kraće i dulje dijelove ove tragične i krvave dionice prema Celju, kao i mnogi u našoj koloni, prospavao hodajući i hodao spavajući! Nevjerljatno! Zapravo, to je bilo jedno stanje ni sna ni jave. Znam i pamtim kako sam više puta bio gurnut i iznenada probuđen od supatnika iza mene, a isto tako sam znao u spavanju ili polusnu, naletjeti na stradalnika i mučenika ispred sebe. Sigurno je veliki dio zarobljenika u našoj koloni bio u sličnom stanju. Koliko je ljudi (u našoj koloni od oko 10.000 zarobljenika: vojnika, žena, djece i staraca) ostalo nakon tih 60-70 kilometara kroz središnju Sloveniju do Celja i oko njega, mi nikada do danas nismo saznali, a vjerujem da ni krvnici to nikada ne će kazati.

*

Ulazimo ni živi ni mrtvi u pratnji konjanika apokalipse u grad celjskih grofova, Celje. Posljednjim snagama, hodajući prema središtu grada, pogled mi pade na dvorac poviše grada, a misao moja, iz ove tragične zbilje, odluta u daleku prošlost i povijest (moga) našega hrvatskog naroda. Pogledam na dvorac, asocijacijom, sjetih se naših slavnih grofova, plemića i vitezova. Poglavitno Zrinjskih i Frankopana. I to me razmišljanje ispuni ponosom, snagom i dodatnom još većom hrabrošću. Sve patnje koje do tada prođoh i preživih, ispunije me ponosom, pa bijah osvježen i spreman dostojanstveno i junački izdržati i najgore, podnijeti i mučenje i svaku buduću patnju, čak i samu smrt za dragu Hrvatsku. Za Hrvatsku, za sve njene prošle, sadašnje i buduće dane...!

Usred Celja skrenu nas desno (zapadno) na jednu ogromnu praznu livadu koja je veličinom i izgledom podsjećala na nogometno igralište. Livada je bila napola

ogoljena, a dijelom na rubovima travnata. Oko tog prostora na većem dijelu uokolo bile su obiteljske kuće, a i nekoliko jednokatnica i dvokatnica. Na toj livadi bilo nas je sigurno preko 30.000. Već spomenuti dvorac nalazio se visoko na briježu južno od nas, što sam zaključio po putanji sunca. Tu smo ostali sve dok se spustila noć. Straža i pratitelji koji su se vjerojatno ovdje u Celju mijenjali, smjenjivali, opkolili su nas na gusto uokolo cijelog prostora i do zuba naoružani držali nas na oku. Svakog i najmanje kretanje koje bi po procjeni stražara bilo sumnjivo, značilo bi sigurnu smrt desetcima ljudi, žena i djece. Kako je veći dio zarobljenika već 4-5 dana bio bez hrane i pića, kod mnogih se vidjela velika iscrpljenost, zamorenost i gubitak tekućine. Djeca su vrištala i neprestano plakala,

jamama u ovom prolaznom logoru u Celju.

Na uzvike i dernjavu pratitelja dio mnoštva se počeo dizati i gibati. Jedan partizanski oficir na konju bio je posebno grlat i stalno vikao: „Diži se i kreći, bando ustaška...“

A bilo je sigurno dvije trećine civila: žena, djevojaka, djece i staraca, a vojnika možda jedna trećina. Za šumske razbojnike svi smo bili ustaše!

Svakako, bilo kako bilo, dio zarobljenika (mnoštva) se pokrenuo i uz viku i dernjavu partizana-pratitelja krenuo kroz grad i nestao s našeg vidika. A s naše istočne strane taman je dospjela i ulazila nova kolona u privremeno logorište. I u ovoj koloni zarobljenika je bilo dosta građana, manje vojnika.

Dravogradski most

tražeći hranu i vodu. Neki su i umrli od žeđi i iscrpljenosti.

Iz dvije-tri kuće nedaleko od nas, na rubu livade, netko je donio u kantama vode (sigurno dozvolom i samilošću nekog stražara prema djeci i iscrpljenim zarobljenicima). Nastala je strašna strka i borba iscrpljenih i žeđnih ljudi za spasenosni gutljaj vode. Straža, da bi rastjerala mnoštvo počela je pucati preko glava u zrak, čak i u mnoštvo, ranivši nekoliko zarobljenika. Bilo je i dvoje-troje mrtvih, a i ranjeni više nisu imali šanse preživjeti. Ukrzo su uklonjeni mrtvi i ranjeni; natovareni su i odvezeni seljačkim zapregama. O vodi se više nije moglo ni sanjati, a neki iscrpljeni žeđom u potrazi za vodom, skončat će svoje živote u otrovanim crnim

Pred zalazak sunca prostor ovog logora bio je opet prepun.

Položaj na kojem sam bio, zadržao sam i dalje. Nedaleko od nas nalazila se jedna obiteljska kuća. Na prozoru se često pojavljivala jedna žena, starosti slične mojoj majci. U jednom trenutku, kad je ocijenila da nema opasnosti, doviknula je i dobacila mi ljetnu željezničarsku košulju i rekla: „Dječače, skinu tu svoju vojničku, zbog nje ćeš stradati, a tako si mlad, skoro dijete.“ Žena je dobro uočila, stvarno sam na sebi imao našu zelenu jurišnicu košulju s dugmadima na kojima su bila slova „UM“. Žena je govorila čistim hrvatskim jezikom. Štoviše, činilo mi se da je iz naše Dalmatinske Zagore ili Like, po naglasku i ikavici kojom mi je zabrinuto uputila

ove dvije rečenice. Nepoznatu ženu sam poslušao naočigled mojih supatnika među kojima je bilo žena i vojnika. Ženi sam zahvalio, ali ona je brzo nestala s prozora. Opasnost je bila blizu! Zapravo, nisam mogao niti smio odbaciti svoju zelenu košulju. Konjanici su došli u našu blizinu. Zato hitro oblačim dobivenu košulju povrh svoje i tako otklanjam laku mogućnost prepoznavanja moje pripadnosti.

Hvala Bogu i nepoznatoj hrabroj i odlučnoj ženi, koju je On poslao, jer da se to nije dogodilo, možda bi i moje kosti danas bile u jamama Trbovlja ili Kočevskog Roga, gdje su tisuće Hrvata završile svoj Križni put, bezdušno likvidirane i pobijene tih dana.

Za sljedeću kolonu iz ovoga prolaznog logora pratitelji su najavili, neka se prema izlazu pokrenu svi oni koji su bili u domobranstvu, ustaškoj vojnici ili u bilo kojim drugim postrojbama. Nekoliko partizana na konjima prolazilo je kroz logor i tjeralo sve koji su na sebi imali još bilo koji komad vojne odore bilo kojeg roda vojske. Jedan je dojaha i do nas. Kako sam bio među civilima, ženama, djecom i djevojkama, budući mladolik, skoro dječak, sa 17 i pol godina, ostao sam za zlikovca nezapažen.

Opasnost još nije bila prošla, jer je iz naše skupine otjerao nekoliko mladića i djevojaka da se priključe formirajućoj koloni, koja je u samom zalasku sunca krenula iz našeg logora, na put kroz Celje u nepoznatom smjeru, vjerojatno na stratište?! Ja ovaj događaj, dobrotu i hrabrost ove nepoznate žene nisam mogao zaboraviti i kroz sve tegobe koje su slijedile u mome životu, ova epizoda s Križnog puta ostala je kao svjetli i očiti primjer kršćanske i ljudske ljubavi. I kako sva zla ne mogu uništiti i nadvladati dobro i ljubav u čovjeku da pomogne bratu čovjeku u nevolji. A koliko se je zločina i zla još dogodilo i poslije ovoga dobrog djela jedne dobre i drage žene. I kap dobrote i ljubavi u moru zla i mržnje, navještaj je pobjede čovjeka nad silama mraka i smrti.

Izišli smo iz Celja i krenuli prema jugu, prema domovini. Pratio nas je puni mjesec sa zvjezdanog neba. Kolona se kretala neujednačenim hodom, a pratitelji svježi i naspavani tjerali su izmučenu gladom, žeđu, nesanicom i stalnim hodom kroz noć, hrvatsko roblje prema samo njima znanu cilju! Možda ni oni nisu znali dokle ćemo mi jezditi. Oni su imali zadatak dopratići nas do mjesta gdje završava njihova dionica pratnje. To su sigurno znali! I

Mijo Glavina 2011. godine

još jednu bitnu stravičnu činjenicu. Bilo im je na volju i slobodno su mogli s nama postupati i činiti što im se prohtije, a da zato ne će odgovarati.

U noći, na krvavom dijelu puta prema Zidanom Mostu, sjećam se, razmišljao sam o domovini, svom zavičaju, moru, Klisu, svojoj obitelji... Gdje su, jesu li živi... Jer, od listopada 1944. o nikome nisam čuo ni glasa... Ima li nekoga iz moga Klisa na ovome Križnom putu kojim gazim kao sedamnaestogodišnjak!? Poslije 45 godina saznajem da je bilo i Klišana na ovoj hrvatskoj Golgoti. Braća **Jerko i Ante Bubić**. Jerko je poginuo, Ante je preživio i živi u Kanadi.

Svjedočim kako su razulareni pratitelji na svim dijelovima našega Križnog puta uz dernjavu, najpogrđnije psovke, kruši riječju i najprostijim pjesmama, uz mučenja i ubojstva stalno vrijedali dostojanstvo, ponos, ideale i dušu hrvatskoga naroda. Hodajući tako u koloni u nekom polusnu, naglo bi me otrijeznila dernjava ispred. Pred nama, čuli su se tupi udarci i stravični jauci, udarci i pljusak padanja u vodu ljudskih tjelesa. Jauci, dozivanje u pomoć, vrisak žena i djece, zapomaganje, češći pojedinačni pucnji iz automata i samokresa, stravična jecanja i glasno moljenje „Ubijte me“. I do nas za čas stiže zloslutna vijest: „Ubojice na mostu dočekuju, tuku i ubijaju te bacaju žrtve u rijeku Savinju!“ Kolona izmučenih ljudi i žena žuri prema mostu (Zidani Most). Udarci pljušte s obje strane mosta po hrvatskim

mučenicima koji ulaze na most. Zlikovci tuku toljagama, kundacima i željeznim šipkama. Pucaju glave i leđa izmučenih zarobljenika. Netko je dobio slabiji, netko jači udarac, netko zatetura i zadrži se na nogama te krene naprijed, a netko dobije jači udarac ili ga zlikovac pogodi u glavu, pa se stropošta na most ili bude od udarca bačen u rijeku. Pokrivamo rukama glave da ublažimo udarac, nastaje strka i stampedo kolone, i mi koji smo na redu u trci života i smrti, ulazimo na most. Preskačemo preko jedne, druge i desetaka drugih pogodenih žrtava. Neki završiše na, a neki pod mostom u rijeci. Jauk i strava! Nitko nikome pomoći ne može, zlikovci viču kao podivljale zvijeri. Čovjek čovjeku ovdje je bio zvijerski od vuka. Onoga koga je mimošao udarac i naboj na ulazu mosta, bio je spašen, a tko je ostao bio je dokrajčen. Spašene na drugoj strani izlaska sa zlokobnog mosta čekala je ista ponovljena tortura bičevanja i udaranja toljagama, pa tko izdrži i slučajno prođe, nastavlja put prema osobnoj Golgoti u zajedništvu s tisućama drugih koji još imaju snage za hodanje do sljedeće možda stravičnije postaje našega Križnog puta.

Nastavljamo put prema jugoistoku. Kolonom se šapuće i nagađa, rastu velike nade poslije pakla koji smo preživjeli, da se krećemo prema Hrvatskoj. Ali ona je još daleko, daleko, tamo preko Sutle. Koliko je hrvatske mladosti ostalo na ovome dijelu pređenog puta naše kolone, a koliko na drugim putevima niza drugih kolona? I

u mislima na ovoj krvavoj dionici našega Križnog puta u tuđoj zemlji, zora novog dana s istoka, skupa s hrvatskim robljem, stiže u Brežice. U nama nada u skori dolazak u Hrvatsku, svima je dala nasušno potrebnu tjelesnu snagu. Moramo izdržati!

Prošli smo kroz Brežice i najednom sve nade da smo skoro u Hrvatskoj splasnute. Kolona je skrenuta s glavne prašnjave ceste lijevo na sporedni put i tu odmah nadomak mjesta, ugurana u jedan logor ograđen bodljikavom žicom, s pet-šest drvenih baraka. Kad je čitava kolona ušla u ovaj logor, procijenio sam kako nas zajedno s onima koje smo zatekli ima 7-8 tisuća, od kojih je skoro dvije trećine bilo žena, staraca, djevojaka i djece. Manji dio bili su vojnici koji se više i nisu razlikovali od ostalih, jer su na sebi imali vrlo oskudnu odjeću kao i svi drugi. Partizani, a posebno partizanke su se natjecale u vrijedanju i dobacivanju svakakvih pogrda na račun naših zarobljenica i mučenica, a da im nitko iz logora za takvo ponašanje nije dao nikakva povoda. Naprosto su se iživljavale nad nemoćima.

Pročulo se kako među nama u logoru ima i zarobljenih Nijemaca koji nam navodno nešto kuhaju u par vojničkih kazana. To je mnogima ulilo radosti i malo nade kako ćemo konačno poslije tjeđana dobiti nešto za okrjeput, makar to bila i gola voda. Vode, vode, nje smo najviše željeli. Da je bilo popiti gutljaj, a kamoli napiti se do mile volje ili utaženja žedi! Mislim kako bismo bili najsretnija živa stvorenja na svijetu i držim, bili bismo spremni oprostiti našim pratiteljima sva zla i okrutnosti koje smo do ovdje pretrpjeli. No, ništa od kuhanja i vode nije bilo.

Odjednom, iznenada, u naš logor uđe sedam-osam partizanki i dva tri partizana s toljagama i šipkama.

Svi vi koji ste bili i proživjeli pakao ovog prolaznog logora u Brežicama sjećat će se užasnih okrutnosti i masakriranja naših zarobljenika.

Ima li još živih „drugarica“ i „drugova“ koji su izvršili zločine nad zarobljenim Hrvatima u Brežicama 15 dana poslije završetka rata? Opisujem ovaj užasni zločin koji sam gledao svojim očima, do tada najstrašniji, na prijeđenom putu smrti od Bleiburga do Brežica. Imao sam nešto više od 17 godina i gledao ustrašen, skoro dječačkim očima, neposredno licem u lice zločinkama, čekajući samo sudbonosni trenutak kad će netko od njih pokazati prstom ili riječju i na mene.

Celje: jedna od postaja hrvatskoga križnog puta

Prva pomisao kad su započeli ubijati bila je – kako se spasiti. Pomišljao sam kako trebam „postati dijete“ jer to su žene (partizanke), pa možda ne će dijete ubiti. To je bila samo moja unutarnja psihološka prilagodba u obrani života. Bila je to samo misao, ali stvarnost je bila sasvim drugačija. Ubijali su hrvatske mladiće, djevojke, zarobljenike, uz paklenku dreku sa strašću i okrutnošću koja vapi do neba opomenom: „Čovječe, koliko si nisko pao!“

Zločinci su kroz logor nastavili s ubojstvima neočigled svih zarobljenika i „drugova“ i „drugarica“ partizana koji su kravne orgije svojih suboraca gledali i glasno poticali. Čuo sam stravično dozivanje zločinki: „Izvadi mu oči, prospi mu mozak, zgazi nogama...!“ Međusobno su komentirali svoja „herojska djela“ nad nemoćima i tada sam prvi put u životu čuo kako je jedan partizan rekao: „Ima još mnogo bande ovdje, sve ih treba poslati još danas i noćas u 13. crni bataljon“. Zlokobni 13. crni bataljon, koji će nam još skoro pola stoljeća biti latentna, a za mnoge i stvarna osobna i nacionalna prijetnja, sudbina, a zamalo i katastrofa do istrebljenja.

Hoće li ikad netko razumjeti i opisati, koliko nas je naš ponos, kršćanska ljubav, dostojanstvo i domoljublje izdizalo kao zarobljenike i „poražene“ iznad „pobjednika“ koji su neviđenim i okrutnim zločinima nad nemoćima iskazivali i slavili svoju pobjedu. Jadnici među njima, ljudi naše hrvatske krvi, hoće li ikada shvatiti svoju Pirovu pobjedu. Hoće li ikada doći

do svijesti i saznanja da su ubijali za tuđi račun, svoj vlastiti narod.

Koja je to bila svibanjska noć, teško mogu reći, ali – negdje oko 23., možda 24. svibnja. U toj noći krećemo iz logora smrti u susret našoj nepoznatoj sudbini, novom danu i novoj postaji našega križnog puta. Još smo u Sloveniji, krećemo se prema Dobovi, a malo iza nje je rijeka Sutla i naša hrvatska gruda. Kroz prijeđenu tuđu zemlju nitko nam nije pomogao, nitko nam nije pružio ni komadić kruha ni gutljaj vode, a naše patnje, glad i žeđ, bili su veliki, neutaživi, ljudski neizdrživi. Ova naša kolona od Brežica prema granici nije bila preduga, možda nas je bilo 5-6, najviše osam tisuća. Držao sam se sredine kolone, imajući već iskustva, jer naprijed je teško, a biti na začelju, bilo je i više nego opasno: zastaneš li, nema te.

Najednom, kolona je naglo počela usporavati i zastajati, nismo znali što je i što se zbiva naprijed u koloni. Posljedica zaostajanja naše kolone bila je neviđeno veličanstveno, ponosno, dostojanstveno i domoljubno ponašanje naših supatnika pred nama. Oni su, upravo prešavši Sutlu, na prvoj stopi hrvatske grude padali ničice ljubeći je!

Zemlja je šutjela i prihvaćala svoju djecu na povratku iz tuđine, na povratku iz pakla. Sam Bog zna što nas još dalje čeka na Križnom putu kroz Hrvatsku!

(nastavit će se)

U SPOMEN

ANTUN PELIĆ

1922. – 2016.

Izdržao deset godina u Lepoglavi

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

VLADIMIR ROŽIĆ

1926. – 2016.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

Nastavak sa str. 6

imali, figurativno rečeno, status štićenih osoba). No, kakvi se zaključci iz, doduše, zasad još uvijek nepravomoćne presude nameću, o tome kao da nitko nije htio previše govoriti.

Ti su zaključci višestruki. Prvo, onima koji su imali predodžbe o jugoslavenskoj „ružičastome komunizmu“ – a takvih na umiljatome Zapadu i nije bilo baš malo – presuda još jednom jasno pokazuje da između toga režima i istočnoevropskih boljševika nema nikakve supstancialne razlike (što, dakako, ne će biti dovoljno da se u to uvjeri, primjerice, **Krešo Beljak zv. Pajser**, aktualni predsjednik Hrvatske seljačke stranke). Drugo, ta presuda govori da obavještajne službe i plaćeni ubojice ne djeluju iz vlastita nahodenja, nego kao instrumenti jedne jasno identificirane političke volje, koja je u konkretnome slučaju utjelovljena u Savezu komunista Jugoslavije, sa svim njegovim republičko-pokrajinskim podružnicama, filijalama, skladištima i otpadima, a posljedično i s njihovim pravnim i političkim sljednicima. Treće, da je država koja se služi zločinučkim sredstvima – zločinačka.

I četvrto, ne najmanje važno, da prikivanje zločina – skrivanjem i uništavanjem arhivskoga gradiva ili na koji sličan način – nije samo politički neprihvatljivo, nego je etički nedopustivo, a zakonski zabranjeno odnosno kažnjivo. Postoje o tome vrlo jasne zakonske norme, pa je zato, kad bi bilo trunka političke volje, u svjetlu tih normi valjalo razmotriti ugovor sklopljen između Hrvatskoga državnog arhiva i Kompartije (Saveza komunista, poznatog i kao Stranke demokratskih promjena / komunista/). Ne može se jednim ugovorom obeskrnjepiti prisilna zakonska norma

čak ni kad je ona građanskopravnoga značaja, a kamoli kad ju se dade podvesti pod odredbe Kaznenog zakona.

Članak 306. st. 2. Kaznenoga zakona Republike Hrvatske doslovno, naime, glasi: „Tko s ciljem da spriječi ili znatno oteža dokazivanje u postupku pred sudom, međunarodnim sudom čiju sudbenost Republika Hrvatska prihvata, arbitražom, u prekršajnom postupku, upravnom postupku, postupku pred javnim bilježnikom ili stegovnom postupku sakrije, ošteti ili uništi predmet ili ispravu koji služe dokazivanju, krivotvori dokaz, ili tko podnese takav dokaz znajući da je riječ o krivotvorini, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.“

Druga je stvar, može li se osloncem na tu normu očekivati progon onih koji su skrivali ili uništavali isprave, kad taj progon trebaju poduzeti isti oni koji su u zaštiti sudionika u ubojstvu sudjelovali? I je li realno očekivati osudu pred sudom koji je bio spreman kršiti zakon da ih se neovisnu sudu ne izruči? I je li realno očekivati da će neku sankciju doživjeti državni odvjetnici i sudci, kad su samo postupali po onome što im je naloženo od onih koji su ih i postavili. To su, otprilike, ona mjesta otkud riba smrdi. I baš zato se njemačku presudu Perkoviću i Mustaću svim silama gura u zaborav. (S. V.)

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od zaključenja prethodnog broja do sredine rujna 2016., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjesečnika nesebično pomogli:

Zdenko	Kruljac	Zagreb	100,00 kn
Tomislav	Beram	Australia	250 AUD
Sofija	Bulićić	Split	200,00 kn
Stjepan	Baćić	Zagreb	1.000,00 kn
u k u p n o		250,00 AUD	1.300,00 kn

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

IN DIESER AUSGABE

Eine Reihe von Autoren kommentiert in dieser Ausgabe die aktuelle politische Entwicklung in Kroatien nach den jüngsten vorgezogenen Parlamentswahlen. Besonders interessant ist der Beitrag von **Alfred Obranić**, dem ehemaligen Präsidenten der Kroatischen Gesellschaft der politischen Gefangenen. Es enthält die Daten über den Anteil nationaler Minderheiten in den Parlamenten der europäischen Länder. Allen voran ist Kroatien: Obwohl es sich unter den Ländern befindet, die im ethnischen Sinne am meisten homogenen sind, werden kroatischen nationalen Minderheiten acht (von insgesamt 151) Sitze im Parlament garantiert. Dies würde natürlich kein Problem bereiten, wenn die Vertreter von Minderheiten in den regelmäßig engen Wahlergebnissen nicht das Zünglein an der Waage wären und somit die Bildung einer Regierung nicht beeinflussen würden. Aus diesem Grunde kommen sie in Versuchung, nicht als Minderheitenvertreter und Kämpfer für die Rechte von Minderheiten, sondern als Vertreter der klassischen Positions- bzw. Oppositionsgruppen aufzutreten. Auf diese Weise werden unnötig interethnische Spannungen provoziert, weswegen Forderungen nach der Angleichung der Rechte nationaler Minderheiten in Kroatien an europäische Normen immer lauter werden.

*

Einem bekannten Sprichwort zufolge wurde Historikern etwas gegeben, worauf nicht einmal alte Götter der Antike Recht hatten: das Recht zu ändern, was bereits geschehen ist, eine neue Geschichte zu schaffen. Dass ein ähnliches Recht auch Journalisten ungerechterweise für sich beanspruchen, zeigt der Text von **Tihomir Nuić**, der auch in dieser Ausgabe veröffentlicht ist. Nuić, vergleicht nämlich, wie über das Gerichtsprozess gegen den Erzbischof von Zagreb, **Alojzije Stepinac**, die angesehensten Schweizer Tageszeitung *Neue Zürcher Zeitung* nach dem Zweiten Weltkrieg schrieb und wie sie heute darüber berichtet. Während des Prozesses 1946 und in den Jahren danach, während des Kalten Krieges, schrieb die *NZZ* über Stepinac mit Sympathie, porträtierte ihn als Opfer des jugoslawischen kommunistischen Regimes und als Beweis für die Verfolgung der Kirche im totalitären jugoslawischen Regime. Ein halbes Jahrhundert später gibt es keinen Kalten

Krieg mehr und die Redakteure und Mitarbeiter der *NZZ* fühlen mit Stepinac als Opfer nicht mehr mit, sondern betrachten ihn eher als Begleiter, sogar als Anhänger des nationalistischen Ustascha-Regimes im unabhängigen kroatischen Staates, der Kriegsverbündete von Deutschland und Italien war. Um das neue Bild zu vermitteln, werden mit Leichtigkeit die Fakten ignoriert oder einfach neue Daten ausgedacht. Was kann man von den anderen Zeitungen erwarten, wenn die angesehene *NZZ* so vorgeht? Was darf man überhaupt von den Zeitungen erwarten?

*

Dr. Sc. Nikica Barić, ein Historiker an dem kroatischen Institut für Geschichte und bis vor kurzem Chefredakteur der Zeitung für zeitgenössische Geschichte (*Časopis za suvremenu povijest*), befasst sich in seinem Beitrag mit der Verfolgung einer Gruppe von jungen Männern in Split Mitte der 1980er Jahre. Die kroatische Stadt an der Adria galt gewissermaßen als Paradebeispiel für Deagrarisierung und Industrialisierung von Jugoslawien, so dass dort Veranstaltungen stattfanden, mit denen die Solidität und Stabilität des Regimes und des Staates demonstriert wurde. In den 1980er Jahren jedoch veränderte sich die Situation schnell. Es war die Zeit nach dem Tod des jugoslawischen Diktators **Josip Broz Tito**, als sich nach und nach die ersten Risse in dem kommunistischen Regime zu zeigen begannen.

Die Obrigkeiten merken, dass junge Menschen zunehmend nationale und religiöse (katholische) Gefühle offenbaren und dass der Einfluss der Kommunistischen Partei schwächt. In solchen Fällen geht ein totalitäres Regime immer auf die gleiche Art und Weise vor: greift nach repressiven Maßnahmen, um die aktiven Feinde zu bestrafen und die Potentielten in Angst zu versetzen und zu demoralisieren. So wurden in Split mehrere Strafverfahren eingeleitet, von denen das bekannteste dasjenige aus Juli 1985 war, als sieben junge Männer vor das Gericht gebracht und wegen „feindlicher Propaganda“ angeklagt wurden. Alle wurden für schuldig befunden, aber die Strafen waren immer noch deutlich niedriger als diejenigen, die das Regime noch einige Jahre zuvor verhängt hätte. Außerdem milderte das Oberste Gericht die Strafe zusätzlich, obwohl die Beschwerden der Angeklagten, dass sie während der Untersuchung missbraucht worden waren und dass die Staatsanwaltschaft das Gesetz zu ihrem Nachteil verletzt hatte, abgewiesen worden waren. Am wichtigsten war aber von allem die Tatsache, dass man begann, über den Prozess zu schreiben, nicht nur im Ausland, sondern auch im Jugoslawien. Dabei haben die slowenische und die Jugendpresse den Weg gewiesen. Es war eine Ankündigung des anstehenden Zusammenbruchs des Kommunismus: Noch Anfang der 1980er Jahre hätte niemand in Jugoslawien gewagt, öffentlich die Entscheidung des Gerichts in den manipulierten politischen Prozessen zu kritisieren.

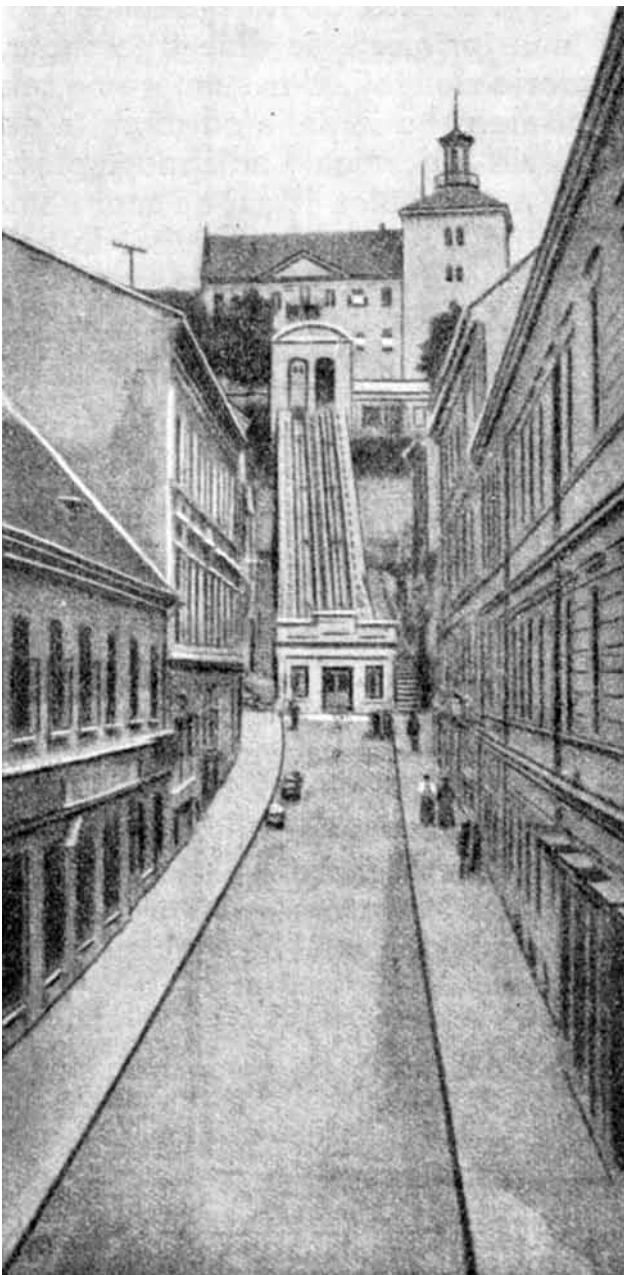
Zagreber Josip-Jelačić-Platz um 1900

IN THIS ISSUE

A number of authors comment the actual political development in Croatia following the recent early parliamentary elections. **Alfred Obranić** (the former president of the Croatian Society of Political Prisoners) wrote a text that is especially interesting. He cites the information regarding the quota of national minorities in the parliaments of European states. Croatia is in the lead: even though its society is amongst the most homogeneous, national minorities have eight (of 151 total) representatives in the parliament. That, of course, would not be a problem if those minority representatives did not usually occur as a leverage because of almost evenly matched results. Due to that fact, the minorities have a big say when it comes to forming a government. In regard to that situation, they become tempted to stop acting as minority representatives, and start acting like normal position or opposition representatives. Consequently, tensions between nations grow, and voices are being raised that the rights of the minorities should become compliant with the European standards.

*

According to a famous statement, the historians have been given what even gods of the antics have not: they have the right to change what has occurred, to recreate history. **Tihomir Nuić's** text shows that news reporters also allow themselves to act in such a way. Nuić compares how the most renowned Swiss newspaper, *Neue Zürcher Zeitung*, wrote about **Alojzije Stepinac**, the archbishop of Zagreb, in the post-Second World War years, and how they write about him today. During his trial in 1946 and in the following years, during the Cold War, *NZZ* wrote about Stepinac with sympathies, showing him as a victim of the Yugoslav communist regime and as a proof that Catholic church has been persecuted in the totalitarian Yugoslav regime. Half a century later, there is no more Cold War, and Stepinac has lost his character of a victim in the eyes of the editors and associates of *NZZ*. And so he becomes not only a bystander, but a part

Zagreb 1904

and an enforcer of the nationalistic Ustaša regime which headed the Independent State of Croatia, an ally of Germany and Italy. While creating this new image, facts are being ignored with ease, and data is simply being made up. And when the renowned *NZZ* acts in such a way, what can be expected of other newspapers? Actually, what can be expected of newspapers in general?

*

Nikica Barić, Ph. D., a historian from the Croatian Institute of History and a former editor of the *Journal for Contem-*

porary History, writes about the persecution of a group of young men in Split in the mid 1980s. That Croatian town on the shore of the Adriatic Sea served as an example of degraziation and industrialization of Yugoslavia. Therefore, manifestations which served to demonstrate the solidity and stability of the regime and the state were held in it. But, during the 1980s, the situation started to change rapidly. It was the time after the death of Yugoslav dictator **Josip Broz Tito**, when the cracks in the Communist regime started to show. The authorities started to see that a growing number of youth begin to manifest national and religious (Catholic) feelings, and that the influence of the Communist party grows weaker. Given those circumstances, a totalitarian regime always acts the same: it starts to use repression to punish active enemies and to demoralize potential enemies. In that manner, several criminal proceedings (in fact show trials) were initiated in Split, the most famous being the one in 1985, when seven young men were brought to trial for "enemy propaganda". All of them were sentenced, but the sentences were significantly lower than those the regime would have passed even a couple of

years earlier. Not only that, the Supreme Court even lowered those sentences, even though it had dismissed the defendants objections regarding abuse during the investigation and regarding violations of the law done by the public attorneys against them. But the most important thing was that the trial got publicity both outside and in Yugoslavia. Slovenian youth press wrote the most about the event. It was a foreshadowing of a forthcoming break of communism: as late as early 1980s, nobody in Yugoslavia would dare to publicly criticise a court's decision in a political mock trial.

Vela na Zriniju Enz 211/43
Z A P T S N I K

spisan u Predsjedništvu vlade, dne 30. ožujka 1943. * Ured ministra
Tortida.

P.P.

Priatupaju nepozvani, Antun Babić, načelnik iz Zrinja, te Roko Remeta, tabornik iz Zrinja, Pavao Maraković, seljak i Mijo Krivošić, seljak iz Zrinja, kao predstavnici iz Obštine Zrinje, te izjavljuju slijedeće:

Od postanka Nezavisne Države Hrvatske, mi se stalno borimo oružjem u ruci protiv četnika, partizana & dosada nam je ujek uspjelo braniti se premda je Zrinj bio napadnut 36. puta. Tek povremeno i kratko vrieme dolazila nam je pomoć vojske. U tim borbama kod naših je drugova što ubijano, što na poljima dok su radili zarobljeno 46 ljudi. Od oružja imamo 80 pušaka, što smo ih sami oteli u prvim borbama od četnika, a od tih pušaka jedna trećina jest neizpravna. Za civilne puške nemamo streljiva. Imali smo i dvije težke strojnje, koje smo također sami oteli od četnika, ali nem je te strojnje oduzela vojska. Slabo smo obučeni, a napose nam manjka obuća, pa i to otešava naš položaj a da i ne govorimo o oskudici na hrani, jer polja nismo mogli obraditi, a odjeđeni smo od svista, pa nam od nikuda ne može hrana stizavati. Međutim sve te nevolje mi bi etrpljivo podnosiši u koliko bi bili sigurni da možemo i dalje uspješno braniti svoje živote i svoje selo. Vgšta, koja je ovuđa prolazila u vrhu čišćenja od odmetnika samo je djelomično izvršila taj posao, jer su se odmah iza njihovog odlaska veće i manje skupine partizana počele uzemirivati Zrinj i ostala hrvatska sela Čvor-skog kotara. Našu odpornu snagu slabí i to što smo mi prisiljeni obraditi svoja polja, pa nas u prvom redu pojedino na poljima, koja su udejstvno razštamkana u okolici 4 km., lako mogu uhvatiti i svladati, a dok se mi naletimo na počiju, mjesto nam posve nezaštićeno.

Iz tih razloga, da odklonimo neposrednu opasnost, koja nam prema obavijestima naših pouzdanika prijeti potrebno je da u Zrinj dodje barem jedan vod domobrana sa strojnicom težkom i lakom i to čim prije, kako bi s jedne strane bio osiguran Zrinj, a s druge strane da mi možemo mirno obradjivati svoja polja. Nadalje bi bilo potrebno da nam se izda 134 doznake za obuću, jer toliko nas imade, koji izmjerenično vršimo straždakle vršimo stalno često vojnišku službu.

Gore spomenuti i dolje podpisani predstavnici obštine Zrinj mole ministra Tortida, da ovaj zapisanik i priloženu predstavku sa preporukom bojnika Čičeka dostavi POGLAVNIKU s molbom, da on odmah izda potrebne odredbe.

Zaključeno i podpisano.

Antun Babić
Roko Remeta
Pavao Maraković
Mijo Krivošić

MUP

ENZ. 1289-290)

16

Antun Babić
Roko Remeta
Pavao Maraković
Mijo Krivošić

3

1946/46

broj I.2/46 -2

P R E S V U D A

U I M E N I R O D A

Kotarski sud u dvoru na Uni po predsedniku suda Vujičiću Nikolici kao pred-
dniku vjeća te Roksandiću Janku potpredsedniku suda i zamjenikovici sekretaru
suda kao članima vijeća i pantolićem Dragom Zapanićaru u pre-
konfiskaciji imovine stanovnika mesta Zrinj a povodom prijave i predlo-
gataračkog N.O. u dvoru na Uni na danas 7 februara 1946 održanoj javnoj
raspravi

p r e s u d i o 1 c

U smislu člana 28 zakona o konfiskaciji a na osnovu podataka iz spisa
Kotarskog N.O. u dvoru na Uni odjel unutrašnjih poslova od 2/II-1946 broj
362/46 prema kojim podatcima su svi stanovnici mesta Zrinj za borbu spos-
ili i vodili borbu protiv N.O. V.a zatim u koliko nisu strijeljani ubijeni ili
poginuli pobegli su u toku rata konfiskuje se celukupna imovina pokretna i
nepokretna svih stanovnika mesta Zrinj Narodnih neprijatelja i to bez obzira
gdje se tekova nalazi imovina.

U koliko bi se naknadno ustanovilo da se pojedina lica od žitelja mje-
stoa Zrinj nebi smatrati Narodnim neprijateljima postupće se u pogledu i
u smislu člana 8 pomenutog zakona t.j. vratice im se ili u naknaditi vrednost
oduzete imovine odnosno u smislu člana 6 i 29 zakona o konfiskaciji ostavi
će im se u koliko je nužno za udržavanje uze obiteljskog narodnog
neprijatelja.

Ova se presuda u smislu pomenutog zakona ima smatrati isvršnom
Presudat će dostavljati upravi narodnih dobara kod Okružnog narodnog odbora
Banije u Petrinji, javnom tužicu Okruga Banije u Petrinji, službenom listu
P.N.R.J. u Beogradu, i Narodnim novinsma u Zagrebu, radi obnarodovanja, zatim
Kotarskom Narodnom odboru u dvoru na Uni, Kostajnicu, Sunja, Petrinju, i Gradi-
ščakom odboru u Sisku, radi objavljenja na uobičajeni način putem svih područja
Mjesnih odbora, te ovosudnom gruntovnom uredu.

O b r a z l o g e n i e

Kotarski žaroni odbor u dvoru na Uni dostavio je ovom sudu 2/II-1946
pod brojem 362/46 u smislu člana 28 zakona o konfiskaciji popis nekretnina
imovine svih žitelja mesta Zrinj kao ratnih zločinaca i narodnih neprijatelja
koji su u toku rata strijeljani, ubijeni, poginuli ili pobegli.

U smislu propisa oit. zakona imaju kotarski sudovi izredi premiju o kon-
fiskaciji cijelokupne imovine odnosnih lica kao ratnih zločinaca, bez obzira
gdje se njihova imovina nalazi.

Iz mesta Zrinj koje je prema utvrđenju kotarskog narodnog odbora u
dvoru na Uni u cijelosti i skupno davao otpor, te se borilo protiv Narod-
no oslobodilačke vojske pobegla su sva lica t.j. svih stanovnici u koliko
nisu strijeljani, ubijeni ili pobegli - te je u pogledu svih stanovnika
toga mesta valjalo donijeti presudu o konfiskaciji.

Obzirom na okolnost, da je mesto Zrinj porušano usled borbi, uništene
sve arhive mjesnih ustanova i vlasti, tako da nema mogućnosti da se utvrdi
ni koje su obitelji ni koja lica pojedinačno nalazila u mjestu za vrijeme
borbi vodjenih protiv N.O.V. niti koja su pobjugla, valjalo je izrediti
skupnu presudu za sve žitelje odnosnog mesta, a u koliko bi se naknadno u
ustanovilo da pojedina lica od žitelja mesta Zrinj nebi imala da se smatraju
narodnim neprijateljima, postupće se u pogledu istih shodno u pre-
sudi oit. zakonskim propisima o konfiskaciji.

S.P.-G.M.
Kotarski sud

U dvoru na Uni d. 7. II. 1946.

Predsednik suda: Vujičić.

čas

časnost obveznika

Prez. - i upravitelj odjeljenja

časne posavice:

M. Vujičić